

CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL

DRAFFT YMGYNGHOROL

**CYNNAL A CHREU
CYMUNEDAU NODEDIG A
CHYNALIADWY**

RHAGFYR 2018

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL**

TUDALEN CYNNWYS

Pennawd	Disgrifiad	Tudalen
Rhagarweiniad	Gwybodaeth Gyffredinol	4
	Cyflwyniad	6
Adran 1	Beth a Olygir gan Gymunedau Nodedig a Chynaliadwy?	9
Adran 2	Sut i Gyfarfod Gofynion Polisi Strategol PS1	14
Adran 3	Sut i Gyfarfod Gofynion Polisiâu Strategol PS5 a PS6	33

Atodiadau

Atodiad	Disgrifiad	Tudalen
1	Polisi PS 5, Polisi PS 6 a Pholisi PS 1	47
2	Ffynonellau data a gwybodaeth ddefnyddiol am yr iaith Gymraeg	51
3	Rhestr dogfennau defnyddiol	54
4	Manylion cyswllt defnyddiol	58
5	Y Drefn sgrinio	62
6	Mesurau lliniaru a gwella posib – iaith Gymraeg	67
7	Methodoleg ar gyfer paratoi Datganiad Iaith Gymraeg	72
8	Methodoleg ar gyfer paratoi Aseiad Effaith Iaith Gymraeg	81

Rhestr Diagramau		Tudalen
Diagram 1	Y saith nod llesiant	6
Diagram 2	Elfennau hanfodol ar gyfer cymuned nodedig a chynaliadwy	10
Diagram 3	Siart lif: proses o roi datblygiad arfaethedig at ei gilydd, ei asesu a gwneud penderfyniadau amdano	17
Diagram 4	Y broses o sgrinio'r datblygiad arfaethedig a llunio barn cychwynnol	18
Diagram 5	Sut i ddewis pa fath o aseiad effaith debygol ar yr iaith Gymraeg	19
Diagram 6	Paratoi Datganiad iaith Gymraeg	24
Diagram 7	Paratoi Adroddiad Aseiad Effaith Iaith Gymraeg	25
Diagram 8	Enghreifftiau o Senarios Pryd Fyddai Angen Ymgymryd Ag Aseiad Effaith Iaith Gymraeg	26
Diagram 9	Sut i ddewis rhywun cymwys i'ch cynghori gyda Datganiad Iaith Gymraeg neu Aseiad Effaith Iaith Gymraeg	26
Diagram 10	Adnabod Mesurau Osgoi a Lliniaru, Paratoi strategaeth a chyflwyno'r cais cynllunio	28
Diagram 11	Y broses o asesu a Gwneud Penderfyniad ar Gais Cynllunio	29

Rhestr Tablau		Tudalen
Tabl 1	Ystyriaethau polisi cynllunio ar gyfer mathau penodol o ddatblygiad	11

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL**

Tabl 2	Materion i'w hystyried a gwybodaeth ychwanegol angenrheidiol i asesu rhinweddau cynaliadwy datblygiad o safbwynt yr iaith Gymraeg	22
Tabl 3	Materion i'w hystyried a gwybodaeth ychwanegol angenrheidiol i asesu rhinweddau cynaliadwy datblygiad	35
Tabl 4	Lefel twf fesul haen o aneddeleodd yn y Goeden Aneddeleodd	42
Tabl 5	Crynhoad o'r Gofynion Gwybodaeth am y Cyd-Destun Ehangach	45
Rhestr Mapiau		
Map 1	Strategaeth Aneddeleodd a Rôl yr Aneddeleodd Unigol	41

CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY DRAFFT YMGYNGHOROL

GWYBODAETH GYFFREDINOL

Pwrpas

Dibenion y Canllawiau yma yw:

- cynorthwyo'r ymgeiswyr a'u hasiantau wrth baratoi'r cynigion cynllunio ac i'w harwain mewn trafodaethau gyda swyddogion cyn cyflwyno ceisiadau cynllunio;
- helpu aelodau o'r cyhoedd a rhanddeiliaid eraill sydd â diddordeb i ddeall gofynion a disgwyliadau'r polisi perthnasol ac i'w helpu i baratoi sylwadau a mewnbwn ystyrion i'r broses gwneud penderfyniad;
- cynorthwyo swyddogion i asesu ceisiadau cynllunio, a swyddogion a chynghorwyr i wneud penderfyniadau am geisiadau cynllunio, a
- helpu Arolygwyr Cynllunio i wneud penderfyniadau ar apeliadau.

Y nod cyffredinol yw gwella ansawdd datblygiad newydd a hwyluso dull cyson a thryloyw o wneud penderfyniadau.

Y Cyd-destun polisi

Cynllun Datblygu Lleol

O dan y ddeddfwriaeth cynllunio, y 'cynllun datblygu' sydd yn cynnwys polisiâu cynllunio ar gyfer pob ardal. Cafodd Cynllun Datblygu Lleol ar y Cyd Gwynedd a Môn ei fabwysiadu ar 31 Gorffennaf 2017. Mae o'n berthnasol i ardal Awdurdod Cynllunio Gwynedd ac i Ynys Môn. Nid yw'n cynnwys ardal Parc Cenedlaethol Eryri.

Mae'r Cynllun yn darparu polisiâu eang ynghyd â dynodiadau tir ar gyfer y prif ddefnyddiau fel tai, cyflogaeth a manwerthu. Bydd yn helpu i lunio dyfodol ardal y Cynllun mewn ffordd ffisegol ac amgylcheddol yn ogystal â dylanwadu arno yn nhermau economaidd, cymdeithasol, diwylliannol ac ieithyddol. Mae'r Cynllun felly yn ceisio:

- arwain yr Awdurdodau Cynllunio Lleol i wneud penderfyniadau rhesymegol a chyson ar geisiadau cynllunio drwy ddarparu fframwaith polisi sy'n gyson â pholisi cenedlaethol; ac
- arwain datblygiad i leoliadau priodol dros y cyfnod hyd at 2026.

Yr angen am Ganllawiau Cynllunio Atodol

Er bod y Cynllun yn cynnwys polisiâu y mae modd i'r Awdurdodau Cynllunio Lleol wneud penderfyniadau cyson a thryloyw wrth ystyried cynigion datblygu, ni all roi'r holl gyngor manwl sydd ei angen ar swyddogion a darpar ymgeiswyr i lywio'r cynigion yn lleol. Er mwyn darparu'r cyngor manwl hwn mae'r Cynghorau yn paratoi ystod o Ganllawiau Cynllunio Atodol (CCA'au) i gefnogi'r Cynllun. Bydd rhain yn darparu canllawiau mwy manwl ar amrywiaeth o bynciau a materion i helpu i ddehongli a gweithredu'r polisiâu a'r cynigion yn y Cynllun.

Statws Canllawiau Cynllunio Atodol

Gall Canllawiau Cynllunio Atodol gael eu hystyried fel ystyriaeth cynllunio berthnasol yn y broses asesu a phenderfynu ar geisiadau cynllunio. Bydd Llywodraeth Cymru a'r Arolygiaeth Cynllunio yn rhoi cryn

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL**

bwyslais ar ganllawiau cynllunio atodol sy'n deillio o, ac yn gyson â chynllun datblygu. Nid pwrpas CCA yw cyflwyno unrhyw bolisi cynllunio newydd ac nid yw'n rhan o'r cynllun datblygu lleol.

Yn unol â chyngor Llywodraeth Cymru mae'r CCA wedi bod yn destun ymgynghoriad cyhoeddus a phenderfyniad y Pwyllgor Polisi Cynllunio ar y Cyd ar ran y Cynghorau. Cymeradwywyd drafft o'r CCA hwn ar gyfer ymgynghoriad cyhoeddus ar 16 Tachwedd 2018 gan y Pwyllgor Polisi Cynllunio ar y Cyd. Fe fuodd y canllawiau cynllunio atodol yn destun ymarfer ymgynghori cyhoeddus rhwng 13 Rhagfyr 2018 a 31 Ionawr 2019. Rhoddwyd ystyriaeth i'r x sylwadau a gyflwynwyd i'r Cynghorau, a lle 'roedd yn briodol mae gwelliannau priodol wedi'u cynnwys yn y drafft terfynol a gymeradwywyd gan y *Pwyllgor Polisi Cynllunio ar y Cyd ar ddyddiad* i'w ddefnyddio fel ystyriaeth berthnasol wrth asesu a phenderfynu ceisiadau ac apeliadau cynllunio. Rhoddir crynodeb o'r sylwadau ac ymateb y Cynghorau yn *Atodiad neu leoliad adroddiad i Bwyllgor*.

(Ar ôl iddi gael ei mabwysiadu) Dylid rhoi pwyslais sylweddol ar y ddogfen hon felly fel ystyriaeth cynllunio berthnasol.

CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY DRAFFT YMGYNGHOROL

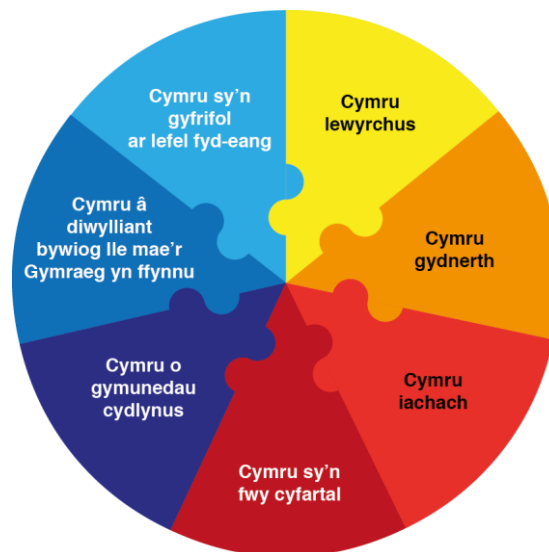
CANLLAWIAU CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY

1 Cyflwyniad

Diffiniadau

- 1.1 Mae Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 yn rhoi dyletswydd ar gyfrif cyhoeddus (gan gynnwys Gweinidogion Cymru) i ymgymryd â datblygu cynaliadwy. Mae'r Ddeddf yn gosod saith nod llesiant er mwyn helpu i sicrhau bod cyrff cyhoeddus i gyd yn gweithio tuag at yr un weledigaeth o ran Cymru gynaliadwy:

Diagram 1: Y saith nod llesiant

- 1.2 Mae Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) yn rhoi diffiniad clir o ddatblygu cynaliadwy yng Nghymru:

Diffiniad o ddatblygu cynaliadwy yng Nghymru

Ystyr "datblygu cynaliadwy" yw'r broses o wella llesiant economaidd, cymdeithasol, amgylcheddol a diwylliannol Cymru drwy weithredu, yn unol ag egwyddor datblygu gynaliadwy, gan anelu at gyrraedd y nodau llesiant.

Mae gweithredu yn unol â'r egwyddor datblygu gynaliadwy yn golygu bod yn rhaid i gorff weithredu mewn modd sy'n ceisio sicrhau bod modd diwallu anghenion y presennol heb beryglu gallu cenedlaethau'r dyfodol i ddiwallu eu hanghenion hwy.

- 1.3 Cyflwynodd Deddf Cynllunio (Cymru) 2015 bwrpas statudol ar gyfer y system gynllunio yng Nghymru – rhaid i unrhyw gorff statudol sy'n cyflawni swyddogaeth gynllunio arfer y swyddogaethau hynny yn unol ag egwyddorion datblygu cynaliadwy fel y'u nodir yn Neddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015. Yn ardal Awdurdod Cynllunio Lleol Gwynedd ac yn Ynys Môn, mae'r ddyletswydd hon yn derbyn sylw yn rhannol drwy gynnwys polisiâu yn y Cynllun Datblygu Lleol ar y Cyd (Cynllun Datblygu Lleol).

CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY DRAFFT YMGYNGHOROL

Pwrpas a strwythur y Canllaw

1.4 Nod polisiau PS1, PS5 a PS6 yw integreiddio 'datblygu cynaliadwy' yn y broses datblygu, er mwyn cynnal a chreu cymunedau nodedig a chynaliadwy. Prif fwriad y Canllaw Cynllunio Atodol (CCA) hwn (ynghyd â Chanllawiau Cynllunio Atodol eraill) yw helpu ymgeiswyr am ganiatâd cynllunio i ddeall polisiau perthnasol a fydd yn integreiddio 'datblygu cynaliadwy' yn y broses datblygu, er mwyn cynnal a chreu cymunedau nodedig a chynaliadwy. Bydd hyn yn sicrhau y bodlonir gofynion deddfwriaeth a pholisi ac y cyflawnir safonau arfer gorau. Mae'n cynnig dull safonol y dylai'r holl ymgeiswyr eu dilyn. Mae'r Canllawiau hyn yn ymhelaethu ar y prif egwyddorion a nodir ym mholisiau perthnasol y Cynllun Datblygu Lleol. Dylid ei ddefnyddio efo asesiadau arbenigol o fanylion pob achos penodol (lle mae'r asesiadau yn angenrheidiol).

1.5 Mae'r CCA hwn mewn tair brif Adran ac mae'n cynnwys cyfres o Atodiadau:

ADRAN 1 (Rhannau A a B)– mae'r adran hon yn rhoi disgrifiad cyffredinol o beth a olygir gan gymunedau nodedig a chynaliadwy a sut y gall mathau penodol o ddatblygiad gyfrannu at gynnal neu greu cymunedau nodedig a chynaliadwy.

Rhan A – Datblygu cynaliadwy – cymunedau nodedig a chynaliadwy – disgrifiad bras o beth a olygir gan gymuned nodedig a chynaliadwy;

Rhan B - Mathau penodol o ddatblygiad a'u cyfraniad i gynnal neu greu cymunedau nodedig a chynaliadwy.

ADRAN 2 (Rhan C) – Mae'r Adran cyntaf o'r CCA yn amlygu perthnasedd y Gymraeg i sawl math o ddatblygiad sy'n angenrheidiol i gynnal a chreu cymunedau nodedig a chynaliadwy.

Mae'r ail Adran o'r CCA yn rhoi manylion ynglŷn â gofynion manwl yr Awdurdodau Cynllunio Lleol o ran sut y bydd Polisi PS 1 o'r Cynllun Datblygu Lleol yn cael ei weithredu. Mae'n dangos sut y disgwylir gweld ystyriaethau am yr iaith Gymraeg yn cael eu hymgorffori ym mhob datblygiad perthnasol. Mae'n cynnwys gofynion am y ffordd i gofnodi mewn un ai Datganiad Iaith Gymraeg neu adroddiad am Asesiad Effaith Iaith Gymraeg sut fyddai'r datblygiad perthnasol yn llesol i'r Gymraeg. Bydd yr angen am Ddatganiad neu adroddiad am Asesiad yn ddibynnol ar fath a lleoliad y datblygiad arfaethedig. Yn ogystal â thynnu sylw at ofynion polisi a chanllawiau cynllunio defnydd tir mae'r Adran yma yn tynnu sylw at arfer da, e.e. mesurau cryfhau'r budd neu liniaru effaith a ellir eu mewnbllannu yn y datblygiad.

ADRAN 3 (Rhannau CH a D) – mae'r Adran hon yn rhoi arweiniad i'r ymgeisydd o ran egluro sut y bydd iddo/i gyflwyno tystiolaeth o blaid y datblygiad yn erbyn y gofynion ehangach o ddatblygiad cynaliadwy. Mae hefyd yn fodd i gynorthwyo'r ymgeisydd i ddeall yn well beth ydi rhinweddau nodedig a chynaliadwy gwahanol fathau o ddatblygiad.

Rhan Ch – Materion i'w hystyried a'r wybodaeth ychwanegol angenrheidiol i gefnogi cais cynllunio – disgrifiad o wybodaeth a fydd yn angenrheidiol ar gyfer dilysu cais cynllunio a gwybodaeth ychwanegol a fydd yn angenrheidiol er mwyn dangos sut mae'r datblygiad arfaethedig yn gyson gyda pholisiau perthnasol yn y Cynllun Datblygu Lleol.

Rhan D – Beth all gael ei adeiladu ac yn lle? – disgrifiad cryno o Strategaeth Aneddleoedd a Choeden Aneddleoedd y Cynllun Datblygu Lleol i hyrwyddo patrwm cynaliadwy o ddatblygu.

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL**

1.6 Mae Atodiad 1 – 8 yn cynnwys gwybodaeth neu gyfeirio at wybodaeth ddefnyddiol :

ADRAN 1:
BETH OLYGIR GAN
GYMUNEDAU
NODEDIG A
CHYNALIADWY

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL**

ADRAN 1

Rhan A: Datblygu cynaliadwy – Cymunedau nodedig a chynaliadwy

A.1 Mae gan bolisiâu amrywiol y Cynllun Datblygu Lleol rôl bwysig i'w chwarae wrth gefnogi cynnal a chreu cymunedau trefol a gwledig nodedig a chynaliadwy. Maent yn helpu i sicrhau y cyflawnir datblygiadau priodol yn y man cywir ar yr adeg gywir. Maent yn gwneud hynny drwy sicrhau fod digon o dir ar gael i ddarparu cartrefi a chyfleoedd gwaith i bobl leol, gan helpu cynnal gwasanaethau trefol a gwledig. Ar yr un pryd, maent yn rhoi fframwaith i ymateb i'r heriau sy'n codi yn sgil newid yn yr hinsawdd, er enghraifft, drwy gynnwys yr angen i gynhyrchu ynni adnewyddadwy. Maent hefyd yn gwarchod a gwella'r amgylchedd naturiol a hanesyddol a diogelu cefn gwlad a mannau agored. At ei gilydd, maent yn cefnogi cymunedau sy'n fyw ac yn gweithio er mwyn iddynt fod yn gynaliadwy yn economaidd, yn gymdeithasol, yn ddiwylliannol, yn ieithyddol ac yn amgylcheddol. Mae'r diagram nesaf yn rhoi darlun syml o'r elfennau sy'n hanfodol ar gyfer cymunedau nodedig a chynaliadwy.

Diagram 2: Elfennau hanfodol ar gyfer cymuned nodedig a chynaliadwy

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL**

A.2 Mae polisiâu amrywiol y Cynllun Datblygu Lleol yn hyrwyddo datblygiadau sy'n cydbwysu ac integreiddio ffactorau cymdeithasol, economaidd, amgylcheddol, diwylliannol ac ieithyddol er mwyn cwrdd ag anghenion trigolion rŵan ac yn y dyfodol. Er enghraifft, mae Polisi Strategol PS 5 yn gosod egwyddorion datblygu cynaliadwy a Pholisi Strategol PS 6 yn rhoi'r fframwaith ar gyfer ystyried lliniaru effeithiau newid hinsawdd ac addasu iddynt (gweler Atodiad 1).

A.3 O ran yr iaith Gymraeg, mae datblygiad cynaliadwy yn ymwneud â hyrwyddo amgylchiadau o fewn cymunedau sy'n bwysig i gonglfeini cynllunio ieithyddol, megis trosglwyddo'r iaith yn y cartref (neu gymdeithasoli iaith yn y teulu), a darparu ac atgynhyrchu'r cyd-destun cymdeithasol angenrheidiol i ddefnyddio'r Gymraeg fel rhan o'r gwead cymdeithasol arferol.

Rhan B: Mathau penodol o ddatblygiad a'u cyfraniad i gynnal neu greu cymunedau nodedig a chynaliadwy

B.1 Mae diagram 2 uchod (paragraff A.1) wedi dangos bod angen sawl math o ddatblygiad i gyflwyno gwahanol gyfleoedd i helpu cynnal a chreu cymunedau nodedig a chynaliadwy. Mae'r rhan yma yn disgrifio'n gryno sut all gwahanol fathau o ddatblygiad gyfrannu i hynny. Wrth wneud hynny mae'n adnabod y prif bolisiâu cynllunio sy'n berthnasol i'r datblygiadau. Gellir gweld y polisiâu unigol yn Natganiad Ysgrifenedig y Cynllun Datblygu Lleol sydd ar gael i'w ddarllen ar wefan y ddau Awdurdod Cynllunio yn (www.gwynedd.llyw.cymru/cdll & www.ynysmon.gov.uk/cdll)

Tabl 1 – ystyriaethau polisi cynllunio ar gyfer mathau penodol o ddatblygiad

Math o ddatblygiad	Sut mae'r datblygiad yn helpu i gynnal neu greu cymunedau nodedig a chynaliadwy
Tai	<ul style="list-style-type: none"> • mae cymunedau angen trigolion o wahanol gefndir, oedran ac sy'n byw mewn gwahanol fathau o dai os ydynt am fod yn llefydd lle mae pobl yn dymuno byw ynddynt yn y tymor hir. I'r gwrthwyneb, byddai peidio gwneud hynny yn gallu arwain at gymuned yn gweld gostyngiad yn ei boblogaeth yn y tymor hir, colli ei natur nodedig leol a'i gysylltiadau â threftadaeth ddiwylliannol; • mae angen rhoi ystyriaeth i sut allir diwallu anghenion gwahanol aelwydydd yng nghymunedau'r ardal rŵan ac yn y dyfodol (Polisi TAI 8); • disgwylir i ddatblygiad a fydd yn arwain at greu cynnydd mewn cartrefi newydd wneud cyfraniad 'tai fforddiadwy' pan mae'n hyfyw i wneud hynny (Polisi TAI 15 a Pholisi TAI 16); • mae'n rhaid i ddatblygiadau tai sy'n ychwanegu at y stoc dai presennol mewn Canolfannau a Phentrefi sy'n cael eu hadnabod ym Mholisi TAI 5 fod yn dai marchnad leol, a thai fforddiadwy os ydi Polisi TAI 15 yn berthnasol; • mae digon o dai yn lleol ar gyfer cymysgedd o aelwydydd yn fwy tebygol o olygu defnydd hyfyw o gyfleusterau a gwasanaethau yn yr anheddle neu mewn anheddle cyfagos, sy'n gallu bod yn llefydd pwysig i'r iaith Gymraeg; • ni all y system gynllunio defnydd tir ragweld na reoli priodweddau personol meddianwyr tai newydd, e.e. y gallu i siarad Gymraeg, i ba raddau caiff y Gymraeg ei throsglwyddo yn y teulu, ayb. Er hynny, mae darparu digon o dai yn lleol ar raddfa ac o faint priodol ac ar gyfer cymysgedd o aelwydydd yn bwysig oherwydd mae'n ffactor bwysig i hyfywedd y Gymraeg, - mae'n le pwysig i drosglwyddo'r Gymraeg o un genhedlaeth i'r llall ac yn y gymuned, cadw unigolion sy'n arddel yr iaith mewn cymunedau, a

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL**

Math o ddatblygiad	Sut mae'r datblygiad yn helpu i gynnal neu greu cymunedau nodedig a chynaliadwy
	chynhyrchu siaradwyr newydd (Polisi TAI 8, Polisi PS 1, Polisiâu TAI 1 - TAI 6).
Datblygiadau cyflogaeth (gan gynnwys twristiaeth a manwerthu)	<ul style="list-style-type: none"> • mae datblygiadau sy'n cefnogi swyddi yn ardal y Cynllun yn hanfodol i feithrin lles economaidd a chymdeithasol cymunedau lleol (Polisi PS 13); • gwarchodir a dynodir safleoedd penodol ar gyfer cefnogi swyddi amrywiol (Polisi CYF 1), a gellir cefnogi datblygiad ar safleoedd na chafodd eu gwarchod na'u dynodi yn amodol ar gydymffurfio gyda pholisiâu galluogi sy'n seiliedig ar feini prawf (Polisi CYF 4 a Pholisi CYF 6); • mae datblygiadau sy'n gofyn am leoliad yng nghefn gwlad yn debygol o gael eu caniatáu os ydynt yn cefnogi diwydiannau sy'n briodol i'r safle a'r ardal leol (Polisi PS 13, Polisi CYF 6, Polisi TWR1 – Polisi TWR 5); • cefnogir datblygiadau manwerthu a masnachol lle maent yn cynnal ac yn gwella bywiogrwydd a hyfywedd yr aneddeleoedd presennol, yn enwedig yn y canol, ac yn parchu amwynder eu cymdogion (Polisiâu MAN 1 – MAN 6); • cefnogir unedau byw-gweithio mewn egwyddor (Polisi PS 13); • mae llefydd gwaith yn un o'r llefydd ieithyddol pwysig lle'r nod ydi annog a galluogi defnydd o'r Gymraeg yn y gweithle ac wrth ryngweithio â chwsmeriaid, y cyhoedd a gweithwyr eraill yn y gweithle (Polisi PS 1, Polisi ISA 1).
Cyfleusterau a gwasanaethau cymunedol	<ul style="list-style-type: none"> • cefnogir cyfleusterau a gwasanaethau cymunedol newydd a gwarchodir rhai presennol oni fydd cynnig am ddatblygiad amgen yn cydymffurfio gyda gofynion polisi sy'n seiliedig ar feini prawf (Polisi ISA 2 – Polisi ISA 5); • maent yn llefydd ieithyddol pwysig, - ysgolion (llefydd i ddefnyddio a dysgu'r iaith), a siopau, tafarndai, cludiant cyhoeddus, neuaddau neu lefydd eraill i gynnal gweithgareddau cymunedol (llefydd i hyrwyddo a defnyddio'r iaith Gymraeg).
Isadeiledd telathrebu a gwybodaeth	<ul style="list-style-type: none"> • mae cynigion ar gyfer isadeiledd telathrebu a gwybodaeth, sydd wedi'u dylunio a'u lleoli i barchu'r dirwedd ac unrhyw nodweddion arbennig ac osgoi ymyriant radio sylweddol yn dderbyniol (Polisi PS 3). • cefnogir datblygiad sy'n cynnwys isadeiledd ar gyfer telegyfathrebu a gwybodaeth gyfoes (Polisi PCYFF 3).
Ynni adnewyddadwy	<ul style="list-style-type: none"> • mae datblygiadau ynni adnewyddadwy yn darparu dewis amgen carbon isel i ffynonellau ynni allyrru carbon traddodiadol, sy'n helpu i osgoi achosion newid yn yr hinsawdd ac o bosibl darparu ffynhonnell incwm newydd ar gyfer y cymunedau; • cefnogir datblygiadau ynni adnewyddadwy sy'n parchu nodweddion arbennig ardal y Cynllun (Polisi ADN 1 – ADN 3 & Pholisi PCYFF 5).

B2 Mae'r Adran hon wedi amlygu pwysigrwydd y Gymraeg i gynnal a chreu cymunedau nodedig a chynaliadwy. Mae'r Adran wedi cyfeirio at Bolisi PS 5 a Pholisi PS 1 yn y Cynllun Datblygu Lleol. Mae

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL**

Polisi PS 5 yn adnabod yr angen i ddatblygiadau warchod, cefnogi a hyrwyddo'r defnydd o'r iaith Gymraeg fel un o feini prawf datblygu cynaliadwy. Mae Polisi PS 1 yn rhoi mesurau penodol i gefnogi'r Gymraeg. Mae'r Adran nesaf o'r Canllaw Cynllunio Atodol yn canolbwyntio ar roi arweiniad a chynghor ar sut i ddefnyddio Polisi PS 1 yn y Cynllun Datblygu Lleol.

ADRAN 2:
SUT I GYFARFOD
GOFYNIION POLISI
STRATEGOL PS 1

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL**

ADRAN 2

Rhan C - Arweiniad ar ofynion y Ddeddf, polisi cenedlaethol a Pholisi PS 1 o ran asesu effaith debygol y cynnig ar yr iaith Gymraeg a'r diwylliant Cymreig ac egwyddorion, fframweithiau a phrosesau asesu risg.

C.1 Mae Polisi PS 1: Iaith Gymraeg a Diwylliant yn hyrwyddo a chefnogi'r defnydd o'r Gymraeg. Fe'i hategir gan Bolisi PS 5 Datblygu Cynaliadwy (maen prawf 4). Ceir copi o'r Polisiau hyn yn Atodiad 1 i'r CCA hwn. Yn unol â Pholisi PS 1, mae angen casglu a derbyn gwybodaeth am rai mathau o ddatblygu er mwyn gallu dod i gasgliad ynglŷn ag effaith debygol y datblygiad arfaethedig, e.e. a oes buddion i'r Gymraeg, a oes angen diwygio'r cynnig, a oes risg i iechyd gymunedol y Gymraeg ac a ellir lliniaru'r effaith mewn ffordd sy'n lliniaru'r risg a sut ellir monitro'r sefyllfa yn y gymuned.

C.2 Mae Adran 31 Deddf Cynllunio (Cymru) 2015 yn diwygio adran 70 Deddf Cynllunio Gwlad a Thref 1990 trwy ychwanegu'r cymal canlynol: "*any considerations relating to the use of the Welsh language, so far as material to the application.*" Golyga hyn ei fod yn ddyletswydd wrth wneud penderfyniad ar gais cynllunio i gynnwys ystyriaethau mewn perthynas â'r iaith Gymraeg, lle mae'n berthnasol i'r cais hwnnw.

C.3 Dywed paragraff 4.13.5 Polisi Cynllunio Cymru (argraffiad 9, 2016) "Caiff y rheini sy'n gwneud penderfyniadau roi sylw i ystyriaethau'n ymwneud â defnydd o'r Gymraeg cyn belled bod yr ystyriaethau hynny'n berthnasol i'r ceisiadau am ganiatâd cynllunio."

C.4 Mae'r Asesiad o Gynaliadwyedd y Cynllun Datblygu Lleol ar y Cyd (a lywiwyd gan wybodaeth o'r Asesiad Effaith Ieithyddol ailadroddol) wedi ceisio ystyried effeithiau tebygol strategaeth a pholisiau'r Cynllun ar hyfywedd y Gymraeg. Ceir strategaeth a pholisiau yn y Cynllun Datblygu Lleol ar y Cyd ar sail dealltwriaeth resymol o'r goblygiadau posib i'r iaith Gymraeg. Maent yn cyfrannu i greu hinsawdd ac amodau cymdeithasol sy'n hwyluso defnyddio'r Gymraeg.

C.5 Bydd y gwahanol fathau o ddatblygu sy'n angenrheidiol i gynnal a chreu cymunedau nodedig a chynaliadwy yn digwydd ar amryw o raddfeydd. Bydd y materion a fydd angen rhoi sylw iddynt, ac felly y wybodaeth a fydd yn angenrheidiol i ddod i benderfyniad rhesymedig arno yn amrywio hefyd.

C.6 Mae'r Gorchymyn Cynllunio Gwlad a Thref 2012 (Gweithdrefn Rheolaeth Datblygu) (Cymru) (y DMPWO) yn darparu Ffurflen Gais Safonol ar gyfer ceisiadau cynllunio yng Nghymru ac yn datgan beth yw'r diffiniad o gais 'dilys'. Er mwyn cofrestru'r ceisiadau yn rhai 'dilys' rhaid i ymgeiswyr ddarparu'r holl wybodaeth sydd wedi'i nodi ar y Ffurflen Gais Safonol, e.e. cynlluniau, diagramau a thystysgrifau ac unrhyw asesiadau ategol ychwanegol. Gall awdurdod cynllunio lleol wrthod derbyn cais os nad yw'r wybodaeth briodol yn cael ei darparu gydag o.

C.7 Yn ychwanegol at y wybodaeth sydd ei hangen ar gyfer dilysu ceisiadau, bydd Awdurdod Cynllunio Gwynedd a Chyngor Sir Ynys Môn, fel pob Awdurdod Cynllunio Lleol yng Nghymru, angen arolygon ac adroddiadau ategol ychwanegol yn unol â gofynion y polisiau sydd yn y Cynllun Datblygu Lleol.

Egwyddorion, Fframweithiau a Phrosesau Asesu Effaith Debygol

C.8 Pan mae'r iaith Gymraeg yn ystyriaeth cynllunio berthnasol, mae penderfynu a yw datblygiad yn debygol o gael effaith positif neu negyddol, a phenderfynu ar raddfa debygol yr effaith honno ar gymeriad ieithyddol ardal, yn hynod o gymhleth. Hyd yn oed gyda gwybodaeth lawn ni fyddai'n hawdd

CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY DRAFFT YMGYNGHOROL

ei fesur oherwydd nad all y system gynllunio ragweld na rheoli priodweddau personol (fel y gallu i siarad Cymraeg yn y dyfodol neu ddeinameg y defnydd ohoni). Ni all y system ychwaith wahaniaethu ar sail gallu ieithyddol ymgeiswyr am ganiatâd cynllunio na gallu ieithyddol yr unigolion fydd yn meddiannu neu wneud defnydd o eiddo.

C.9 Mae asesu effaith debygol ar yr iaith Gymraeg yn rhannu egwyddorion, fframweithiau a phrosesau tebyg i'r rhai a welir mewn meysydd eraill lle mae angen asesu ac ymdrin ag effeithiau tebygol. Er enghraifft, yn y maes cynllunio mae asesiadau ardrawiad amgylcheddol ac asesiadau o gynaliadwyedd wedi hen ennill eu plwyf.

C.10 Mae'r Sefydliad Safonau Rhyngwladol (International Organization for Standardization - ISO) wedi cyhoeddi Safon Rhyngwladol 31000 ar Reoli Risg.¹ Er mai yn nhermau risg (neu effaith debygol negyddol) y disgrifir y Safon mae'r un fframwaith, egwyddorion a phrosesau yn briodol i uchafu bendithion yn ogystal. Felly, maent yn briodol i asesiadau tebyg i asesiadau effaith ar yr iaith Gymraeg. Mae ISO 31000 yn darparu egwyddorion a chanllawiau generig ar gyfer eu ddefnyddio ar draws pob sefydliad ac yn adnabod y nodweddion canlynol o reoli risg/uchafu cyfleoedd yn effeithiol:

- elfen gychwynnol o ddisgrifio a sefydlu'r cyd-destun;
- cydrannau o adnabod, dadansoddi, asesu, a wynebu risg neu gyfleoedd; a
- gweithgareddau i gyfathrebu ac ymgynghori gyda rhanddeilaid trwy gydol y broses.

C.11 Mae hefyd yn annog aseswyr i ddilyn y broses ganlynol:

Cam 1 - Paratoi ar gyfer yr Asesiad Effaith Debygol gan gynnwys diffinio'r broblem neu fater dan sylw yn gywir a dylunio'r asesiad;

Cam 2 - Gwneud neu gynnal yr Asesiad Effaith Debygol;

Cam 3 - Adnabod a chioriannu'r opsiynau hyfyw a dewis 'Hoff Strategaeth' i uchafu'r manteision neu wynebu a/neu mynd i'r afael â risg;

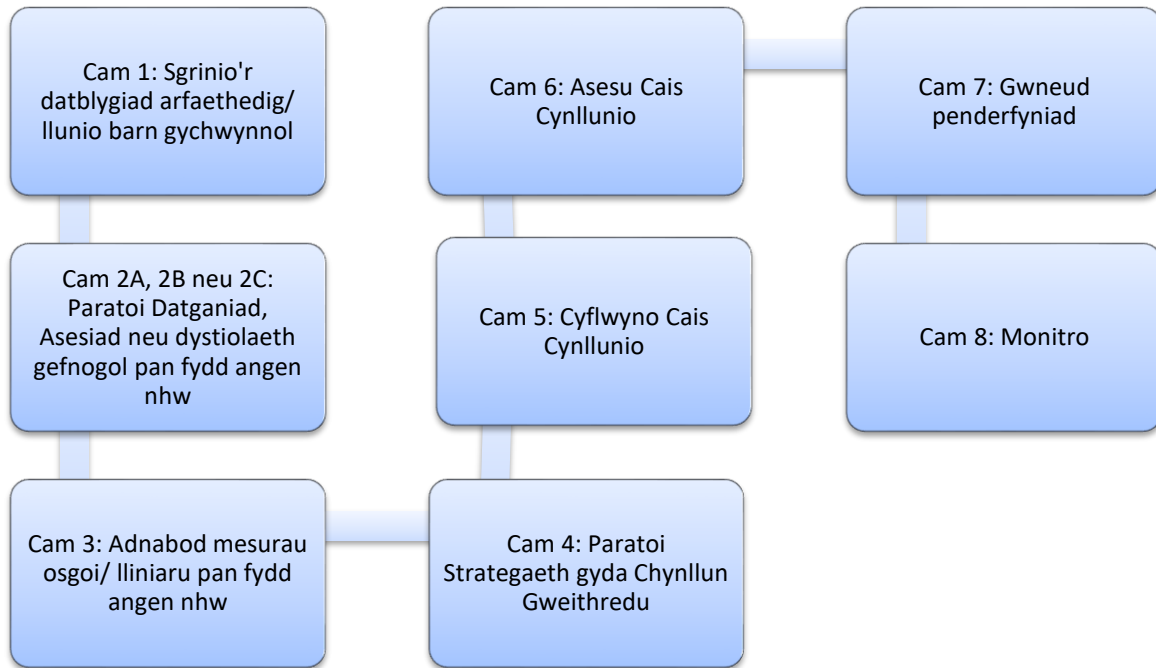
Cam 4 - Paratoi a chynnig Cynllun Gweithredu o fewn yr Hoff Strategaeth a ddewiswyd.

C.12 Mae Diagram 3 yn rhoi darlun o'r broses o roi datblygiad arfaethedig at ei gilydd cyn ei gyflwyno i'r Awdurdod Cynllunio, eu hasesiad gan yr Awdurdod Cynllunio a gwneud penderfyniadau amdanynt. Mae'n canolbwyntio ar ymgorffori ystyriaethau am hyfywedd y Gymraeg mewn datblygiad perthnasol. Yng nghyd destun asesiad effaith debygol ar y Gymraeg byddai'r camau ISO a ddisgrifir ym mharagraff C11 yn trosi i gamau 1 - 4 yn Diagram 3:

¹ International Organization for Standardization (2009) *Risk Management Principles and Guidelines*.

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL**

Diagram 3 - Siart lif: proses o roi datblygiad arfaethedig at ei gilydd, ei asesu a gwneud penderfyniadau amdano

Cam 1: Sgrinio'r datblygiad a llunio barn cychwynnol

C.13 Mae Diagram 4 yn egluro'r broses o sgrinio'r datblygiad arfaethedig a llunio barn cychwynnol. Yn unol â'r egwyddor o gyfathrebu ac ymgynghori gyda rhanddeiliaid trwy gydol y broses, mae'n pwysleisio'r angen i ymgysylltu ac ymgynghori gyda'r gwasanaeth cynllunio a rhanddeiliaid eraill yn ystod y cyfnod cyn cyflwyno cais cynllunio.

Diagram 4

CAM A) CYFNOD CYN CYFLWYNO CAIS CYNLLUNIO: TREFN SGRINIO'R DATBLYGIAD ARFAETHEDIG A LLUNIO BARN CYCHWYNNOL

Dylid defnyddio gwasanaeth cyn cyflwyno cais cynllunio mae'r Gwasanaeth Cynllunio yn gynnig—gweler Atodiad 4—manylion cyswllt defnyddiol.

Dylid sefydlu os oes angen cyflwyno Datganiad Iaith Gymraeg neu adroddiad am Asesiad Effaith Iaith Gymraeg—gweler Diagram 5 ac Atodiad 5. Os oes angen un o'r ddau edrychwch ar ddiagram 6 a 7 & Atodiad 7 ac Atodiad 8.

Dylid defnyddio'r cyfnod cyn cyflwyno cais cynllunio i ymgyfarwyddo â gwybodaeth am y gymuned/ ardal ddylanwad er mwyn dod i ddeall sut fydd y datblygiad arfaethedig yn cyfrannu'n bositif i hyfywedd y Gymraeg. Edrychwch ar Atodiad 2—ffynonellau data a gwybodaeth ddefnyddiol am yr iaith Gymraeg.

Ymgysylltu ac ymgynghori yn ystod y cyfnod cyn cyflwyno cais cynllunio

Pan nad oes angen cyflwyno Datganiad Iaith Gymraeg neu adroddiad am Asesiad Effaith Gymraeg, disgwylir i'r ymgeisydd gofnodi sut mae'r datblygiad yn cyfrannu'n bositif i hyfywedd y Gymraeg mewn Datganiad Cynllunio a/ neu Ddatganiad Dylunio a Mynediad—gweler Atodiad 5 am syniadau arfer da.

Pan nad oes rhaid cynnal ymgynghoriad cyhoeddus statudol cyn cyflwyno cais cynllunio, disgwylir bod yr ymgeisydd yn ymgysylltu gyda budd-ddeiliaid perthnasol ac yn cofnodi'r wybodaeth mewn dogfennau gyda'r cais cynllunio

Mae'n rhaid cynnal ymgynghoriad cyhoeddus statudol cyn cyflwyno cais cynllunio os ydi'r datblygiad yn cyrraedd y trothwy statudol roddir yn y Ddeddf. Edrychwch ar [lawlyfr y Llywodraeth](#) i weld pa fath o ddatblygiad sydd angen bod yn destun yr ymgynghori statudol yma. Pan fydd Polisi PS 1 yn gofyn am Ddatganiad Iaith Gymraeg neu adroddiad am Asesiad Effaith Iaith Gymraeg disgwylir i'r ymgeisydd gyhoeddi drafft cyntaf o'r gwaith yn ystod y cyfnod ymgynghori cyhoeddus statudol cyn cyflwyno cais cynllunio er mwyn i'r budd-ddeiliaid perthnasol allu cyflwyno sylwadau i'r ymgeisydd.

Gweler Atodiad 6 ar gyfer syniadau am weithgareddau gwella neu liniaru effaith y datblygiad.

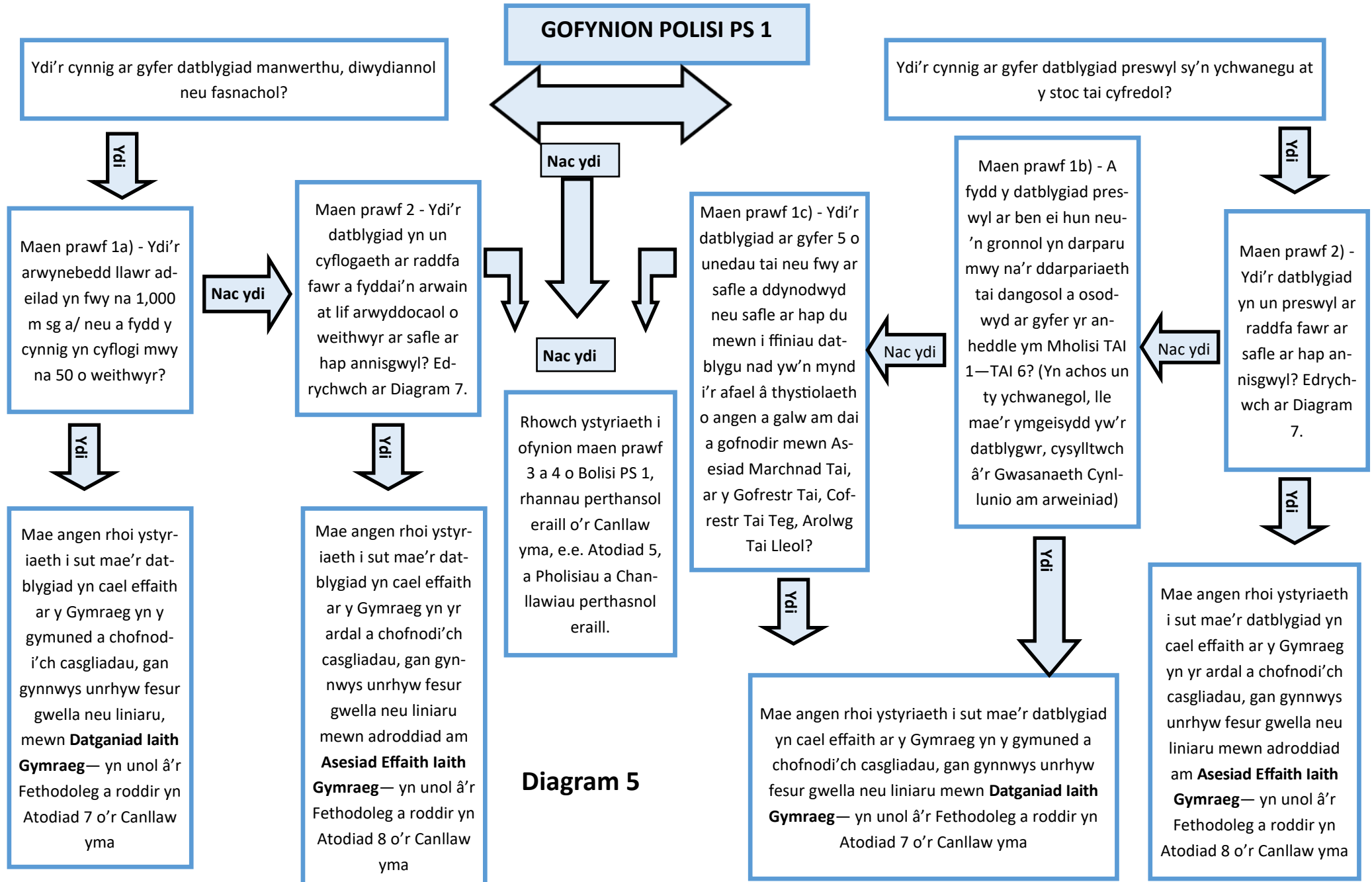

Diagram 5

C.15 Pan nad oes angen Datganiad Iaith Gymraeg neu adroddiad am Asesiad Effaith Iaith Gymraeg, a rhoddir y dystiolaeth mewn Datganiad Cynllunio neu ran ychwanegol i'r Datganiad Dyluniad a Mynediad, bydd dilyn gofynion Polisi a'r gofynion a nodir yn y Canllaw hwn yn osgoi oedi diangen yn ystod y broses benderfynu. Bydd diffyg gwybodaeth digonol perthnasol i allu dod i gasgliad am effaith y datblygiad yn reswm i wrthod cais cynllunio.

Cam 2 Paratoi Datganiad, Asesiad neu Dystiolaeth Gefnogol

Pa Declyn i'w Ddefnyddio a Phryd

C.16 Mae Polisi PS 1 (1) a (2) yn cyfeirio at yr amgylchiadau lle mae angen "Datganiad Iaith Gymraeg"(DIG) ac "Adroddiad ar Asesiad Effaith Iaith Gymraeg"(AEIG). Yng nghyd destun yr uchod, mae'r ddau declyn neu fethodoleg yn dilyn prosesau tebyg. Y prif wahaniaeth yw fod AEIG i ddigwydd "*pam fydd y datblygiad arfaethedig ar safle ar hap annisgwyl ar gyfer datblygiad tai ar raddfa fawr neu ddatblygiad cyflogaeth ar raddfa fawr a fyddai'n golygu llif arwyddocaol o weithlu.*"¹ Prif nodwedd y categori hwn o ddatblygiadau yw bod rhaid iddynt ddilyn y broses statudol o Ymgynghori Cyn Ymgeisio. Yn unol â chanllawiau ISO ar reoli risg/cyfleoedd yn effeithiol (gweler C.10 – C.11 uchod) disgwylir i ymgeiswyr ar gyfer datblygiadau o'r fath "gynnal gweithgareddau i gyfathrebu ac ymgynghori gyda rhanddeiliaid trwy gydol y broses". Bydd gwahaniaeth hefyd yn lefel y dystiolaeth o'r ystyriaeth a roddwyd i'r effeithiau tebygol wrth gyflwyno Datganiad Iaith o'i gymharu ag Asesiad Iaith. Mae Atodiadau 7 ac 8 yn amlygu'r gwahaniaethau ymhellach.

C.17 Anogir ymgeiswyr nad oes rhaid iddynt gynnal Ymgynghoriad Cyn Ymgeisio statudol ofyn am gyngor cyn cyflwyno cais cynllunio i gychwyn trafodaethau'n gynnar gyda'r Unedau Rheolaeth Datblygu o fewn yr Awdurdod Cynllunio berthnasol i drafod pa bolisiau sy'n berthnasol i'w cynnig a'r angen neu beidio am Ddatganiad Iaith Gymraeg neu Asesiad Effaith Iaith Gymraeg.

Materion i'w hystyried

C.18 Mae diagram 2 yn rhan A o'r CCA wedi rhoi darlun o sut fyddai cymuned nodedig a chynaliadwy yn edrych. Gwelir yn y diagram a chynnwys rhan B (ac Adran 3 Ch - Dd) bod sawl math o ddatblygu yn gallu cyfrannu i greu amgylchiadau sy'n dylanwadu'n bositif ar hyfywedd y Gymraeg mewn cymunedau. Gall gyfrannu drwy greu, warchod neu gryfhau isadeiledd i gynnal neu greu lleoedd sy'n creu amgylchiadau ffafriol i gynnal rhwydweithiau cyfrwng Gymraeg a dwyieithog, trosglwyddo'r Gymraeg o un genhedlaeth i'r llall o fewn y cartref a'r gymuned a chynhyrchu 'siaradwyr' newydd.

C.19 Uchelgais Llywodraeth Cymru yw "gweld miliwn o bobl yn gallu mwynhau siarad a defnyddio'r Gymraeg erbyn 2050"². Mae'r Llywodraeth yn cydnabod "*nad oes dim dwywaith fod hon yn uchelgais herio*"³ "*Os ydym am wireddu'r sefyllfa lle mae'r Gymraeg yn elfen annatod o bob agwedd ar fywyd bob dydd... mae'n rhaid i'r genedl gyfan fod yn rhan o'r daith. Mae gan bawb ei ran i'w chwarae, ac rydym am i bawb gyfrannu at wireddu ein huchelgais.*"⁴ Mae'n bwysig i ymgeiswyr ddeall felly fod disgwyl i ddatblygiadau dros gyfnod y Cynllun gyfrannu'n bositif tuag at gynaliadwyedd a hyfywedd y Gymraeg ac nid yn unig osgoi cyfrannu at leihad yn y gyfran o'r boblogaeth sy'n gallu siarad y Gymraeg.

¹ Polisi PS 1 (2)

² Llywodraeth Cymru (2017) *Cymraeg 2050: Miliwn o Siaradwyr Rhagair y Gweinidogion*

³ Ibid.

⁴ Ibid.

C.20 Blaenoriaeth Cynllun Hybu'r Gymraeg yng Ngwynedd (2018 – 2023) ar gyfer cyfnod cyntaf y Cynllun, yn arwain at y Cyfrifiad nesaf yn 2021, fydd *“cynyddu'r cyfleoedd ar gyfer defnyddio'r Gymraeg, ar gyfer magu hyder unigolion nad ydynt yn ystyried eu hunain yn siaradwyr Cymraeg, ac hefyd edrych ar gyfleoedd fydd yn ein helpu i gadw pobl ifanc yn ein cymunedau.”* Wrth wneud hynny, un nod ydi gweld *“y Gymraeg yn cael lle blaenllaw gan y Cyngor mewn cynlluniau economaidd, tai a chynllunio yn lleol er mwyn sicrhau bod unrhyw gynlluniau a datblygiadau yn cyfrannu yn gadarnhaol at ymdrechion i ddiogelu'r iaith yn ein cymunedau.”*

C.21 Mae Strategaeth Iaith Gymraeg Ynys Môn 2016 – 21 yn anelu at adfer y ganran sy'n gallu siarad Cymraeg i lefel Cyfrifiad 2001. Mae'n cynnwys tri Maes Blaenoriaeth – Addysg, Y Gweithle, Gwasanaethau Cymraeg a Seilwaith a Chymuned. O ran cymunedau mae'n gosod targed o *“gynnal y wardiau lle mae 70% o'r boblogaeth sy'n siarad Cymraeg a chynyddu canrannau gweddill y wardiau eraill”*.

C.22 Y ffordd hawsaf i osgoi effeithiau negyddol neu hyrwyddo effeithiau positif ar y gymuned ydi paratoi'r dystiolaeth yn drylwyr i gefnogi'r cais cynllunio am y datblygiad arfaethedig. Mae adnabod nodweddion y gymuned a'r ffactorau sy'n dylanwadu ar y lleoedd sy'n bwysig i hyfywedd yr iaith yn gynnar yn cynnig y cyfle gorau i sicrhau fod y Gymraeg yn ystyriaeth wrth ddatblygu'r cynnig. Mae'n hanfodol fod ymgeiswyr yn sicrhau fod ganddynt yr holl wybodaeth angenrheidiol am y gymuned, a gwybodaeth polisi cynllunio.

C.23 Gyda cheisiadau mawr annisgwyl bydd hefyd yn fantais i gynnal gweithgareddau i gyfathrebu ac ymgynghori gyda rhanddeiliaid yn gynnar yn y broses. Mae gwneud hyn o'r cychwyn yn lleihau'r risg o oedi gwneud penderfyniadau neu argymhelliad i wrthod cais cynllunio oherwydd diffyg gwybodaeth berthnasol ddigonol neu wrthwynebiadau gan gymunedau yn ystod cyfnod ymgynghori am y cais cynllunio oherwydd ddiffyg gwybodaeth am y datblygiad arfaethedig.

C.24 Mae Tabl 2 yn adnabod y prif faterion i'w hystyried a gwybodaeth ychwanegol angenrheidiol i asesu rhinweddau cynaliadwy datblygiad o safbwynt yr iaith Gymraeg. Mae Atodiad 2 yn adnabod ffynonellau cydnabyddedig am yr iaith Gymraeg mewn cymunedau yn ardal y Cynllun adeg paratoi'r Canllaw Cynllunio Atodol. Anogir ymgeiswyr i ymgyfarwyddo â'r wybodaeth am y gymuned/ ardal ddylanwad, gan sicrhau eu bod yn chwilio am y wybodaeth cydnabyddedig a fydd yn bodoli adeg paratoi'r cais cynllunio.

Tabl 2 - Materion i'w hystyried a gwybodaeth ychwanegol angenrheidiol i asesu rhinweddau cynaliadwy datblygiad o safbwynt yr iaith Gymraeg

Pwnc	Materion i'w hystyried	Gwybodaeth ychwanegol
Yr iaith Gymraeg	<p>Mae pwysigrwydd y Gymraeg fel rhan o gymeriad cymdeithasol a diwylliannol ardal y Cynllun yn amlwg. Mewn cyd-destun cenedlaethol, mae ardal y Cynllun yn cynnwys y gyfran fwyaf o siaradwyr Cymraeg yng Nghymru (65.4% yng Ngwynedd a 57.2% yn Ynys Môn, yn ôl Cyfrifiad 2011). Fodd bynnag, mae'r Cynllun yn cydnabod bod y ffigurau hyn yn dangos bod nifer y siaradwyr Cymraeg wedi gostwng ers Cyfrifiad 2001, pan oedd y ffigurau'n 69% a 60%, yn ôl eu trefn. Mae'r gostyngiad hwn yn arbennig o arwyddocaol oherwydd ei fod yn lleihau canran y siaradwyr Cymraeg ymhellach islaw'r ffigur 70%. Hwn ydi'r ffigwr y mae Strategaeth y Gymraeg Llywodraeth Cymru yn ei gydnabod sy'n ofynnol er mwyn i'r Gymraeg fod yn iaith pob dydd y gymuned. Mae cyfran y siaradwyr Cymraeg yn amrywio'n fawr ar draws ardal y Cynllun, gydag 87.8% wedi'u cofnodi mewn un ward a 18.6% yn un arall. Mae'r dirywiad wedi effeithio ar ardaloedd sydd â chrynodeiadau uwch ac is o siaradwyr Cymraeg. O ran tuediadau cyfredol a chyflwr yr iaith Gymraeg, ceir cofnod ystadegol o wahanol Gyfrifiadau a ffynonellau amrywiol ym Mhapur Testun 10A a 10B, ac mewn ffynonellau eraill (gweler Atodiad 2).</p> <p>Ni ddylai datblygiadau niweidio nodweddion cymdeithasol, ieithyddol a diwylliannol y cymunedau. Bydd cyfuniad o Bolisiau yn gallu bod yn berthnasol, er enghraifft:</p> <p>Polisi PS 1 Yr iaith Gymraeg a'r diwylliant Cymreig, Polisi TAI 8 Cymysgedd briodol o dai, Polisi TAI 15 Trothwy tai fforddiadwy a'u dosbarthiad, Polisi TAI 16 Safleoedd eithrio, Polisi CYF 3 Defnyddiau ategol ar safleoedd cyflogaeth, Polisi CYF 4 Mentrau diwydiannol neu fusnes newydd ar gyfer un defnyddiwr mawr oddi ar safleoedd wedi eu gwarchod neu eu dynodi ar gyfer cyflogaeth, Polisi ISA 2 Cyfleusterau cymunedol.</p> <p>Ceir mwy o wybodaeth am ofynion yr Awdurdodau yn ystod y broses cynllunio ffurfiol neu cyn cyflwyno cais cynllunio yn Adran 3. Lle'n briodol, cyfeirir hefyd at CCA eraill, e.e. Ymrwymyadau Cynllunio.</p> <p>Mae Atodiad 3 yn cynnwys dolenni i ddogfennau sy'n rhoi statws ystyriaethau o'r Gymraeg (e.e. Deddf Llesiant</p>	<p><u>Trefn Sgrinio, Datganiad Iaith Gymraeg, neu Asesiad Effaith Iaith Gymraeg</u></p> <p>Mae'r <u>Drefn Sgrinio</u> yn digwydd yn ystod y cam cyn cyflwyno cais cynllunio. Pan na fydd angen cyflwyno Datganiad Iaith neu adroddiad am Asesiad Effaith Iaith Gymraeg, mae'n amlygu cyfleodd i ymgeisydd gadarnhau, e.e. drwy ran o Ddatganiad Cynllunio, bod y datblygiad arfaethedig yn gyson ag amcan a gofynion polisiau'r Cynllun ar gyfer yr iaith Gymraeg</p> <p>Bydd <u>Datganiad Iaith</u> yn angenrheidiol er mwyn cael mwy o wybodaeth am ddatblygiad sy'n cyrraedd trothwyon ym maen prawf 1 a – c Polisi PS 1. Gweler Diagram 6 ac Atodiad 7 am fwy o wybodaeth.</p> <p>Yn unol â maen prawf 2 o Bolisi PS 1 bydd angen <u>Asesiad Effaith Ieithyddol</u> ar gyfer datblygiad mawr annisgwyl na chawsant eu nodi na'u rhagweld yn y Cynllun Datblygu Lleol</p>

Pwnc	Materion i'w hystyried	Gwybodaeth ychwanegol
	<p>Cenedlaethau'r Dyfodol 2015, Deddf Cynllunio (Cymru) 2015, Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011. Ar lefel cenedlaethol, mae Polisi Cynllunio Cymru (2016), Nodyn Cyngor Technegol 20 (2017), Nodyn Cyngor Technegol 6 (2010) yn darparu cyngor ar roi ystyriaeth i'r iaith Gymraeg wrth baratoi cynlluniau datblygu ac wrth gynllunio datblygiad.</p>	<p>ar y Cyd. Gweler Diagram 8 am ddiffiniad o 'ddatblygiad mawr annisgwyl'. Byddant yn adnabod y materion perthnasol sydd angen rhoi ystyriaeth iddynt wrth gynllunio datblygiadau perthnasol. Byddant yn dangos bod effeithiau negyddol wedi cael eu hosgoi yn y lle cyntaf neu os oes effeithiau negyddol byddant yn adnabod mesurau i warchod, hyrwyddo a gwella amgylchiadau. Gweler Diagram 7 o'r CCA yn ogystal ag Atodiad, 8 am fwy o wybodaeth</p>

Datganiad iaith Gymraeg

C.25 Mae diagram 5 uchod yn egluro'r amgylchiadau pryd fydd angen darparu Datganiad iaith Gymraeg gyda chais cynllunio. Mae Diagram 6 drosodd yn egluro ei bwrpas, sut i'w baratoi a phwy ddylid defnyddio i baratoi'r Datganiad. Mae Atodiad 7 yn rhoi mwy o wybodaeth am sut i baratoi Datganiad. Mae Diagram 9 yn rhoi arweiniad am sut i ddewis unigolyn cymwys.

Diagram 6

CAM 2A :PARATOI DATGANIAD IAITH GYMRAEG PAN FYDD ANGEN UN

PWRPAS?

Mae paratoi Datganiad iaith Gymraeg i'w gyflwyno gyda chais yn rhoi nifer o fanteision, yn arbennig fel arf ar gyfer arddangos a chyfathrebu bod ystyriaeth ddigonol wedi cael ei roi i'r iaith yn ystod y broses o lunio cynnig. Mae'n broses lle mae gwybodaeth am effeithiau tebygol datblygiad arfaethedig yn cael eu casglu, coladu, a'u hasesu gan unigolyn cymwys a fydd yn cynghori'r ymgeisydd. Bydd yr ymgeisydd yn rhoi ystyriaeth i'r wybodaeth fel rhan o'r gwaith i lunio'r datblygiad. Mae'n ofynnol i ddangos os yw datblygiad yn mynd i gyfrannu at greu hinsawdd cymdeithasol a'r amodau sy'n hwyluso'r defnydd o'r Gymraeg yn y gymuned leol. Mae'n caniatáu i'r Awdurdod weld os ydi'r cynnig yn bodloni amcanion a pholisiau'r Cynllun. Bydd o gymorth i'r ymgeisydd, yna yr awdurdod, i benderfynu pa fesurau sy'n ofynnol (wedi'i ymgorffori neu ei reoli'n gan amod cynllunio neu gytundeb 106) i ddileu neu leihau effeithiau neu i wella'r effaith gadarnhaol.

SUT?

Mae **Atodiad 7** i'r Canllaw yma yn rhoi gofynion yr Awdurdod am y lefel sylfaenol o wybodaeth sy'n ofynnol mewn Datganiad iaith Gymraeg.

Bydd pob datblygiad arfaethedig yn wahanol i'w gilydd ac felly'n cael ei ystyried ar sail ei rinweddau ei hun. Bydd cwmpas ac ystod y gwaith ar gyfer y Datganiad yn dibynnu ar pa fath o ddatblygiad ydi o, ei raddfa, cymeriad a lleoliad y safle, % siaradwyr Cymraeg, a'r math o wasanaethau a chyfleusterau o ran y Gymraeg sy'n gwasanaethu'r gymuned ar hyn o bryd.

Mae **Atodiad 2** yn cyfeirio at ffynonellau gwybodaeth cydnabyddedig am y Gymraeg adeg paratoi'r Canllaw yma er mwyn rhoi'r cyd-destun.

Mae'n bwysig ymgysylltu ac ymgynghori efo'r gymuned leol cyn cwblhau'r cais cynllunio hyd yn oed os nad oes gofyniad statudol i wneud hynny.

PWY?

Dylid ystyried cael unigolyn cymwys i gasglu a dadansoddi gwybodaeth i'w gofnodi yn y Datganiad iaith Gymraeg, a'ch cynghori chi Bydd yr angen am gefnogaeth unigolyn cymwys yn dibynnu ar faint a math y datblygiad. Yr ymgeisydd sydd yn gyfrifol am dalu am y gwaith ar gyfer y Datganiad iaith Gymraeg. Pan benderfynir penodi unigolyn cymwys, ei rôl fydd sicrhau dilynir y Fethodoleg osodir yn Atodiad 7 a chynghori'r ymgeisydd yn unol â hynny. Gweler Diagram 9 yn y Canllaw am ddisgrifiad o 'unigolyn cymwys'.

C.26 Mae diagram 7 yn tynnu sylw at pryd fydd angen darparu Asesiad Effaith Iaith Gymraeg gyda chais cynllunio a rhoi trosolwg o'i bwrpas. Ceir mwy o fanylion yn Atodiad 8.

PWRPAS?

Sefydlu effaith debygol datblygiad tai neu gyflogaeth ar raddfa fawr sydd ar safle ar hap annisgwyl ar ardal ddylanwad yn gyffredinol, ac ar yr iaith Gymraeg yn fwy penodol. Os yn angenrheidiol, bydd yn adnabod mesurau a fydd un ai yn lliniaru effeithiau negyddol neu ddiogelu/ wella/ lledaenu effeithiau positif. Bydd ymgymryd â'r Asesiad yn fodd o sicrhau datblygiad a fydd yn cyfrannu at sicrhau cymunedau nodedig a chynaliadwy, ac yn benodol gyfrannu at sicrhau Cymraeg ffyniannus mewn cymunedau. Mae'n broses lle mae gwybodaeth am effeithiau tebygol datblygiad arfaethedig yn cael eu casglu, coladu, a'u hasesu gan unigolyn cymwys a fydd yn cynghori'r ymgeisydd. Bydd yr ymgeisydd yn rhoi ystyriaeth i'r wybodaeth fel rhan o'r gwaith i lunio'r datblygiad.

Mae'n rhaid i'r cais cynllunio ymwneud â chyfuniad o ddau ffactor, sef bod y safle yn un ar hap annisgwyl a bod y datblygiad yn un ar gyfer raddfa fawr o dai neu'n un sy'n creu cyfleoedd gwaith sylweddol (sy'n cynnwys manwerthu a masnachol). Gweler enghreifftiau o senarios ar y dudalen nesaf.

PRYD?

Safle ar hap annisgwyl— asesir hyn drwy edrych ar strategaeth a pholisïau'r Cynllun a'r dystiolaeth i gefnogi'r strategaeth a'r polisïau, e.e. ei leoliad o'i gymharu â'r ffin datblygu, statws y safle ym mholisïau'r Cynllun, ystyriaethau Capasiti Trefol, pryd ddaeth y safle ar gael, cydymffurfiaeth neu beidio gyda pholisïau perthnasol y Cynllun.

Datblygiad mawr tai— i bwrpas maen prawf 2 Polisi PS 1, mae'n ddatblygiad a fyddai'n golygu cael 10 neu ragor o unedau tai mewn Canolfan Is-ranbarthol neu Ganolfan Wasanaeth Trefol, ac yn golygu cael 5 neu ragor o unedau tai mewn Canolfan Wasanaeth Lleol neu Bentref. Edrychir ar gapasiti'r safle i benderfynu os ydi'r trothwy wedi cael ei gyrraedd, e.e. a fyddai modd codi mwy o dai na fwriedir ar y safle a fyddai'n golygu croesi'r trothwy; ac/ neu ydi'r safle yn rhan o safle a fyddai, o'i gymryd yn ei gyfanrwydd, yn croesi'r trothwy.

Datblygiad cyflogaeth ar raddfa fawr sy'n golygu llif arwyddocaol o weithlu:

- i) Angen 10 neu ragor o weithwyr; a
- ii) Bod rhaid marchnata'r swyddi tu hwnt i'r Ardal Teithio i'r Gwaith cydnabyddedig er mwyn i'r gweithlu gael y sgiliau perthnasol ar gyfer y swyddi newydd. Cysylltwch gyda'r Adran sydd â chyfrifoldeb am ddatblygu economi'r ardal am wybodaeth—gweler fanylion cyswllt yn **Atodiad 4**.

SUT A PHWY?

Mae **Atodiad 8** yn rhoi disgwyliadau llawn yr Awdurdod ar sut i fynd ati i ymgymryd ag Asesiad Effaith Iaith Gymraeg a'r disgwyliadau am gynnwys yr adroddiad amdano.

Yn wahanol i achosion pan fydd angen gwaith yn gysylltiedig â pharatoi Datganiad Iaith Gymraeg, disgwylir i'r ymgeisydd gael unigolyn cymwys i ymgymryd ag Asesiad Effaith Iaith Gymraeg—gweler Diagram 9 yn y Canllaw am ddisgrifiad o unigolyn cymwys. Rôl yr unigolyn cymwys fydd ymgymryd â'r gwaith asesu yn unol â'r Fethodoleg Asesiad Effaith Iaith Gymraeg a chynghori'r ymgeisydd yn unol â chasgliadau'r asesiad. Yr ymgeisydd a fydd yn gyfrifol am dalu am y gwaith.

Diagram 7

C.27 Mae Diagram 8 isod yn rhoi enghreifftiau o amgylchiadau pryd fydd rhaid ymgymryd â gwaith i baratoi adroddiad am Asesiad Effaith Iaith Gymraeg.

Diagram 8: Enghreifftiau o Senarios Pryd Fyddai Angen Ymgymryd Ag Asesiad Effaith Iaith Gymraeg

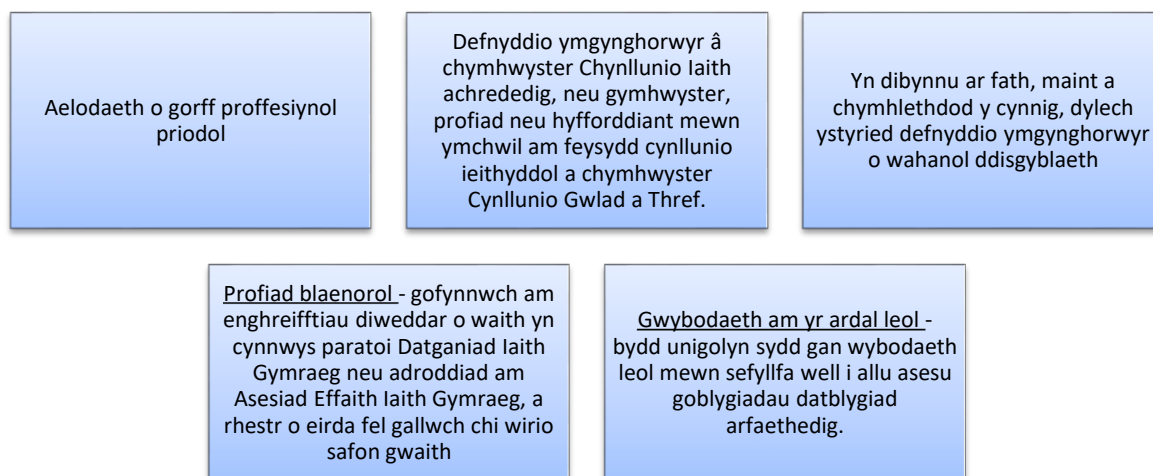
Senario 1 - mae'r safle tu mewn i'r ffin datblygu mewn Canolfan Wasanaeth Trefol, e.e. Caernarfon, Llangefni. Nid yw'n ddynodiad tai ac felly mae'n safle ar hap. Nid oedd yn safle ar hap oedd ar gael i'w ddatblygu pan gafodd y Cynllun ei baratoi a byddai ei datblygu yn golygu cael mwy o unedau tai oddi ar safleoedd ar hap na ragwelwyd adeg paratoi'r Cynllun. Mae'r safle felly yn un ar hap annisgwyl. Mae'r datblygiad yn un ar gyfer 15 uned. Ar sail y wybodaeth yma ceir cyfuniad o'r amgylchiadau a gyfeirir atynt ym maen prawf 2 o Bolisi PS 1. O ganlyniad mae angen ymgymryd ag Asesiad Effaith Iaith Gymraeg.

Senario 2 – mae'r safle tu allan i ffiniau datblygu. Nid yw wedi cael ei warchod na'i ddynodi ar gyfer cyflogaeth. Mae'r datblygiad yn disgyn i Ddosbarth Defnydd B1. Felly mae'n safle ar hap annisgwyl. Bwriedir cyflogi dros 15 o weithwyr. Ar ôl ymgynghori gyda'r Adran Economi a Chymuned (Cyngor Gwynedd)/ Gwasanaeth Datblygu Economaidd o fewn Adran Rheoleiddio a Datblygu Economaidd (Cyngor Sir Ynys Môn) rhagwelir bydd angen i weithwyr symud i mewn i ardal y Cynllun neu deithio o du allan i ardal y Cynllun i'r swyddi oherwydd diffyg sgiliau yn lleol neu ddiffyg cyflenwad digonol o weithwyr efo'r sgiliau yn lleol. O ganlyniad mae angen ymgymryd ag Asesiad Effaith Iaith Gymraeg.

Dewis unigolyn cymwys

C.28 Cyn penodi unigolyn cymwys, disgwylir bod yr ymgeisydd yn gwneud ymholiadau ynghylch eu galluoedd a phrofiad. Mae Diagram 9 yn cynorthwyo ymgeisydd i ddewis unigolyn cymwys i roi cyngor ac arweiniad wrth baratoi cais cynllunio.

Diagram 9: Sut i ddewis rhywun cymwys i'ch cynghori gyda Datganiad Iaith Gymraeg neu Asesiad Effaith Iaith Gymraeg

Ystyriaethau eraill Polisi PS 1

C.29 Arwyddion a hysbysebion - Mae arwyddion yn cael effaith weledol amlwg ar gymeriad ardal, gan gynnwys ei chymeriad ieithyddol. Maent hefyd yn un ffordd o hybu diwylliant unigryw'r ardal, sy'n arwyddocaol o safbwynt hunaniaeth gwahanol gymunedau a'r diwydiant twristiaeth. Yn achos arwyddion a hysbysebion sy'n destun rheolau cynllunio, mae maen prawf 5 o Bolisi PS 1 yn hybu darparu arwyddion dwyieithog mewn mannau cyhoeddus sy'n rhan o ddatblygiad. Mae'r Awdurdodau yn cydnabod bod rhai sefydliadau a chwmnïau â brand a delwedd gref a ddefnyddir eisoes tu hwnt i Gymru. Os ydi'r brand a/ neu logo yn un sy'n dibynnu ar eiriau (yn hytrach na llun) a ddim yn rhan o hunaniaeth y sefydliad neu gwmni mae'r Awdurdodau'n awyddus i drafod posibilrwydd o addasu'r ddelwedd ehangach ar gyfer adlewyrchu ei leoliad yn ardal y Cynllun. Mae pob sefydliad a chwmni yn gallu sicrhau bod arwyddion a hysbysebion eraill yn ddwyieithog. Mae Swyddfa Comisiynydd y Gymraeg wedi cyhoeddi "Canllaw Dylunio Dwyieithog", sy'n cynnwys cyfeiriadau at ddylunio arwyddion dwyieithog (gweler Atodiad 3).

C.30 Enwau lleoedd - mae maen prawf 6 o Bolisi PS 1 yn annog datblygwyr i ddefnyddio enwau Cymraeg ar gyfer datblygiadau, enwau tai a strydoedd newydd er mwyn atgyfnerthu cymeriad ieithyddol cymunedau. Mae'r ddau Gyngor yn annog datblygwyr i ddal gafael ar hen enwau Cymraeg. Byddai defnyddio enw newydd sy'n deillio o gysylltiadau hanesyddol, daearyddol neu leol i'r ardal, os yn ymarferol yn syniad da. Os yw'r enw presennol yn un gwreiddiol neu wedi bod yn enw ar yr eiddo ers amser maith, yn enwedig os yw'r enw'n un Cymreig, bydd y Cyngor yn gofyn i'r sawl sy'n gwneud cais i roi enw newydd ar yr eiddo i ailystyried, hyd yn oed os ydi'r enw newydd arfaethedig yn un Gymraeg. Fodd bynnag, mae'r penderfyniad terfynol yn nwylo'r perchennog. Mae gan ardal y Cynllun gefndir hanesyddol pwysig ac felly credir ei bod hi'n bwysig gwarchod y dreftadaeth hon. Mae Swyddfa Comisiynydd y Gymraeg wedi cyhoeddi "Canllawiau safoni enwau lleoedd Cymru" (gweler Atodiad 3).

Camau 3, 4 a 5: Adnabod mesurau osgoi/ lliniaru, paratoi strategaeth a chyflwyno'r cais cynllunio (gweler Diagram 3)

C.31 Mae Diagram 10 yn disgrifio'r broses o adnabod mesurau osgoi/ lliniaru, paratoi strategaeth a chyflwyno'r cais cynllunio

Diagram 10

CAM C) ADNABOD MESURAU OSGOI/ LLINIARU & STRATEGAETH LINIARU PAN FYDD ANGEN NHW

Dylai'r cynigion ddangos sut roddwyd ystyriaeth cynnar i effeithiau posibl ar gymunedau a'r iaith Gymraeg. Dylid ystyried yn ofalus effeithiau negyddol a phositif y datblygiad ar leoedd sy'n bwysig i allu trosglwyddo'r Gymraeg a lleoedd sy'n bwysig i greu cyfleoedd i ddefnyddio a dysgu Cymraeg. Bydd Datganiad Iaith Gymraeg ac adroddiad am Asesiad Effaith Iaith Gymraeg yn cofnodi'r ystyriaethau a'r camau gymerwyd i fynd i'r afael â nhw.

Os caiff effeithiau andwyol posib eu hadnabod, dylid, yn nhrefn blaenoriaeth:

- a) Osgoi effeithiau andwyol; a/ neu
- b) Leihau effeithiau lle nad ellir eu hosgoi; a/ neu
- c) Liniaru effeithiau pan nad ellir eu lleihau.

Os na ellir lliniaru effeithiau andwyol sylweddol yn ddigonol, dylai'r Datganiad Iaith Gymraeg a'r adroddiad am Asesiad Effaith Iaith Gymraeg gyflwyno cyfiawnhad clir ac argyhoeddiadol i'r Awdurdod ar gyfer symud ymlaen gyda'r cais cynllunio.

Os caiff effeithiau cadarnhaol posib eu hadnabod, pan yn bosib, dylid cymryd camau i sicrhau buddion ehangach o'r datblygiad.

Mae **Atodiad 6** yn rhestru enghreifftiau o weithgareddau y gellir eu defnyddio i osgoi, lleihau neu liniaru effeithiau andwyol neu gryfhau/ ledaenu effeithiau cadarnhaol neu fuddiannau unrhyw ddatblygiad cymwys. Bydd perthnasedd y gweithgaredd yn dibynnu ar y math, graddfa a lleoliad y datblygiad arfaethedig. Disgwylir i'r unigolyn cymwys a fydd yn cynghori'r ymgeisydd i gysylltu gyda'r Fenter Iaith a/ neu swyddogion sydd â chyfrifoldeb dros hybu'r Gymraeg i drafod y mesurau yn ogystal â thrafod gyda'r Swyddog Cynllunio.

CAM CH) CYFLWYNO CAIS CYNLLUNIO

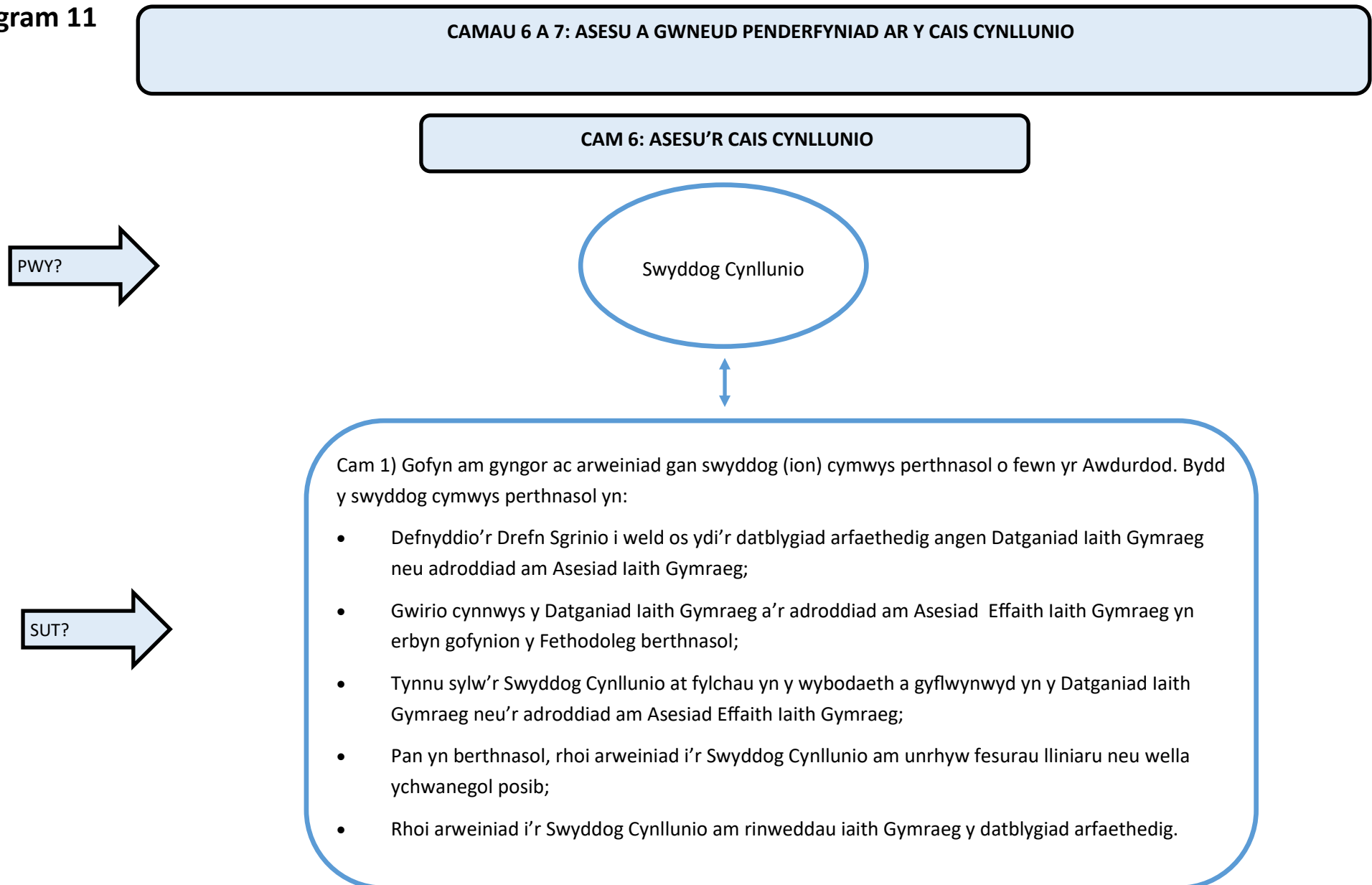
Erbyn i'r cais cynllunio fod yn barod i'w gyflwyno, rhaid sicrhau bod cam A wedi'i gwblhau a, dibynnu ar ganlyniad y cam yma, dylai ceisiadau cynllunio ar gyfer datblygiad sy'n berthnasol i'r Gymraeg gynnwys y canlynol:

- i. Gwybodaeth am sut mae'r datblygiad yn llesol i'r gymuned a'r iaith Gymraeg yn rhan o Ddatganiad Cynllunio neu mewn rhan ychwanegol o'r Datganiad Dylunio a Mynediad; neu
- ii. Ddatganiad Iaith Gymraeg; neu
- iii. Adroddiad am yr Asesiad Effaith Iaith Gymraeg.

Camau 6 a 7: Aseu'r cais cynllunio a gwneud penderfyniad (gweler Diagram 3)

C.32 Mae Diagram 11 yn disgrifio'r broses o aseu'r cais cynllunio a gwneud penderfyniad arno.

Diagram 11

SUT?

Cam 2) Pan fydd swyddog cymwys yn codi materion perthnasol bydd y Swyddog Cynllunio yn rhoi gwybod amdanynt i'r ymgeisydd a gofyn am wybodaeth ychwanegol berthnasol;

Cam 3) Pan fydd anghydfod rhwng y Swyddog Cynllunio a'r ymgeisydd ynglŷn â thystiolaeth, yn dibynnu ar graddfa'r anghydfod, bydd y Swyddog Cynllunio (mewn ymgynghoriad gyda'r swyddog cymwys o fewn y Cyngor) yn cyflogi unigolyn cymwys allanol i wirio'r dystiolaeth sy'n destun yr anghydfod. Telir am gost y broses wirio ychwanegol gan yr ymgeisydd, nid yr Awdurdod;

Cam 4) Bydd y Swyddog Cynllunio yn gofyn am gyngor ac arweiniad y swyddog cymwys ynglŷn â chasgliadau'r swyddog cymwys allanol a thrafod gyda'r ymgeisydd wedyn;

Cam 5) Bydd y Swyddog Cynllunio yn ystyried y wybodaeth a dderbynnir o dan camau 1—4 cyn cwblhau ei adroddiad dirprwyedig neu adroddiad i'r Pwyllgor Cynllunio.

CAM 7: GWNEUD PENDERFYNIAD—CANIATAU NEU WRTHOD

PWY?

Pwyllgor Cynllunio neu'r Prif
Swyddog Cynllunio

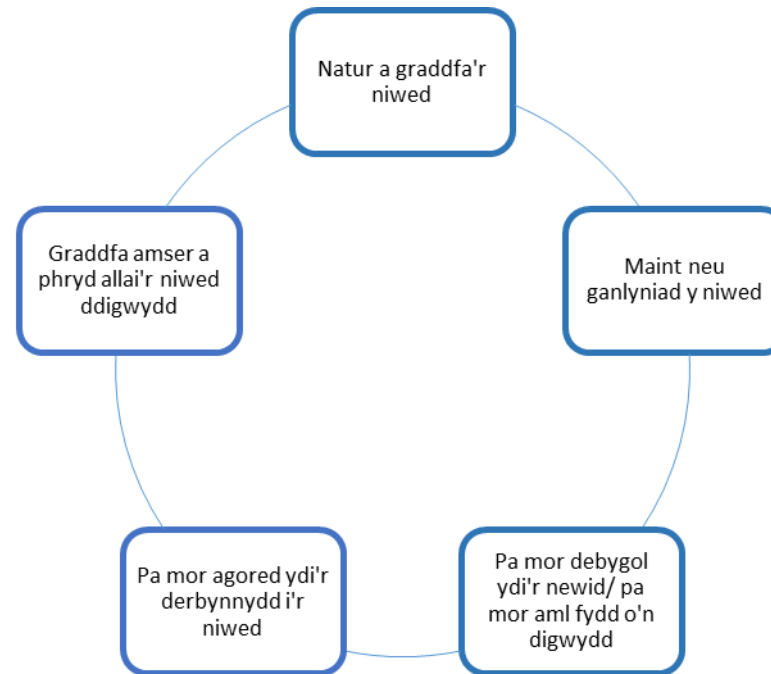
PA YSTYRIAETHAU?

- i. Cysondeb efo polisiau'r Cynllun Datblygu Lleol, oni bai bod ystyriaethau cynllunio perthnasol yn nodi fel arall;
- ii. Gall ystyriaethau cynllunio gynnwys barn y cyhoedd. Nid yw gwrthwynebiad neu gefnogaeth leol ynddo'i hun yn sail dros wrthod neu roi caniatâd cynllunio, oni bai ei fod yn seiliedig ar resymau cynllunio;
- iii. Pa amodau cynllunio a/ neu ymrwymiad Cytundeb Adran 106 (sef mecanwaith cynllunio priodol), sy'n angenrheidiol —gweler Atodiad 6;
- iv. A fyddai'n achosi niwed o sylwedd i gymeriad a chydbwysedd iaith cymuned nad ellir ei osgoi neu ei liniaru yn foddhaol trwy ddefnyddio mecanwaith cynllunio priodol. Bydd penderfynu os oes risg o niwed 'o sylwedd' yn fater o ffaith a gradd ac fe bennir hyn ar rinweddau'r achos unigol ar sail dadansoddiad o dystiolaeth rymus.

Beth yw 'niwed o sylwedd'?

Defnyddir egwyddorion asesiad risg i ystyried tystiolaeth rymus i wneud y penderfyniad:

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL DIWYGIEDIG**

Cam 8 Monitro (gweler Diagram 3)

C.33 Bydd gweithrediad polisïau'r Cynllun Datblygu Lleol a chyflwyno Datganiad Iaith Gymraeg neu adroddiad am Asesiad Effaith Iaith Gymraeg yn cael ei fonitro a bydd y deilliannau yn cael eu hadrodd arnynt yn Adroddiad Monitro Blynyddol y Cynllun Datblygu Lleol.

C.34 Dyma'r dangosyddion perthnasol:

- Dangosydd D1 - % siaradwyr Cymraeg yn 2021 yn Ynys Môn a Gwynedd;
- Dangosydd D2 – Caniatáu ceisiadau cynllunio lle mae angen mesurau lliniaru iaith Gymraeg;
- Dangosydd D3 – nifer o geisiadau cynllunio gyda Datganiad Iaith Gymraeg neu Asesiad Effaith Iaith Gymraeg.

C.35 Ceir rhagor o wybodaeth am y dangosyddion ym Mhennod 7 yn y Cynllun Datblygu Lleol. Fel nodir yn y Fframwaith Fonitro, bydd y Gwasanaeth Cynllunio, Gwasanaethau perthnasol eraill o fewn y Cynghorau a sefydliadau partner (sef Hunaniaith a [Menter Iaith Môn](#)) yn cydweithio i asesu'r defnydd a wneir o Ddatganiadau ac/ neu Asesiadau wrth asesu addasrwydd y wybodaeth y gofynnir amdano ac adnabod unrhyw heriau i gyflawni'r polisïau.

C.36 Lle'n berthnasol, ac er mwyn casglu rhagor o wybodaeth i ddadansoddi tueddiadau ymhlith siaradwyr Cymraeg yn ardal y Cynllun, bydd y Cynghorau yn gwneud gwaith ymchwil ar adegau priodol yn ystod oes y Cynllun. Bydd y gwaith ystadegol/ ansoddol, er enghraifft, yn cynnwys:

- casglu data oddi wrth brynwyr y tai newydd er mwyn, er enghraifft, canfod ble roeddent yn byw cyn prynu'r tŷ newydd, y math o waith sydd ganddynt, cyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg yn y gwaith;
- cysylltu gyda busnesau a sefydliadau lleol i gasglu gwybodaeth na fydd yn gyfrinachol am y nifer o bobl a gyflogir yn llawn/ rhan amser; y nifer o bobl a gyflogir sy'n medru siarad Cymraeg; yn lle mae swyddi newydd yn cael eu hysbysebu.

C.37 Fe ddylai hyn gynorthwyo i ganfod a oes cydberthyniad rhwng datblygiadau newydd a'r newid (positif/ negyddol) a ragdybir yn y gyfran o siaradwyr Cymraeg o fewn y gymuned er mwyn darparu tystiolaeth ar gyfer adolygu'r polisi maes o law.

ADRAN 3:
SUT I GYFARFOD
GOFYNIION POLISIÄU
STRATEGOL PS 5 A PS
6

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL DIWYGIEDIG**

ADRAN 3

Arweiniad ar ofynion gwybodaeth am y cyd-destun ehangach

Rhan Ch Materion i'w hystyried a'r wybodaeth ychwanegol angenrheidiol i gefnogi cais cynllunio

Ch.1 Bydd y gwahanol fathau o ddatblygu sy'n angenrheidiol i gynnal a chreu cymunedau nodedig a chynaliadwy yn digwydd ar amryw o raddfeydd. Bydd y materion a fydd angen rhoi sylw iddynt, ac felly'r wybodaeth a fydd yn angenrheidiol i ddod i benderfyniad rhesymedig, yn amrywio hefyd.

Ch.2 Mae'r Gorchymyn Cynllunio Gwlad a Thref 2012 (Gweithdrefn Rheolaeth Datblygu) (Cymru) (y DMPWO) yn darparu Ffurflen Gais Safonol ar gyfer ceisiadau cynllunio yng Nghymru ac yn datgan beth yw'r diffiniad o gais 'dilys'. Er mwyn cofrestru'r ceisiadau yn rhai 'dilys' rhaid i ymgeiswyr ddarparu'r holl wybodaeth sydd wedi'i nodi ar y Ffurflen Gais Safonol, e.e. cynlluniau, diagramau a thystysgrifau ac unrhyw asesiadau ategol ychwanegol. Gall awdurdod cynllunio lleol wrthod derbyn cais os nad yw'r wybodaeth briodol yn cael ei darparu gyda'r cais.

Ch.3 Yn ychwanegol at y wybodaeth sydd ei hangen ar gyfer dilysu ceisiadau, bydd Awdurdod Cynllunio Gwynedd a Chyngor Sir Ynys Môn, fel pob Awdurdod Cynllunio Lleol yng Nghymru, angen arolygon ac adroddiadau ategol ychwanegol yn unol â gofynion y polisïau sydd yn y Cynllun Datblygu Lleol.

Ch.4 Mae Tabl 3 yn rhoi arweiniad ar faterion sydd angen rhoi ystyriaeth iddynt wrth anelu i wella rhinweddau cynaliadwy'r datblygiad. Mae'r tabl yn tynnu sylw hefyd at y mathau posib o arolygon ac adroddiadau ategol ychwanegol a fydd yn angenrheidiol (yn dibynnu ar y math o ddatblygiad a/ neu ei leoliad) i ddangos sut mae'r datblygiad arfaethedig yn cyrraedd categori arfer gorau. Mae rhai agweddau wedi cael eu hadnabod fel rhan o'r gofynion dilysu a gyfeirir atynt uchod ac mae eraill yn ofynion sy'n gysylltiedig â pholisïau unigol y Cynllun Datblygu Lleol.

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL DIWYGIEDIG**

Tabl 3 - Materion i'w hystyried a gwybodaeth ychwanegol angenrheidiol i asesu rhinweddau cynaliadwy datblygiad

Pwnc	Materion i'w hystyried	Gwybodaeth ychwanegol
Tirwedd	<p>Mae tirweddau a morluniau yn rhan annatod o nodweddion arbennig ardal y Cynllun, gan gyfrannu at eu cymeriad ac ymdeimlad o le yn gyffredinol. Datblygiadau cynaliadwy yw'r rhai sy'n gwarchod ac yn gwella cymeriad tirwedd a morwedd, ardal y Cynllun, yn ogystal ag ansawdd golygfaol Parc Cenedlaethol Eryri, ac sydd wedi'u dylunio, eu lleoli, eu graddio a'u tirlunio i ategu a gwella nodweddion allweddol y dirwedd, golygfeydd cyhoeddus a manau agored. Mae Strategaeth y Dirwedd yn rhoi gwybodaeth am nodweddion tirwedd fesul Ardal Cymeriad y Dirwedd, tra mae Astudiaeth Sensitifrwydd a Chapasiti y Dirwedd yn ymdrin ag effaith posib gwahanol fathau o ddatblygu ar y dirwedd. Mae Asesiadau Morlun (lleol a rhanbarthol) yn adnabod nodweddion y morluniau o gwmpas ardal y Cynllun. Bydd angen rhoi sylw hefyd i Gynllun Rheolaeth Ardal o Harddwch Naturiol Eithriadol a'r Datganiad o Werth ac Arwyddocâd perthnasol. Ceir gwybodaeth am le ellir gweld y dogfennau yma yn Atodiad 3.</p>	<p><u>Asesiad Tirwedd a Gweledol</u></p> <p>Canlyniadau asesiad sydd gan nod benodol i sicrhau bod holl effeithiau posibl o newid a datblygiad ar y dirwedd ei hun ac ar olygfeydd ac amwynder gweledol yn cael eu hystyried wrth wneud penderfyniadau am geisiadau cynllunio.</p> <p><u>Cynllun Tirweddu</u></p> <p>Cynllun sy'n cynnwys manylion am dirlunio caled a meddal newydd er mwyn dangos sut y gellid integreiddio datblygiad yn foddhaol i'r ardal gyfagos.</p>
Bywyd gwyllt a daeareg	<p>Mae 'bywyd gwyllt' neu 'fioamrywiaeth', daeareg a geomorffoleg yr ardal yn gyfrifol am lawer o'r golygfeydd unigryw, arogleuon a synau cefn gwlad. Felly mae eu gwarchod a'u gwella yn hanfodol i warchod y nodweddion arbennig sy'n diffinio'r ardal. Datblygiadau cynaliadwy yw'r rhai sy'n gwarchod a gwella bywyd gwyllt, daeareg a geomorffoleg. Bydd angen rhoi sylw, er enghraifft, i'r Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth Leol, a datganiadau o werth Safleoedd Bywyd Gwyllt perthnasol. Ceir gwybodaeth am le ellir gweld y dogfennau yma yn Atodiad 3.</p>	<p><u>Arolwg ac Adroddiad Bioamrywiaeth</u></p> <p>Canlyniadau unrhyw arolygon ac argymhellion ecoleg angenrheidiol ar gyfer osgoi, lleihau a gwneud iawn am effeithiau andwyol datblygiad. Gweler Nodyn Cyngor Technegol 5 a Chanllawiau Cynllunio Atodol Arfer da gwarchod bioamrywiaeth wrth gynllunio a datblygu (i'w gyhoeddi).</p> <p><u>Arolwg coed</u></p>

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL DIWYGIEDIG**

Pwnc	Materion i'w hystyried	Gwybodaeth ychwanegol
		Arolwg o'r coed sydd mewn perygl yn sgil y datblygiad ac adroddiad yn amlinellu'r argymhellion ar gyfer osgoi a lleihau effeithiau andwyol a gwella'r ddarpariaeth goed.
Treftadaeth	Mae treftadaeth ddiwylliannol yn elfen bwysig o nodweddion a chymeriad ardal y Cynllun. Mae ei gadwraeth yn cynnal y nodweddion hyn a'r manteision y maent yn creu ar gyfer trigolion yr ardal ac ymwelwyr. Mae datblygiadau cynaliadwy yn gwarchod a gwella asedau archeolegol, pensaernïol, hanesyddol a / neu ddiwylliannol a hyrwyddo llên gwerin, celf, llenyddiaeth a cherddoriaeth yr ardal. Mae gosodiad a golygfeydd arwyddocaol o asedau treftadaeth ddiwylliannol ddynodedig, gan gynnwys henebion cofrestredig, adeiladau rhestredig ac ardaloedd cadwraeth, yr un mor bwysig â'r ased ei hun. Bydd angen rhoi sylw, er enghraifft, i Werthusiadau Cymeriad Ardaloedd Cadwraeth, Cynlluniau Rheoli Safleoedd Treftadaeth y Byd. Ceir gwybodaeth am le ellir gweld y dogfennau yma yn Atodiad 3.	<p><u>Datganiad o'r Effaith ar Dreftadaeth</u></p> <p>Mae 'Asesiadau o'r Effaith ar Dreftadaeth yng Nghymru' (CADW) yn amlygu beth ddylid cynnwys mewn 'Datganiad o'r Effaith ar Dreftadaeth' – gweler Atodiad 3. Gweler hefyd Nodyn Cyngor Technegol 24 Yr Amgylchedd Hanesyddol, Asesiadau o'r Effaith ar Dreftadaeth yng Nghymru (CADW), a Chanllaw Cynllunio Atodol Asedau Treftadaeth (i'w gyhoeddi).</p>
Rheoli llygredd a gwastraff	Mae rheoli gwastraff a llygredd a gynhyrchir yn sgil datblygiad yn helpu i ddiogelu'r ardal rhag effeithiau negyddol llygredd, gan wella iechyd yr amgylchedd a'r cyhoedd, sydd yn ei dro o fudd i economi'r ardal. Daw llygredd ar sawl ffurf ac mae'n dilyn nifer o lwybrau. Mae datblygiadau cynaliadwy yn rhoi ystyriaeth i'r holl ffynonellau perthnasol, y llwybrau a derbynyddion llygredd a gwastraff. Mae datblygiadau cynaliadwy hefyd yn parchu ansawdd bywyd, gwarchod a gwella iechyd ac amwynder trigolion a bywyd gwyllt. Lle bo modd, dylai adeiladu a gweithredu datblygiadau gael eu cynllunio i leihau faint o wastraff a gynhyrchir a helpu i ail-ddefnyddio ac ailgylchu deunyddiau gwastraff. Mae canllawiau arfer da ar reoli gwastraff adeiladu ar gael gan 'Construction Excellence Wales', gweler Atodiad 3.	<p><u>Asesiad Sŵn</u></p> <p>Adroddiad ar effeithiau sŵn a gynhyrchir gan y gwaith adeiladu a gweithrediad y datblygiad arfaethedig. Gweler Nodyn Cyngor Technegol 11 Sŵn (1997).</p> <p><u>Asesiad ansawdd aer</u></p> <p>Dylai asesiad cymharu'r sefyllfa bresennol gyda'r sefyllfa tebygol yn dilyn cwblhau'r datblygiad (gan gynnwys datblygiadau arfaethedig eraill), a phennu newidiadau yn ansawdd yr aer a ddisgwylir.</p>

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL DIWYGIEDIG**

Pwnc	Materion i'w hystyried	Gwybodaeth ychwanegol
Cludiant	<p>Mae cysylltiadau cludiant yn yr ardal ac i'r ardal yn darparu mynediad i gyfleusterau a gwasanaethau hanfodol a gwaith yn ogystal â hwyluso cyfleoedd i bobl fwynhau nodweddion arbennig yr ardal. Mae yna rwydwaith o lwybrau troed a beicio da yn yr ardal ar gyfer trigolion ac ymwelwyr sy'n annog pobl i fod yn actif; mae bysiau cyhoeddus a threnau yn lleihau faint o geir preifat sydd ar y ffyrdd sy'n lleihau tagfeydd, llygredd sŵn ac allyriadau carbon. Mae datblygiadau cynaliadwy yn lleihau'r angen i deithio trwy gael eu lleoli yn agos at gyfleusterau a gwasanaethau hanfodol. Mae lleoli datblygiadau mewn mannau sy'n hwylus trwy gyfrwng llwybrau troed, llwybrau beicio a chludiant cyhoeddus yn lleihau'r angen i deithio mewn car preifat. Mewn rhai cymunedau gwledig mwy anghysbell nid oes gan bobl fawr o ddewis ond teithio mewn car preifat.</p>	<p><u>Asesiad cludiant</u></p> <p>Nodweddion o'r rhwydwaith cludiant presennol i ac o'r safle, effeithiau posibl y datblygiad yn ystod y cyfnod adeiladu a gweithrediad a dulliau i liniaru unrhyw effeithiau andwyol / uchafu effeithiau cadarnhaol, megis dulliau trafndiaeth gynaliadwy. Gweler Nodyn Cyngor Technegol 18 Trafndiaeth.</p>
Dyluniad ac adeiladu cynaliadwy a newid hinsawdd	<p>Elfen bwysig o gynllunio ar gyfer datblygu cynaliadwy yw lleihau cyfraniad yr ardal i achosion newid yn yr hinsawdd drwy leihau allyriadau carbon. Er mwyn i ddatblygiad fod yn wirioneddol gynaliadwy, mae'n rhaid iddo gael ei ddylunio a'i adeiladu gyda'r pwrpas o fynd i'r afael â'r bygythiad ddaw o newid yn yr hinsawdd. Gall cynigion datblygu yn yr ardal gynorthwyo i gyflawni'r amcan hwn hefyd trwy osgoi ardaloedd sydd mewn perygl o lifogydd nawr neu a ragwelir bydd mewn perygl yn y dyfodol a drwy adeiladu systemau draenio cynaliadwy (SUDS), a thrwy gysylltu â gwella rhwydwaith seilwaith gwyrdd yn yr ardal i helpu i wella bywyd gwyllt a'i helpu i addasu i hinsawdd sy'n newid. Ceir gwybodaeth am le ellir gweld dogfennau defnyddiol yn Atodiad 3.</p>	<p><u>Datganiad Dylunio a Mynediad</u></p> <p>Esboniad o'r egwyddorion a'r cysyniadau dylunio sydd wedi'u cymhwyso i agweddau penodol o'r cynnig, gan gynnwys swm, gosodiad, graddfa, tirlunio ac edrychiad y datblygiad. Gweler Nodyn Cyngor Technegol 12 Dylunio (2016).</p> <p><u>Asesiad o Ganlyniadau Llifogydd</u></p> <p>Manylion maint a thebygolrwydd o lifogydd ar y safle, yn ogystal ag unrhyw effeithiau uniongyrchol ac anuniongyrchol i lawr yr afon. Gweler Nodyn Cyngor Technegol 15 Datblygu a pherygl llifogydd (2004).</p> <p><u>Datganiad Amgylcheddol</u></p>

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL DIWYGIEDIG**

Pwnc	Materion i'w hystyried	Gwybodaeth ychwanegol
		<p>Canlyniadau Asesiad o'r Effeithiau Amgylcheddol (AEA) sy'n ofynnol ar gyfer cynigion sy'n debygol o gael effaith sylweddol ar yr amgylchedd.</p> <p><u>Datganiad cadwraeth dŵr</u></p> <p>Datganiad sy'n cyfeirio at y mesurau ataliol a'r mesurau arbed dŵr y gellir eu cymryd a gafodd eu hystyried ar ddechrau'r broses o ddatblygu cynigion, pa rai a ddewiswyd a sut fyddant yn cael eu cynnwys yn y datblygiad arfaethedig.</p> <p><u>Datganiad ynni</u></p> <p>Datganiad sy'n cyfeirio at y mesurau effeithlonrwydd ynni a gafodd ystyriaeth fel rhan o'r cynnig a sut bydd hynny'n cael ei wireddu. Dylid cyflwyno'r Datganiad ar ben ei hun neu fel rhan o'r Datganiad Dylunio a Mynediad.</p>
Cymysgedd a hyfywdra tai	Elfen bwysig o gynnal a chreu cymunedau nodedig a chynaliadwy ydi diwallu anghenion gwahanol aelwydydd yng nghymunedau'r ardal rŵan ac yn y dyfodol.	<p><u>Datganiad tai fforddiadwy</u></p> <p>Gwybodaeth gefnogol am faterion yn ymwneud â darparu tai fforddiadwy ar y safle ac oddi wrth y safle, gan gynnwys:</p> <ul style="list-style-type: none"> • nifer o unedau (marchnad a fforddiadwy); • nifer o lofftydd; • lleoliad y gwahanol unedau marchnad a fforddiadwy; • daliadaeth tai fforddiadwy (i'w rhentu, rhan berchnogaeth, tai fforddiadwy canolraddol); • pro fforma gwybodaeth hyfywdra;

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL DIWYGIEDIG**

Pwnc	Materion i'w hystyried	Gwybodaeth ychwanegol
		<ul style="list-style-type: none"> • manylion unrhyw Gymdeithas Tai neu ddarparwr cofrestredig arall sy'n bartner yn y datblygiad; • templedi cytundeb drafft Adran 106. <p>Gweler CCA Tai fforddiadwy (i'w gyhoeddi).</p> <p><u>Datganiad Tai</u></p> <p>Gwybodaeth gefnogol i gadarnhau sut mae'r datblygiad yn cwrdd â galw ac angen lleol am dai marchnad a thai fforddiadwy; ymrwymiad mewn perthynas â darpariaeth tai fforddiadwy (canran, maint, math a chymysgedd deiliadaeth); ac unrhyw dystiolaeth ategol o wyriad o'r gofynion polisi cysylltiedig. Yn unol ag egwyddorion datblygu cynaliadwy rhaid i'r Datganiad Tai hefyd gydnabod y bydd y cymysgedd tai marchnad derfynol a'r trefniadau i integreiddio tai marchnad a thai fforddiadwy yn amodol ar gytundeb am y materion a gadwyd yn ôl.</p> <p>Gweler CCA Cymysgedd Tai (mabwysiadwyd Hydref 2018).</p>
Gwasanaethau lleol a chyfleusterau lleol	Mae Nodyn Cyngor Technegol 4 Datblygiad manwerthol a masnachu (2016) yn datgan y dylai pob cais am ddatblygiad manwerthu sydd ag arwynebedd llawr gros o fwy na 2,500 o fedrau sgwâr gael ei ategu gan asesiad o effaith sy'n rhoi tystiolaeth ynghylch y dewis o safle, effeithiau economaidd ac effeithiau eraill, hygyrchedd ac effeithiau amgylcheddol. Mae Polisi MAN 3 yn nodi'r posibilrwydd bydd angen asesiadau hefyd ar gyfer rhai datblygiadau llai oherwydd gallai datblygiad o lai na'r trothwy cenedlaethol gael ardrawiad andwyol o sylwedd ar ganol trefi'r ardal.	<p><u>Asesiad o Effaith Manwerthu</u></p> <p>Adroddiad ar effaith y datblygiad ar y gwasanaethau manwerthu yn yr ardal leol.</p> <p><u>Datganiad marchnata</u></p> <p>Gall y dystiolaeth sy'n ofynnol gynnwys manylion defnydd a chyfrifon blaenorol a manylion o ymgyrchoedd gyda'r nod o</p>

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL DIWYGIEDIG**

Pwnc	Materion i'w hystyried	Gwybodaeth ychwanegol
	<p>Yn ogystal â chynnal canol trefi mae cadw gwasanaeth lleol neu gyfleuster cymunedol yn bwysig i gynnal a chreu cymunedau nodedig a chynaliadwy. Mae Polisi MAN 4 a Pholisi ISA 2 yn rhoi'r amgylchiadau eithriadol lle gellir rhoi ystyriaeth i gollu'r gwasanaethau a chyfleusterau yma.</p>	<p>ddod o hyd i berchennog arall i gymryd y defnydd cyfredol ymlaen.</p> <p>Bydd yn ofynnol hefyd i ddarparu tystiolaeth marchnata o ran dangos y gwnaed pob ymdrech i sicrhau adeilad addas masnachol yn achos cynnig i ail-ddefnyddio i drosi adeiladau gwledig at ddefnydd preswyl.</p> <p>Gweler CCA Newid defnydd cyfleusterau a gwasanaethau cymunedol, safleoedd cyflogaeth ac unedau manwerthu (i'w gyhoeddi)</p>

CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY DRAFFT YMGYNGHOROL DIWYGIEDIG

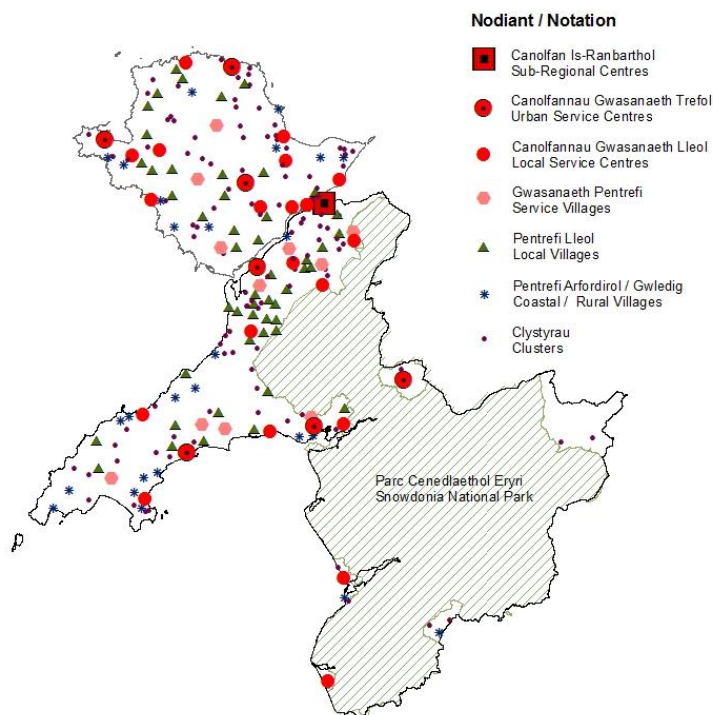
Rhan D: Beth all gael ei adeiladu yn lle?

Strategaeth Aneddleoedd

D.1 Mae lleoliad datblygiad hefyd yn bwysig i sicrhau datblygiad cynaliadwy. Mae'r Cynllun Datblygu Lleol yn cynnwys Strategaeth Aneddleoedd (trefi/ canolfannau a phentrefi), gan gynnwys patrwm gofodol sy'n ceisio cydbwysu anghenion cymdeithasol, diwylliannol, ieithyddol, economaidd ac amgylcheddol (Pennod 5, paragraff 5.7 yn y Cynllun). Mae gwasgariad gofodol y twf tai wedi'i gysylltu'n agos ag ardaloedd cyflogaeth y Cynllun sy'n arwyddocaol yn strategol.

D.2 Mae Map 1 yn dangos lleoliad aneddleoedd o fewn ardal y Cynllun Datblygu Lleol ac yn adnabod eu rôl o fewn Coeden Aneddleoedd.

Map 1 Strategaeth Aneddleoedd a Rôl yr Aneddleoedd Unigol

D.3 Edrychwch ar Atodiad 4 y Cynllun Datblygu Lleol i weld pa gategori mae aneddleoedd unigol yn perthyn. Mae'r tabl isod hefyd yn cyfeirio at y ddaliadaeth tai a fydd yn cael eu hyrwyddo o dan y polisiau perthnasol. Oni bai bod cyfyngiadau penodol wedi cael eu hadnabod mewn aneddleoedd unigol, po fwyaf neu fwyaf arwyddocaol yw'r aneddleoedd o ran swyddi a gwasanaethau, ehanga'n byd yw'r ystod a graddfa datblygiadau a gefnogir ynddynt.

D.4 Mae Tabl 4 drosodd yn rhoi disgrifiad cryno o'r lefel twf tai a ddisgwyllir yn y tair prif haen yn y Goeden Aneddleoedd, sef:

- Canolfan Isranbarthol a Chanolfannau Gwasanaeth Trefol;
- Canolfannau Gwasanaeth Lleol;
- Pentrefi Gwasanaeth, Lleol, Arfordirol a Gwledig a Chlystyrau

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL DIWYGIEDIG**

Tabl 4 - Lefel twf fesul haen o aneddleoedd yn y Goeden Aneddleoedd

Categori anheddle	% twf tai (Polisi PS 17)	Math o ddatblygiad
<p>Canolfan Isranbarthol</p> <hr/> <p>Canolfan Wasanaeth Trefol</p>	53%	<ul style="list-style-type: none"> • Polisi TAI 1, Polisi TAI 8 a Pholisi TAI 15 - Cymysgedd o gartrefi newydd, o ran math a deiliadaeth (tai marchnad agored a thai fforddiadwy) ar safleoedd a ddynodwyd neu ar hap (sy'n cynnwys trosi adeiladau priodol a safleoedd eithrio gwledig). • Polisi PS 15, Polisi MAN 1 a Pholisi MAN 3 - Datblygiadau manwerthu a masnachol (gan gynnwys siopau, bwytai, banciau), gyda'r pwyslais ar warchod a chryfhau canol trefi dynodedig yn gyntaf. • Polisi TWR 1 a Pholisi TWR 2 - Datblygiadau twristiaeth gefnogol, gan gynnwys llety gwasanaeth & hunanwasanaeth ac atyniadau /cyfleusterau ymwelwyr. • Polisiäau ISA1 - 2 a Pholisiäau ISA 4 - 5 - Gwasanaethau a chyfleusterau cymunedol, gan gynnwys hybiau trafndiaeth gyhoeddus, llyfrgelloedd. • Polisi CYF 1 - Datblygiadau eraill sy'n darparu cyflogaeth i gefnogi'r economi, gan ganolbwyntio yn gyntaf a safleoedd busnes a diwydiannol sy'n cael eu gwarchod neu eu dynodi.
Canolfan Wasanaeth Lleol	22%	<ul style="list-style-type: none"> • Polisi TAI 2, Polisi TAI 5, Polisi TAI 8 a Pholisi TAI 15 - Cymysgedd o gartrefi newydd, o ran math a deiliadaeth (tai marchnad agored a thai fforddiadwy ym mhob un Canolfan Lleol ar wahân i'r rhai a enwir ym Mholisi TAI 5 sy'n gofyn am dai marchnad leol a thai fforddiadwy) ar safleoedd a ddynodwyd neu ar hap (sy'n cynnwys trosi adeiladau priodol a safleoedd eithrio gwledig). • Polisi PS 15, Polisi MAN 1 a Pholisi MAN 3 - Datblygiadau manwerthu a masnachol (gan gynnwys siopau, bwytai, banciau), gyda'r pwyslais ar warchod a chryfhau canol trefi dynodedig yn gyntaf. • Polisi TWR 1 a Pholisi TWR 2 - Datblygiadau twristiaeth gefnogol, gan gynnwys llety gwasanaeth & hunanwasanaeth ac atyniadau /cyfleusterau ymwelwyr. • Polisiäau ISA1 - 2 a Pholisiäau ISA 4 - 5 - Gwasanaethau a chyfleusterau cymunedol, gan gynnwys hybiau trafndiaeth gyhoeddus, llyfrgelloedd. • Polisi CYF 1 - Datblygiadau eraill sy'n darparu cyflogaeth i gefnogi'r economi, gan ganolbwyntio yn gyntaf ar safleoedd busnes a diwydiannol sy'n cael eu gwarchod neu eu dynodi.

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL DIWYGIEDIG**

Tabl 4 (parhâd)

Categori anheddle	% twf tai (Polisi PS 17)	Math o ddatblygiad
Pentrefi Gwasanaeth		<ul style="list-style-type: none"> Polisi TAI 3, Polisi TAI 5, Polisi TAI 8 a Pholisi TAI 15 - Cymysgedd o gartrefi newydd, o ran math a deiliadaeth (tai marchnad agored a thai fforddiadwy ym mhob un Pentref Gwasanaeth ar wahân i'r rhai a enwir ym Mholisi TAI 5 sy'n gofyn am dai marchnad leol a thai fforddiadwy) ar safleoedd a ddynodwyd neu ar hap (sy'n cynnwys trosi adeiladau priodol a safleoedd eithrio gwledig). Polisi MAN 4 a Pholisi MAN 5 – Gwarchod siopau a thafarndai mewn pentrefi a hwyluso mwy o ddarpariaeth. Polisi TWR 1 a Pholisi TWR 2 - Datblygiadau twristiaeth gefnogol, gan gynnwys llety gwasanaeth & hunanwasanaeth ac atyniadau /cyfleusterau ymwelwyr. Polisiäau ISA1 - 2 a Pholisiäau ISA 4 - 5 - Gwasanaethau a chyfleusterau cymunedol. Polisi CYF 6 – Mentrau busnes neu ddiwydiannol newydd ar raddfa briodol a lleoliad addas neu mewn adeilad addas.
Pentrefi Lleol/ Arfordirol/ Gwledig	25%	<ul style="list-style-type: none"> Polisi TAI 4, Polisi TAI 5, Polisi TAI 8 a Pholisi TAI 15 - Cymysgedd o gartrefi newydd, o ran math a deiliadaeth (tai marchnad agored a thai fforddiadwy ym mhob un Pentref ar wahân i'r rhai a enwir ym Mholisi TAI 5 sy'n gofyn am dai marchnad leol a thai fforddiadwy) ar safleoedd ar hap bach (sy'n cynnwys trosi adeiladau priodol a safleoedd eithrio gwledig). Nid oes dynodiadau tai yn y Pentrefi. Polisi MAN 4 a Pholisi MAN 5 – Gwarchod siopau a thafarndai mewn pentrefi a hwyluso mwy o ddarpariaeth. Polisi TWR 1 a Pholisi TWR 2 - Datblygiadau twristiaeth gefnogol, gan gynnwys llety gwasanaeth & hunanwasanaeth ac atyniadau /cyfleusterau ymwelwyr. Polisiäau ISA1 - 2 a Pholisiäau ISA 4 - 5 - Gwasanaethau a chyfleusterau cymunedol. Polisi CYF 6 – Mentrau busnes neu ddiwydiannol newydd ar raddfa briodol a lleoliad addas neu mewn adeilad addas.
Clystyrau		<ul style="list-style-type: none"> Polisi TAI 6 – cymysgedd o fathau o dai fforddiadwy yn unig ar safleoedd ar hap bach (sy'n cynnwys trosi adeiladau priodol). Nid oes dynodiadau tai yn y Clystyrau Polisiäau ISA1 – 2 a Pholisiäau ISA 4 - 5 - Gwasanaethau a chyfleusterau cymunedol. Polisi CYF 6 – Mentrau busnes neu ddiwydiannol newydd ar raddfa briodol a lleoliad addas neu mewn adeilad addas.
Cefn gwlad		<ul style="list-style-type: none"> Polisiäau PCYFF 1 - PCYFF 2 a Pholisi TAI 7- Tai newydd i alluogi gweithwyr mentrau gwledig (e.e. ffermydd) fyw yn agos at eu gwaith, a thai fforddiadwy drwy drosi adeiladau priodol os nad ydi defnydd economaidd o'r adeilad yn hyfyw.

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL DIWYGIEDIG**

		<ul style="list-style-type: none">• Polisi TWR 1 a Pholisi TWR 2 - Datblygiadau twristiaeth gefnogol, gan gynnwys llety gwasanaeth & hunanwasanaeth ac atyniadau /cyfleusterau ymwelwyr.• Polisi TWR 3 Pholisi TWR 5 – Meysydd carafanau, siales a llety gwersylla amgen i ymwelwyr.• Polisi CYF 6 – Mentrau busnes neu ddiwydiannol newydd ar raddfa briodol a lleoliad addas neu mewn adeilad addas.
--	--	--

D.5 Mae Tabl 5 drosodd yn crynhoi gofynion gwybodaeth perthnasol am y cyd-destun ehangach.

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL DIWYGIEDIG**

Tabl 5 Crynhoad o'r Gofynion Gwybodaeth am y Cyd-Destun Ehangach

MATH O DDATBLYGIAD /TYPE OF DEVELOPMENT	PWNC								MATH O ANHEDDLE							
	Yr iaith a diwylliant Cymraeg/The Welsh Language and Culture	Tirwedd/ Landscape	Bywyd Gwylt a Daeareg/ Wildlife and Geology	Trefnadaeth/ Heritage	Rheoli Uygredd a Gwastraff/ Waste and Contamination Management	Cludiant/ Transport	Dyluniad/ Design	Cymysgodd a Hyfywdra Tai/ Housing Mix and Viability	Gwasanaethau a Chyfleusterau Lleol/ Local Services and Facilities	Canolfan Is-ranbarthol/ Sub-Regional Centre	Canolfannau Gwasanaeth Trefol/ Urban Service Centres	Canolfannau Gwasanaeth Lleol/Local Service Centres	Pentrefi Gwasanaeth/ Service Villages	Pentrefi Lleol/Arfordiro/ Local Coastal Villages	Cystyrau /Clusters	Cefngwlad/ Countryside
TAI	10+	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★
	5 9	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★
	2 4	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★
	1	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★
	Deilydd Tŷ	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★
CYFLOGAETH	Mawr	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★
	Bach	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★
	Newid Defnydd	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★
CYFLEUSTERAU A GWASANAETHU CYMUNED		★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★
IS ADEILEDD TELATHREBU		★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★
YNNI ADNEWYDDADWY		★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★	★

Allwedd/Key
 Yn bendant/definitely
 O bosibl/possible

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL DIWYGIEDIG**

ATODIADAU

ATODIAD ENW

- 1 Polisi PS 1, Polisi PS 5 a Pholisi PS 6
- 2 Ffynonellau data a gwybodaeth ddefnyddiol am yr iaith Gymraeg
- 3 Rhestr dogfennau defnyddiol
- 4 Manylion cyswllt defnyddiol
- 5 Trefn sgrinio
- 6 Mesurau lliniaru a gwella posib – iaith Gymraeg
- 7 Methodoleg ar gyfer paratoi Datganiad Iaith Gymraeg
- 8 Methodoleg ar gyfer paratoi Asesiad Effaith Iaith Gymraeg

**Canllaw Cynllunio Atodol: Cynnal a chreu cymunedau nodedig a chynaliadwy drafft ymgynghorol -
Atodiad 1 Polisi PS 1, Polisi PS 5 a Pholisi PS 6**

Dyma gopi o Bolisi PS 1, Polisi PS 5 a Pholisi PS 6 o'r Cynllun Datblygu Lleol a fabwysiadwyd ar 31 Gorffennaf 2017

POLISI STRATEGOL PS 1: YR IAITH GYMRAEG A'R DIWYLLIANT CYMREIG

**Bydd y Cynghorau'n hyrwyddo a chefnogi'r defnydd o'r iaith Gymraeg yn ardal y Cynllun.
Bydd hyn yn cael ei gyflawni trwy:**

1. **Ofyn am Ddatganiad Iaith Gymraeg fydd yn dweud sut bydd datblygiad arfaethedig yn gwarchod, hyrwyddo a chryfhau'r iaith Gymraeg, pan fydd y datblygiad arfaethedig yn perthyn i un o'r categorïau canlynol:**
 - a. **Datblygiad manwerthu, diwydiannol neu fasnachol sy'n cyflogi mwy na 50 o weithwyr a/ neu gydag arwynebedd o 1,000 m. sg. neu fwy; neu**
 - b. **Datblygiad preswyl a fydd un ai ar ben ei hun neu yn gronnol yn darparu mwy na'r ddarpariaeth tai dangosol a osodwyd ar gyfer yr anheddle ym Mholisi TAI 1 - TAI 6; neu**
 - c. **Datblygiad preswyl o 5 o unedau tai neu fwy ar safleoedd a ddynodwyd neu safleoedd ar hap du mewn i ffiniau datblygu nad yw'n mynd i'r afael â thystiolaeth o angen a galw am dai a gofnodir mewn Asesiad Marchnad Tai a ffynonellau tystiolaeth leol berthnasol eraill.**
2. **Ofyn am Asesiad Effaith Iaith Gymraeg, a fydd yn dweud sut fydd datblygiad arfaethedig yn gwarchod, hyrwyddo a chryfhau'r iaith Gymraeg, pan fydd y datblygiad arfaethedig ar safle ar hap annisgwyl ar gyfer datblygiad tai ar raddfa fawr neu ddatblygiad cyflogaeth ar raddfa fawr a fyddai'n golygu llif arwyddocaol o weithlu;**
3. **Wrthod cynigion a fyddai'n achosi niwed o sylwedd i gymeriad a chydbwysedd iaith cymuned nad ellir ei osgoi neu ei liniaru yn foddhaol trwy ddefnyddio mecanwaith cynllunio priodol;**
4. **Gofyn am Gynllun Arwyddion dwyieithog i ymdrin â holl arwyddion gweithredol yn y parth cyhoeddus sy'n cael eu cynnwys mewn cais cynllunio gan gyrff cyhoeddus a chwmnïau masnachol a busnes;**
5. **Gosod disgwyliad y bydd enwau Cymraeg yn cael eu defnyddio ar gyfer datblygiadau newydd, enwau tai a strydoedd.**

Eglurhad:

6.1.6 Bwriedir y bydd yr holl fesurau a ddisgrifir yn fras yn y paragraffau o flaen y Polisi yma yn cefnogi cymunedau a'r iaith Gymraeg. Mae amcanion allweddol y Cynllun yn dangos ymrwymiad i hyrwyddo cymunedau cytbwys, cynaliadwy a nodedig. Mae hyn yn golygu bod y Cynllun yn cynnwys teclynnau polisi i ganiatáu cymunedau lleol newid a thyfu'n gynaliadwy ac i gyfarch anghenion pob aelod o gymunedau. Ceir nifer o bolisiau strategol a manwl a fydd yn rhoi eglurhad am sut fydd cynigion i ddatblygu yn cael eu rheoli. Ar y cyfan mae'r Asesiad Cynaliadwyedd (a gafodd ei ddylanwadu gan yr Asesiad Effaith Ieithyddol) yn edrych yn bositif ar bolisiau a chynigion y Cynllun ar sail bod datblygiad yn digwydd ar y raddfa briodol ac yn y lleoedd priodol, gan gynnwys mesurau hyrwyddo effeithiau cadarnhaol a mesurau lliniaru effeithiau negyddol.

6.1.7 Felly gwelir ym maen prawf 1 a 2 ym Mholisi PS1, er mwyn gwneud penderfyniad gwybodus adeg cais cynllunio gofynnir am wybodaeth am geisiadau lle gall datblygiad ddigwydd, pe fyddai'n cael caniatâd cynllunio, ar gyflymder neu raddfa sy'n wahanol i'r hyn a ragwelwyd adeg paratoi'r Cynllun. Mae Polisi PS 1 yn atgyfnerthu bolisiau perthnasol eraill yn y Cynllun sydd yn disgrifio'r rhagdybiaethau

Canllaw Cynllunio Atodol: Cynnal a chreu cymunedau nodedig a chynaliadwy drafft ymgynghorol - Atodiad 1 Polisi PS 1, Polisi PS 5 a Pholisi PS 6

a wnaed, e.e. lefel twf tai fesul anheddle (PolisiauTAI1–TAI6); bod datblygiad tai yn rhoi dewis priodol o dai marchnad a thai fforddiadwy (Polisi TAI 8). Os oes ansicrwydd, dylid gofyn am gyngor cyn cyflwyno cais cynllunio gan yr Awdurdod Cynllunio Lleol i weld os fydd angen Datganiad neu Asesiad. Mae cael arwyddion yn Gymraeg ac yn Saesneg ac enwau llefydd ac eiddo Cymraeg yn arwydd clir o gymeriad ardal, gan gynnwys ei chymeriad ieithyddol. Cyhoeddir Canllawiau Cynllunio Atodol (CCA) 'Cynnal a chreu cymunedau nodedig a chynaliadwy' a Chanllawiau Cynllunio Atodol 'Math a chymysgedd o dai' i roi arweiniad pellach am y mater. Byddant yn egluro'r math a lleoliad datblygiad sy'n debygol o fod yn dderbyniol yn ardal y Cynllun, gan egluro'r ystyriaethau cynllunio sy'n berthnasol. Bydd y CCA 'Cynnal a chreu cymunedau nodedig a chynaliadwy' yn disgrifio'r arwyddion a ddisgwyllir iddynt fod yn ddwyieithog, e.e. arwyddion sy'n rhoi gwybodaeth i'r cyhoedd, hysbysebion, hysbyseb arddangos. Bydd y Datganiad neu'r adroddiad am yr Asesiad yn rhoi cyfle i'r datblygwr egluro ei gais yn fwy manwl ac ystyried effeithiau cadarnhaol a negyddol posib ar y gymuned a'i chydbwysedd ieithyddol. Bydd y CCA, er enghraifft, yn chwilio am dystiolaeth i ddangos bod trafodaeth wedi bod gyda Chynghorau Cymuned, Dinas a Thref a grwpiau cymunedol lleol er mwyn cael gwybodaeth a gofyn am eu barn a bod ystyriaeth wedi rhoi i arolygon am y farchnad tai lleol, a/ neu'r farchnad lafur. Yn ogystal â hynny, byddant yn cyfeirio ymgeisydd at, e.e. gymorth sydd ar gael gan Swyddfa Comisiynydd yr Iaith am ddylunio arwyddion a deunydd marchnata dwyieithog a'r cyngor sydd ar gael i'r sector breifat gan Lywodraeth Cymru/Busnes Cymru ynglŷn â dwyieithrwydd.

POLISI STRATEGOL PS 5: DATBLYGU CYNALIADWY

Cefnogir datblygiadau ble gellid dangos eu bod yn gyson ag egwyddorion datblygu cynaliadwy. Dylai bob cynnig:

- 1. Lliniaru'r hyn sy'n peri newid hinsawdd ac addasu i'r effeithiau hynny sy'n anochel yn unol â Pholisi Strategol PS 6;**
- 2. Rhoi blaenoriaeth i ddefnyddio tir ac isadeiledd yn effeithiol, gan flaenoriaethu aildefnyddio tir ac adeiladau a ddefnyddiwyd o'r blaen, lle bynnag bo hynny'n bosib, oddi mewn i ffiniau datblygu'r Ganolfan Isranbarthol, y Canolfannau Gwasanaeth Trefol a Lleol, Pentrefi neu yn y mannau mwyaf priodol y tu allan iddynt yn unol â Pholisi Strategol PS 17, PS 13 a PS 14;**
- 3. Hyrwyddo Canolfannau a Phentrefi mwy hunangynhaliol drwy gyfrannu at gymunedau cytbwys sy'n cael eu cefnogi gan ddigonedd o wasanaethau; gweithgareddau diwylliannol, celfyddydol, chwaraeon ac adloniant; ystod amrywiol o gyfleoedd gwaith; isadeiledd ffisegol a chymdeithasol; a dewis o dduiliau teithio;**
- 4. Gwarchod, cefnogi a hyrwyddo defnydd o'r iaith Gymraeg yn unol â Pholisi Strategol PS 1;**
- 5. Cadw a gwella ansawdd asedau'r amgylchedd adeiledig a hanesyddol (gan gynnwys eu gosodiad), gwella'r ddealltwriaeth ohonynt, y gwerthfawrogiad ohonynt am eu cyfraniad cymdeithasol ac economaidd a gwneud defnydd cynaliadwy ohonynt yn unol â Pholisi Strategol PS 20;**
- 6. Gwarchod a gwella ansawdd yr amgylchedd naturiol, ei dirwedd a'i asedau bioamrywiaeth, gan gynnwys eu deall a'u gwerthfawrogi am y cyfraniad cymdeithasol ac economaidd y maent yn eu darparu yn unol â Pholisi Strategol PS 19.**
- 7. Lleihau'r effaith ar adnoddau lleol, osgoi llygredd ac ymgorffori egwyddorion adeiladu cynaliadwy er mwyn cyfrannu tuag at gadwraeth ac effeithlonrwydd ynni;**

**Canllaw Cynllunio Atodol: Cynnal a chreu cymunedau nodedig a chynaliadwy drafft ymgynghorol -
Atodiad 1 Polisi PS 1, Polisi PS 5 a Pholisi PS 6**

defnyddio ynni adnewyddadwy; lleihau / ailgylchu gwastraff; defnyddio deunyddiau o ffynonellau cynaliadwy; a diogelu ansawdd y pridd ;

8. Lleihau faint o ddŵr a ddefnyddir ac a wastreffir; lleihau'r effaith ar adnoddau dŵr ac ar ansawdd y dŵr; rheoli perygl llifogydd ac uchafu'r defnydd o gynlluniau draenio cynaliadwy; a dilyn amcanion Cynllun Rheolaeth Basn Afonydd Gorllewin Cymru.

Pan fo hynny'n briodol, dylai cynigion hefyd:

9. Ddiwallu anghenion y boblogaeth leol drwy gydol eu hoes o ran ansawdd, y mathau o ddaliadaeth a fforddiadwyedd unedau tai yn unol â Pholisi Strategol PS 16;
10. Hyrwyddo economi leol amrywiol ac ymatebol, sy'n annog buddsoddiad ac sy'n gallu cynnal Canolfannau, Pentrefi ac ardaloedd gwledig yn unol â Pholisi Strategol PS 13;
11. Cefnogi'r economi leol a busnesau lleol drwy ddarparu cyfleoedd ar gyfer dysgu gydol oes a datblygu sgiliau yn unol â Pholisi Strategol PS 13;
12. Lleihau'r angen i deithio gyda thrafnidiaeth breifat ac annog cyfleoedd i bob defnyddiwr deithio yn ôl y gofyn mor aml â phosib drwy ddefnyddio dulliau amgen, gan roi pwyslais arbennig ar gerdded, beicio a defnyddio cludiant cyhoeddus yn unol â Pholisi Strategol PS 4;
13. Hyrwyddo safonau dylunio uchel sy'n gwneud cyfraniad cadarnhaol i'r ardal leol, manau hygyrch sy'n medru ymateb i ofynion y dyfodol ac sy'n lleihau trosedd, ymddygiad gwrthgymdeithasol ac ofni trosedd yn unol â Pholisi Manwl PCYFF 3.

POLISI STRATEGOL PS 6: LLINIARU EFFEITHIAU NEWID HINSAWDD AC ADDASU IDDYNT

I leddfu effeithiau newid hinsawdd, caniateir cynigion dim ond os ellir dangos eu bod wedi rhoi ystyriaeth lawn i'r hyn a ganlyn ac wedi ymateb iddynt:

1. Yr hierarchaeth ynni:
 - i. Lleihau'r galw am ynni;
 - ii. Effeithlonrwydd ynni;
 - iii. Defnyddio technolegau ynni carbon isel neu ynni di-garbon lle bo hynny'n ymarferol, yn hyfyw ac yn gyson â'r angen i ymgysylltu â chymunedau a'u cynnwys; gwarchod mwynderau gweledol, yr amgylchedd naturiol, adeiledig a hanesyddol a'r tirlun.
2. Lleihau allyriadau nwyon tŷ gwydr, cynorthwyo i leihau gwastraff ac annog teithio trwy ddulliau eraill yn hytrach na'r car.

Er mwyn addasu i effeithiau newid hinsawdd, caniateir cynigion dim ond pan ellir dangos gyda thystiolaeth briodol eu bod wedi rhoi ystyriaeth lawn i'r hyn a ganlyn ac wedi ymateb yn briodol iddynt:

3. Gweithredu mesurau rheoli dŵr cynaliadwy yn unol ag amcanion Cynllun Rheoli Basnau Afonydd Gorllewin Cymru;
4. Eu lleoli i ffwrdd o ardaloedd lle mae risg llifogydd, gyda'r nod o leihau'r risg llifogydd cyffredinol o fewn ardal y Cynllun ac ardaloedd y tu allan iddi, gan ystyried risg llifogydd 100 mlynedd datblygiadau preswyl, a risg llifogydd 75 mlynedd

**Canllaw Cynllunio Atodol: Cynnal a chreu cymunedau nodedig a chynaliadwy drafft ymgynghorol -
Atodiad 1 Polisi PS 1, Polisi PS 5 a Pholisi PS 6**

datblygiadau nad ydynt yn breswyl, oni bai gallir dangos yn glir nad oes unrhyw risg yn bodoli neu fod modd rheoli'r risg hwnnw;

5. Gallu gwrthsefyll effeithiau newid hinsawdd cymaint â phosib oherwydd ei safonau dylunio cynaliadwy uchel, lleoliad, gosodiad a dulliau adeiladu cynaliadwy (yn unol â Pholisi PCYFF 3);
6. Diogelu tir amaethyddol gorau a mwyaf amlbwrpas, hyrwyddo rhandiroedd, cefnogi cyfleoedd i gynhyrchu bwyd yn lleol ac amaethu lleol er mwyn lleihau cyfraniad yr ardal i filltiroedd bwyd;
7. Sicrhau nad yw gallu tirweddau, amgylcheddau a rhywogaethau i addasu i effeithiau niweidiol newid hinsawdd yn cael eu heffeithio a bod amgylcheddau cydadferol yn cael eu darparu pan fo angen;
8. Anelu at y safon uchaf bosib o ran effeithlonrwydd dŵr a gweithredu mesurau eraill i wrthsefyll sychder, cynnal y llif dŵr a chynnal neu wella ansawdd dŵr gan gynnwys defnyddio systemau draenio cynaliadwy (yn unol â Pholisi PCYFF 6).

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL – ATODIAD 2 FFYNONELLAU DATA A GWYBODAETH DEFNYDDIOL**

Dyma restr o ffynonellau data a gwybodaeth cydnabyddedig a fydd yn rhoi darlun am gymunedau, ac yn benodol am y Gymraeg. Dyma yw'r ffynonellau cydnabyddedig adeg paratoi'r Canllaw. Disgwylir i ymgeisydd ddefnyddio'r wybodaeth yn yr argraffiadau diweddaraf o'r ffynonellau yn ogystal ag unrhyw ffynonellau cydnabyddedig perthnasol arall a fydd ar gael adeg paratoi'r cais cynllunio.

1) Y **Cyfrifiad** yw'r ffynhonnell allweddol o wybodaeth am nifer y bobl sydd yn gallu siarad Cymraeg. Mae'r Cyfrifiad yn cynnwys pawb yng Nghymru. Mae amcangyfrifon Cyfrifiad yn disgrifio nodweddion ardaloedd lawr i ddaearyddiaethau bach, ac maent yn cael eu defnyddio i ddeall nodweddion tebyg a'r gwahaniaethau yn y boblogaeth yn lleol, yn rhanbarthol ac yn genedlaethol.
<http://llyw.cymru/statistics-and-research/census-population-welsh-language/?lang=cy>

Mae'r Cyfrifiad hefyd yn darparu gwybodaeth am allu yn y Gymraeg ymysg plant tair i bedair blwydd oed yn ôl sgiliau Cymraeg eu rhieni. At ddibenion y Cyfrifiad, gelwir hyn yn drosglwyddiad iaith. Gan ddefnyddio data'r Cyfrifiad, cyfeirir at drosglwyddo'r iaith Gymraeg fel y gyfradd o blant tair i bedair blwydd oed o fewn gwahanol fathau o deuluoedd sydd yn gallu siarad Cymraeg (lle mae un neu ragor o'r oedolion sy'n gyfrifol am fagu'r plentyn/plant yn gallu siarad Cymraeg). Mae data'r Cyfrifiad yn dangos bod cyswllt cryf rhwng y gallu i siarad Cymraeg yn yr oedrannau cynnar (h.y. tair i bedair blwydd oed) a gallu eu rhieni/gwarchodwyr i siarad Cymraeg. Mae data trosglwyddo ar gael ar lefel islaw lefel awdurdod lleol (lefel wardiau wedi eu cyfuno ac ardaloedd cynnyrch ehangach haen ganol). Er nad oes modd datgelu unigolion o'r data, mae'r niferoedd mewn rhai ardaloedd yn fychan iawn, felly dylid cymryd gofal wrth ddehongli unrhyw wahaniaethau rhwng ardaloedd yn seiliedig ar y niferoedd bychain hynny.

Ceir dadansoddiadau o ddata Cyfrifiad 2011 ar wefan Comisiynydd y Gymraeg <http://www.comisiynyddygydraeg.cymru/Cymraeg/Polisi,%20ymchwil%20a%20data/Pages/Dadansoddiad-Cyfrifiad%202011.aspx>. Mae ffynonellau ac adroddiadau ymchwil eraill ar gael yn yr adran Ystadegau Swyddogol Comisiynydd y Gymraeg ar wefan y Comisiynydd a all fod o ddefnydd wrth gasglu tystiolaeth ar gyfer y defnydd o'r Gymraeg o fewn cymunedau: <http://www.comisiynyddygydraeg.cymru/Cymraeg/Polisi,%20ymchwil%20a%20data/Ystadegau%20Swyddogol%20Comisiynydd%20y%20Gymraeg/Pages/Ystadegau-Swyddogol-Comisiynydd-y-Gymraeg-.aspx>

Dylai ymgeiswyr hefyd wirio gwefan Statiaith.com sy'n ffynhonnell gynhwysfawr o ddata am y Gymraeg. Ceir yma driniaethau o ddata'r Cyfrifiad ynghyd â data o ffynonellau eraill amrywiol. Mae'r gwefan yn cynnwys nifer o fapiau rhyngweithiol sy'n eich galluogi i edrych ar ddata ar gyfer lefelau daearyddol gwahanol. Ceir data ychwanegol am batrymau trosglwyddo iaith mewn gwahanol rannau o Gymru: <https://stataith.com/blog/cyfrifiad-2011/trosglwyddor-gymraeg/dadansoddi-trosglwyddo-2011/>. Ceir hefyd ddadansoddiadau amgen o ddata'r Cyfrifiad megis mapiau o ddisbarthiad siaradwyr o'r Gymraeg yn ystod oriau gwaith: <https://stataith.com/blog/cyfrifiad-2011/mapiau-am-y-gymraeg-o-gyfrifiad-2011/cyfrifiad-2011-poblogaeth-diwrnod-gwaith/>

Cynhelir y Cyfrifiad nesaf yn 2021. Mae'r Swyddfa Ystadegau Gwladol wrthi ar hyn o bryd yn ymchwilio i'r posibilrwydd o symud i gyfrifiad yn seiliedig ar ddata gweinyddol ar ôl 2021.
<https://www.ons.gov.uk/census/censustransformationprogramme/administrativedatacensusproject>

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL – ATODIAD 2 FFYNONELLAU DATA A GWYBODAETH DEFNYDDIOL**

2) Ceir gwybodaeth am nifer y siaradwyr Cymraeg hefyd o **Arolwg Cenedlaethol Cymru**. Arolwg o gartrefi ydy Arolwg Cenedlaethol Cymru, o oddeutu 12,000 o bobl y flwyddyn ar draws Cymru gyfan. Defnyddir y canlyniadau gan Lywodraeth Cymru i helpu i wneud Cymru yn lle gwell i fyw. Cesglir gwybodaeth am allu'r boblogaeth yn y Gymraeg, yn ogystal â rhuglder ac amllder defnyddio'r Gymraeg. Defnyddir data o Arolwg Cenedlaethol Cymru ar gyfer dangosyddion cenedlaethol Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol.

<http://gov.wales/statistics-and-research/national-survey/?lang=cy>

3) Mae Strategaeth Llywodraeth Cymru Cymraeg 2050: miliwn o siaradwyr yn cynnwys data a gwybodaeth defnyddiol ar lefel genedlaethol. Gweler yn benodol:

Adroddiad technegol: Amcanestyniad a thafllwybr nifer y siaradwyr Cymraeg tair oed a throsodd, 2011-2050

<https://gov.wales/docs/dcells/publications/170725-technical-report-projection-and-trajectory-for-the-number-of-welsh-speakers-cy.pdf>

4) Mae'r **Arolwg Blynyddol o'r Boblogaeth** hefyd yn casglu gwybodaeth am allu ymatebwyr i siarad Cymraeg a pha mor aml maent yn gwneud hynny.

<https://statscymru.llyw.cymru/Catalogue/Welsh-Language>

Yn hanesyddol, ystyrir fod amcangyfrifon arolygon o gartrefi am allu yn yr iaith Gymraeg yn uwch na'r rhai a gynhyrchir gan y Cyfrifiad. Mae gwahaniaethau yn y ffordd y mae'r arolygon hyn a'r Cyfrifiad wedi'u cynnal yn debygol o fod wedi effeithio ar y canlyniadau. Rhoddodd y Cyfrifiad holiadur i bawb ei lenwi eu hunain, defnyddiodd Arolwg Cenedlaethol Cymru gyfweiliadau wyneb -yn - wyneb gydag un oedolyn 16 oed a throsodd. Mae'r Arolwg Blynyddol o'r Boblogaeth yn defnyddio rhai cyfweiliadau wyneb-yn-wyneb a rhai cyfweiliadau ffôn gydag oedolion 16 oed a throsodd. Efallai bod pobl yn fwy parod i ddweud eu bod yn siarad Cymraeg mewn arolygon a arweinir gan gyfweilydd.

5) Ceir gwybodaeth fanylach ynghylch rhuglder siaradwyr Cymraeg, a'u defnydd o'r iaith mewn amrywiaeth o sefyllfaoedd, yn **Arolygon Defnydd Iaith** 2004-06 a 2013-15. Ni fwriedir i'r arolwg hwn ddarparu amcangyfrifon newydd ar nifer y bobl sydd yn siarad Cymraeg yng Nghymru. Yn hytrach mae'n darparu gwybodaeth am oedolion a phobl ifanc sydd yn siarad Cymraeg, pa mor dda gallant siarad yr iaith, pa mor aml, ble, pryd, ac â phwy y maent yn ei defnyddio.

<http://llyw.cymru/statistics-and-research/Welsh-language-use-survey/?lang=cy>

6) Nid oes llawer o ddata gweinyddol ar gael am y Gymraeg, oni bai am ddata yn y byd addysg. Mae data ar gael ar gyfer plant o fewn y gyfundrefn addysg statudol drwy **Gyfrifiad Ysgolion Blynyddol ar Lefel Disgyblion** (CYBLD). Mae'r CYBLD yn casglu gwybodaeth am ruglder yn y Gymraeg, siarad Cymraeg gartref, astudio'r Gymraeg ac addysg cyfrwng Cymraeg.

<http://gov.wales/topics/educationandskills/schoolshome/schooldata/ims/datacollections/pupillevelannualschoolcensus/?skip=1&lang=cy>

7) Mae data hefyd ar gael ar gyfer dysgwyr addysg bellach drwy **Gofnod Dysgu Gydol Oes Cymru** (LLWR). Mae'r LLWR yn casglu gwybodaeth am ruglder yn y Gymraeg, lefel cymhwyster uchaf yn y Gymraeg ar gychwyn y rhaglen ddysgu a gweithgareddau dysgu cyfrwng Cymraeg.

<http://gov.wales/topics/educationandskills/learningproviders/datacollection/?skip=1&lang=cy>

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL – ATODIAD 2 FFYNONELLAU DATA A GWYBODAETH DEFNYDDIOL**

8) Mae peth data **Cymraeg i Oedolion** wedi ei gyhoeddi hefyd ar wefan StatsCymru. Mae'r data yn dangos niferoedd a chofrestriadau dysgwyr Cymraeg i Oedolion yn ôl darparwr a blwyddyn academaidd.

<https://statscymru.llyw.cymru/Catalogue/Education-and-Skills/Post-16-Education-and-Training/Further-Education-and-Work-Based-Learning/Learners/Further-Education/welshforadults-learners-enrolments>

9) **Strategaeth Iaith Gymraeg Ynys Môn** - Cafodd ei pharatoi o dan enw Fforwm Iaith Ynys Môn. Ar gyfer y strategaeth gyntaf yma, cytunodd y Fforwm i ganolbwyntio ar dair thema sef: plant, pobl ifanc a'r teulu; y gweithlu, gwasanaethau Cymraeg a seilwaith; a'r gymuned. Mae'n rhoi darlun o'r sefyllfa yn Ynys Môn ac yn adnabod cyfres o feysydd blaenoriaeth i weithio arnynt yn ystod cyfnod y Strategaeth (2016 - 2021).

<http://www.ynysmon.gov.uk/Journals/q/b/n/Strategaeth-Iaith-Gymraeg-2016-2021.pdf>

10) **Strategaeth Iaith Gymraeg Gwynedd** - ceir darlun o'r sefyllfa ieithyddol yng Ngwynedd yn dilyn gwaith manwl i ddadansoddi canlyniadau Cyfrifiad 2011. Hefyd gwnaed ymchwil trylwyr i'r gwaith da sydd wedi bod yn digwydd yng nghymunedau, ysgolion a gweithleoedd y Sir, a'r gwaith a wnaed gyda phartneriaid a'r sectorau amrywiol ers cyhoeddi Strategaeth Iaith Gwynedd 2010-2013. Mae'n adnabod nifer o feysydd strategol i weithio arnynt yn ystod cyfnod y Strategaeth (2014 – 2018)

<https://www.gwynedd.llyw.cymru/cy/Cyngor/Dogfennau-Cyngor/Strategaethau-a-pholisiau/strategaeth-iaith-2017.pdf>

11) Swyddfa Comisiynydd Iaith Gymraeg - **cymorth a chyngor i fusnesau a thrydydd sector** sydd am wneud defnydd o'r Gymraeg ar sail wirfoddol gan ddefnyddio Cynllun Hybu'r Gymraeg i gynllunio ar gyfer cynyddu defnydd er eich budd busnesau a defnyddwyr a'r cwsmeriaid. Mae'r wefan hon yn llawn gwybodaeth am fanteision y Gymraeg, enghreifftiau o arfer da a phrofiadau busnesau ac elusennau o ddefnyddio'r Gymraeg. Cewch hefyd gymorth ymarferol ar ffurf canllawiau amrywiol ar sut i fynd ati i ddefnyddio'r Gymraeg a thystiolaeth ac ymchwil i ddangos gwerth y Gymraeg. Trwy edrych ar galendr, gellir hefyd ddod o hyd i ddigwyddiadau a sesiynau hyfforddiant defnyddiol.

<http://www.comisiynyddygybraeg.cymru/hybu/cy/hafan/Pages/hafan.aspx>

12) Swyddfa Comisiynydd Iaith Gymraeg – **Canllawiau Dylunio dwyieithog**. Nod y canllaw yw sefydlu'r arfer gorau ym mhob agwedd ar ddylunio gan gynnig cyngor ymarferol i sefydliadau a dylunwyr. Mae Rhan 1 y canllaw yn nodi'r egwyddorion creiddiol i reolwyr prosiect a dylunwyr eu hystyried wrth ddylunio'n ddwyieithog. Mae Rhan 2 yn cynnig cyngor pellach ac enghreifftiau o arfer da.

<http://www.comisiynyddygybraeg.cymru/Cymraeg/Rhestr%20Cyhoeddiadau/CYG1754%20Canllaw%20Dylunio%20CYMRAEG.pdf>

13) **Proffiliau iaith ardaloedd a phoblogaeth Gwynedd** – gwybodaeth ystadegol yn deillio o Gyfrifiad 2011 <https://www.gwynedd.llyw.cymru/cy/Cyngor/Ystadegau-a-data-allweddol/Proffiliau-iaith-ardaloeddaPhoblogaeth.aspx>

14) **Proffil ieithyddol Ynys Môn** – gwybodaeth ystadegol yn deillio o Gyfrifiad 2011 a ffynonellau eraill. [https://rhagolwg.gwynedd.llyw.cymru/cy/Cyngor/Dogfennau-Cyngor/Strategaethau-a-pholisiau/Cynllunio-ac-amgylchedd/Polisi-cynllunio/Dogfennau-cefndirol/Dogfennau-cefndirol-2015/10b-Darlun-ystadegol-o-sefyllfar-Gymraeg-yn-Ynys-M%3%B4n-\(Mawrth-2014\)---Terfynol.pdf](https://rhagolwg.gwynedd.llyw.cymru/cy/Cyngor/Dogfennau-Cyngor/Strategaethau-a-pholisiau/Cynllunio-ac-amgylchedd/Polisi-cynllunio/Dogfennau-cefndirol/Dogfennau-cefndirol-2015/10b-Darlun-ystadegol-o-sefyllfar-Gymraeg-yn-Ynys-M%3%B4n-(Mawrth-2014)---Terfynol.pdf)

Canllaw Cynllunio Atodol: Cynnal a chreu cymunedau nodedig a chynaliadwy drafft ymgynghorol - Atodiad 3: Rhestr dogfennau defnyddiol

Dyma restr o ddogfennau defnyddiol. Nid yw'r rhestr yn un cynhwysfawr. Disgwylir i ymgeisydd gyfeirio at yr argraffiadau diweddaraf o'r dogfennau yn ogystal ag unrhyw ffynonellau cydnabyddedig perthnasol arall a fydd ar gael adeg paratoi'r cais cynllunio.

Strategaeth Iaith Gymraeg Gwynedd: https://www.gwynedd.llyw.cymru/cy/Cyngor/Dogfennau-Cyngor/Strategaethau-a-pholisiau/strategaeth-iaith-2017.pdf	Strategaeth Iaith Gymraeg Ynys Môn: http://www.ynysmon.gov.uk/Journals/q/b/n/Strategaeth-iaith-Gymraeg-2016-2021.pdf
Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol 2015 https://www.legislation.gov.uk/anaw/2015/2/contents/enacted/welsh	
Deddf Cynllunio (Cymru) 2015 https://www.legislation.gov.uk/anaw/2015/4/contents/enacted/welsh	
Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011 https://www.legislation.gov.uk/mwa/2011/1/contents/enacted/welsh	
Cymraeg 2050: miliwn o siaradwyr https://gov.wales/docs/dcells/publications/170711-welsh-language-strategy-cy.pdf	
Cymraeg 2050: miliwn o siaradwyr Rhaglen Waith 2017 - 21 https://gov.wales/docs/dcells/publications/170711-cymraeg-2050-work-programme-cym-v2.pdf	
Adroddiad technegol: Amcanestyniad a thaflywybr nifer y siaradwyr Cymraeg tair oed a throsodd, 2011-2050 https://gov.wales/docs/dcells/publications/170725-technical-report-projection-and-trajectory-for-the-number-of-welsh-speakers-cy.pdf	

Gorchymyn Cynllunio Gwlad a Thref (Gweithdrefn Rheoli Datblygu) (Cymru) (Diwygio) 2016 http://www.legislation.gov.uk/wsi/2016/59/made/welsh
Polisi Cynllunio Cymru (2016) – Pennod 4 http://gov.wales/docs/desh/publications/161117ppw-chapter-4-cy.pdf
Nodyn Cyngor Technegol 20 Cynllunio a'r Gymraeg http://gov.wales/topics/planning/policy/tans/planning-and-the-welsh-language/?lang=cy
Llawlyfr Rheoli Datblygu (heb atodiadau) https://gov.wales/topics/planning/policy/development-management-manual/development-management-manual-without-annexes/?skip=1&lang=cy
Nodyn Cyngor Technegol 6 http://gov.wales/topics/planning/policy/tans/tan6/?lang=cy

Canllaw Cynllunio Atodol: Cynnal a chreu cymunedau nodedig a chynaliadwy drafft ymgynghorol - Atodiad 3: Rhestr dogfennau defnyddiol

<p>Cynllun Rheoli AHNE Llŷn</p> <p>http://www.ahne-llyn-aonb.org/7/cy-GB/Rheoli-r-AHNE</p>	<p>Cynllun Rheolaeth AHNE Arfordir Môn</p> <p>http://www.ynysmon.gov.uk/cynllunio-a-gwastraff/cefn-gwlad/ardaloedd-o-harddwch-naturiol-eithriadol-ahne/cynllun-rheoli-ahne-ynys-mn/cynllun-rheoli-ahne-ynys-mn-2009-2014/</p>
<p>Datganiad o Werth Perthnasol – Ardaloedd Gwarchod y Tirwedd – Ynys Môn & ardal Awdurdod Cynllunio Gwynedd</p> <p>https://www.gwynedd.llyw.cymru/cy/Cyngor/Dogfennau-Cyngor/Strategaethau-a-pholisiau/Cynllunio-ac-amgylchedd/Polisi-cynllunio/Dogfennau-cefndirol/Adolygiad-o-ATA-yng-Ngwynedd-a-Môn---Crynodeb-Gweithredol-(DC.009).pdf</p>	
<p>Astudiaeth Sensitifrwydd a Chapasiti'r Tirwedd – Ynys Môn & ardal Awdurdod Cynllunio Gwynedd & Pharc Cenedlaethol Eryri</p> <p>https://www.gwynedd.llyw.cymru/cy/Cyngor/Dogfennau-Cyngor/Strategaethau-a-pholisiau/Cynllunio-ac-amgylchedd/Polisi-cynllunio/Dogfennau-cefndirol/Astudiaeth-Sensitifrwydd-a-Chapasiti-y-Tirwedd-(DC.020).pdf</p>	
<p>Strategaeth y Dirwedd Gwynedd</p> <p>https://www.gwynedd.llyw.cymru/cy/Cyngor/Dogfennau-Cyngor/Strategaethau-a-pholisiau/Cynllunio-ac-amgylchedd/Polisi-cynllunio/Dogfennau-cefndirol/Strategaeth-Tirwedd-Gwynedd-Diweddariad-2012-(DC.010).pdf</p>	<p>Strategaeth y Dirwedd Ynys Môn</p> <p>https://www.gwynedd.llyw.cymru/cy/Cyngor/Dogfennau-Cyngor/Strategaethau-a-pholisiau/Cynllunio-ac-amgylchedd/Polisi-cynllunio/Dogfennau-cefndirol/Strategaeth-Tirwedd-Ynys-Môn--Diweddariad-20122-(DC.011).pdf</p>
<p>Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth Gwynedd</p> <p>https://www.gwynedd.llyw.cymru/cy/Cyngor/Strategaethau-a-pholis%C3%AFau/Cynllunio-ac-amgylchedd/Natur-Gwynedd---Cynllun-Gweithredu-Bioamrywiaeth.aspx</p>	<p>Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth Ynys Môn</p> <p>http://www.ynysmon.gov.uk/cynllunio-a-gwastraff/cefn-gwlad/bioamrywiaeth-a-chadwraeth/bywyd-gwyllt-ynys-mn?redirect=false</p>

Canllaw Cynllunio Atodol: Cynnal a chreu cymunedau nodedig a chynaliadwy drafft ymgynghorol - Atodiad 3: Rhestr dogfennau defnyddiol

<p>Cynllun Rheoli Safle Treftadaeth y Byd Cestyll a Muriau Trefi Brenin Edward</p> <p>http://cadw.gov.wales/historicenvironment/protection/worldheritage/cstlsedward1/?lang=cy</p>	
<p>Adeiladu Arbenigrwydd yng Nghymru</p> <p>http://www.cewales.org.uk/</p>	
<p>Treftadaeth hanesyddol Gwynedd</p> <p>https://www.gwynedd.llyw.cymru/cy/Trigolion/Cynllunio-a-rheolaeth-adeiladu/Ardaloedd-Cadwraeth.aspx</p>	<p>Treftadaeth hanesyddol Ynys Môn</p> <p>http://www.ynysmon.gov.uk/cynllunio-a-gwastraff/amgylchedd-adeiledig-arfordirol-a-naturiol/</p>
<p>Fframwaith Lleol</p> <p>http://gov.wales/topics/welshlanguage/publications/gweithredun-lleol-resource-pack/?lang=cy</p>	
<p>Y Gymraeg – eich busnes</p> <p>http://www.comisiynyddygybraeg.cymru/Cymraeg/Rhestr%20Cyhoeddiadau/Y%20Gymraeg%20Eich%20Busnes%20WELSH2.pdf</p>	

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL - Atodiad 4: Manylion cyswllt defnyddiol**

Manylion cyswllt:

Rheolaeth Adeiladu

[Prif bwynt cyswllt ar gyfer pob cais cynllunio ac ar gyfer cyngor cyn cyflwyno cais cynllunio]

Ynys Môn:

Gwasanaeth Cynllunio

Cyngor Sir Ynys Môn
Swyddfeydd y Cyngor
Llangefni
Ynys Môn
LL77 7TW

cynllunio@ynysmon.gov.uk

Gwynedd:

Gwasanaeth Cynllunio,
Swyddfa'r Cyngor,
Ffordd y Cob,
Pwllheli,
Gwynedd,
LL53 5AA

cynllunio@gwynedd.llyw.cymru

Polisi cynllunio

[ar gyfer ymholiadau ynghylch y Cynllun Datblygu Lleol, Canllawiau Cynllunio Atodol a materion eraill yn gysylltiedig â pholisi cynllunio]

Uned Polisi Cynllunio ar y Cyd Gwynedd a Môn,
Swyddfa'r Cyngor
Ffordd y Castell
Caernarfon
LL55 1SH

polisicynllunio@gwynedd.llyw.cymru

Iaith Gymraeg

Gwasanaethau Iaith Gymraeg
Adran Cefnogaeth Corfforaethol
Cyngor Gwynedd
Swyddfa'r Cyngor
Stryd y Jêl
Caernarfon
Gwynedd
LL55 1SH

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL - Atodiad 4: Manylion cyswllt defnyddiol**

Uned Polisi a Strategaeth
Cyngor Sir Ynys Môn
Swyddfeydd y Cyngor
Llangefni
Ynys Môn
LL77 7TW

Datblygu Economi

Ynys Mon:

Canolfan Fusnes,
Bryn Cefni,
Llangefni
LL77 7XA
datecon@ynysmon.gov.uk

Gwynedd:

Pencadlys,
Stryd y Castell,
Caernarfon
LL55 1SH
busnes@gwynedd.llyw.cymru

Hunaniaith

Pencadlys Cyngor Gwynedd
Stryd y Jêl,
Caernarfon,
Gwynedd,
LL54 5LL
hunaniaith@gwynedd.llyw.cymru

Menter Iaith Môn

Menter Môn Cyf,

Neuadd y Dref Llangefni,

Sgwar Bulkeley,

Llangefni,

Ynys Môn

LL77 7LR
iaith@mentermon.com

Comisiynydd y Gymraeg

Siambrau'r Farchnad
5-7 Heol Eglwys Fair
Caerdydd

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL - Atodiad 4: Manylion cyswllt defnyddiol**

CF10 1AT

post@comisiynyddygydraeg.cymru

Cynghorau Cymuned (ardal Cyngor Gwynedd)

<https://www.gwynedd.llyw.cymru/cy/Cyngor/Cynghorwyr-a-phwyllgorau/Cynghorau-Cymuned/Etholiadau-Cynghorau-Tref-Cymuned-Gwynedd-2017.aspx>

Cynghorau Cymuned (ardal Ynys Môn)

<http://www.ynysmon.gov.uk/cyngor-a-democratiaeth/cynghorautref-a-chymuned/>

Yr Urdd

eryl@urdd.cymru

Mudiad Meithrin

Mudiad gofal plant cyfrwng Cymraeg cenedlaethol sydd â meithrinfeydd ledled Cymru.

post@meithrin.co.uk

Merched y Wawr

Cymdeithas i ferched gymdeithasu yn Gymraeg yn y gymuned leol

I weld gwybodaeth am fanylion cyswllt ganghennau yn Ynys Môn a Gwynedd edrychwch ar:

<http://merchedywawr.cymru/>

Prif swyddfa: swyddfa@merchedywawr.cymru

Clwb Ffermwyr Ifanc

Cyfle i bobl ifanc mewn cymunedau gwledig gymdeithasu gyda'i gilydd a gydag eraill ledled Cymru a thu hwnt.

Cangen Ynys Mon

ynys.mon@yfc-wales.org.uk

Cangen Eryri

eryri@yfc-wales.org.uk

Cangen Meirionnydd

meirionnydd@yfc-wales.org.uk

Mae'r uchod yn rhoi rhestr o bwyntiau cyswllt allweddol. Nid yw'n restr cynhwysfawr. Gall budd-ddeiliaid eraill fod yn berthnasol, yn dibynnu ar ba fath o ddatblygiad sydd mewn golwg. Disgwylir i

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL - Atodiad 4: Manylion cyswllt defnyddiol**

ymgeisydd ymgysylltu/ ymgynghori gyda'r budd-ddeiliaid fwyaf perthnasol adeg paratoi'r cais cynllunio.

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL - Atodiad 5 Y Drefn Sgrinio**

A) Pa fath o ddatblygiad?		
A1) Ydi'r datblygiad yn un manwerthu, masnachol neu ddiwydiannol (e.e. Dosbarth Defnydd A1, A2, A3, B1, B2, B8, C1, C2, D1, D2, defnydd unigryw)	Ydi (ewch i B isod)	Nac ydi (ewch i A2 isod)
A2) Ydi'r datblygiad yn un sy'n ychwanegu at y stoc tai presennol (Dosbarth Defnydd C3, C4)	Ydi (ewch i C isod)	Nac ydi (ewch i A3 isod)
A3) Ydi'r datblygiad yn golygu colli cyfleuster cymunedol, e.e. neuadd bentref, ysgol, addoldai, tafarn	Ydi (ewch i Dd isod)	Nac ydi (nid oes angen asesiad pellach o ran y Gymraeg)
B) Defnydd manwerthu, masnachol neu ddiwydiannol		
B1) Maen prawf 1a Polisi PS 1 - ydi'r datblygiad yn cyflogi mwy na 50 o weithwyr a/ neu gydag arwynebedd llawr adeilad o 1,000 m sg. neu fwy?	Ydi (ewch i diagram 6 yn rhan C ac Atodiad 7 o'r CCA i gael gweld sut i gwblhau Datganiad Iaith Gymraeg ac Atodiad 6 am restr o fesurau lliniaru/ cryfhau posib).	Nac ydi (ewch i Ch isod)
C) Datblygiad tai		
C1) Maen prawf 1b Polisi PS 1 - ydi'r datblygiad ar ben ei hun neu'n gronol yn golygu bod cyfanswm yr unedau tai yn mynd dros y ffigur dangosol a welir yn Atodiad 5 y Cynllun ¹ ?	Ydi (ewch i diagram 6 yn rhan C ac Atodiad 7 o'r CCA i gael gweld sut i gwblhau Datganiad Iaith Gymraeg ac Atodiad 6 am restr o fesurau lliniaru/ cryfhau posib)	Nac ydi (ewch i C2 isod)
C2) Maen prawf 1c Polisi PS 1 - os yw'r datblygiad ar gyfer 5 tŷ neu fwy, ydi'r datblygiad yn cyfarch y galw am fathau penodol o dai (e.e. o ran nifer lloffttydd) a welir yn yr Astudiaeth Angen Lleol am Dai (Sirol), mewn Arolwg Tai Lleol (ardal Cyngor Cymuned/ Tref/ Dinas neu ardal berthnasol arall), Cofrestr Tai, Cofrestr Tai Teg (edrychwch yn Atodiad 2 i'r CCA i gael gwybod am y ffynonellau gwybodaeth yma)	Ydi (ewch i D isod)	Nac ydi (ewch i diagram 6 yn rhan C ac Atodiad 7 o'r CCA i gael gweld sut i gwblhau Datganiad Iaith Gymraeg ac Atodiad 6 am restr o fesurau lliniaru/ cryfhau posib)
Ch) Datblygiad manwerthu, masnachol neu ddiwydiannol <u>nad oes</u> angen Datganiad Iaith Gymraeg (gweler B1 uchod) nag Asesiad Effaith Iaith Gymraeg (gweler maen prawf 2 Polisi PS 1, a Diagramau 5 & 7 o'r CCA yma). Gweler hefyd y nodyn cyngor ar ddiwedd yr Atodiad yma.		

¹ Cysylltwch gyda'r Uned Polisi Cynllunio ar y Cyd i gael gwybod beth yw'r sefyllfa gyfredol.

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL - Atodiad 5 Y Drefn Sgrinio**

<p>Ch1) A fydd yr iaith Gymraeg yn weledol ar safle'r datblygiad?</p> <p><u>Arfer gwael</u> Nid yw arwyddion a hysbysebion sy'n destun rheolau cynllunio mewn mannau cyhoeddus yn y datblygiad yn ddwyieithog.</p> <p><u>Arfer da</u> Mae'r cynnig yn cynnwys Cynllun Arwyddion ar gyfer arwyddion a hysbysebion (sy'n destun rheolau cynllunio) mewn llefydd cyhoeddus, a fydd yn golygu eu bod yn rhai dwyieithog - gweler Atodiad 2 am ddolen i ran o wefan Swyddfa Comisiynydd y Gymraeg sy'n rhoi arweiniad am ddylunio dwyieithog.</p>	<p>Bydd – cyflwynwch Cynllun Arwyddion yn unol â Pholisi PS 1 ac felly nid oes asesiad pellach o ran yr agwedd yma o Bolisi PS 1</p>	<p>Na fydd - dywedwch mewn rhan berthnasol o'r Datganiad Cynllunio neu ran ychwanegol o'r Datganiad Dyluniad a Mynediad pam fod y cynnig yn gwyro oddi wrth Bolisi PS 1.</p>
<p>Ch2) A oes digon o wybodaeth gyda'r cais cynllunio ynglŷn â'r swyddi fydd ar gael yn y busnes neu'r sefydliad i allu ystyried ei effaith ar yr ardal leol?</p> <p><u>Arfer gwael</u> Mae'r cais yn hapfasnachol heb unrhyw dystiolaeth i ddangos sut fydd y busnes neu sefydliad yn cael effaith gadarnhaol ar yr ardal leol.</p> <p><u>Arfer da</u> Ceir gwybodaeth mewn Datganiad Cynllunio sy'n nodi faint o weithwyr llawn amser a/ neu ran amser a gyflogir a pha fath o sgiliau sydd eu hangen, ac mae hynny'n cymharu'n dda efo gwybodaeth am y farchnad lafur lleol, neu cynnig mesurau i uchafu'r effaith gadarnhaol o feithrin amrywioldeb economaidd yn yr ardal leol, e.e. cefnogi mentrau hyfforddi sgiliau lleol er mwyn sicrhau bod sgiliau perthnasol ar gael yn lleol yn y dyfodol.</p>	<p>Oes - cyflwynwch wybodaeth ddigonol mewn Datganiad Cynllunio (e.e. nifer a math o swyddi, sgiliau, cymhariaeth efo'r farchnad leol).</p>	<p>Nac oes – dywedwch mewn Datganiad Cynllunio pam nad ellir rhoi gwybodaeth am nifer a mathau swyddi.</p>
<p>Ch3) Os yw'r datblygiad arfaethedig yn golygu defnydd amgen o safle/ llain a warchodir ar gyfer cyflogaeth ym Mholisi CYF 1, ydi'r cynnig yn gyson efo Polisi CYF 5?</p>	<p>Ydi – rhowch wybodaeth berthnasol efo'r cais cynllunio, e.e. yn rhan o'r Datganiad Cynllunio (gweler yr eglurhad i Bolisi CYF 5)</p>	<p>Nac ydi - dywedwch mewn rhan berthnasol o'r Datganiad Cynllunio pam fod y cynnig yn gwyro oddi wrth Bolisi CYF 5.</p>

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL - Atodiad 5 Y Drefn Sgrinio**

D) Datblygiad tai nad oes angen Datganiad Iaith Gymraeg (gweler B1 a B2 uchod) nag Asesiad Effaith Iaith Gymraeg (gweler maen prawf 2 Polisi PS 1 a Diagramau 5 & 7 o'r CCA yma)		
<p>D1) Os ydi maint y datblygiad yn cwrdd efo'r trothwyon tai fforddiadwy a welir ym Mholisi TAI 15, ydi o'n darparu'r nifer o dai fforddiadwy sy'n angenrheidiol ar y safle neu'n gwneud cyfraniad ariannol i ddarparu tai fforddiadwy ar safle arall?</p> <p><u>Arfer gwael</u></p> <p>Nid yw'r datblygiad yn bodloni'r targed tai fforddiadwy ac ni ddarparwyd unrhyw dystiolaeth hyfywedd i gyfiawnhau'r diffyg hwn.</p> <p><u>Arfer da</u></p> <p>Mae'r datblygiad wedi cyrraedd y targed tai fforddiadwy a bennwyd, neu, lle na ellir cyrraedd y targed, mae wedi'i gefnogi gan dystiolaeth hyfywedd manwl sydd, un ai yn manylu ar sut y mae'r cynnig yn darparu cyfraniad mwyaf posibl o dai fforddiadwy, neu'n manylu ar pam nad ellir darparu unrhyw dai fforddiadwy.</p>	<p>Ydi – mae'r datblygiad yn gyson efo Polisi TAI 15 ac felly nid oes angen asesiad pellach o ran y Gymraeg</p>	<p>Nac ydi – Mae'r wybodaeth yn y Datganiad Hyfywedd Tai Fforddiadwy yn cyfiawnhau'r dull amgen, gan gynnwys sut bydd y datblygiad arfaethedig yn cynnal neu greu cymuned nodedig a chynaliadwy.</p>
<p>D2) Os ydi'r datblygiad ar gyfer rhwng 2 – 4 o unedau tai (sef llai na'r trothwy ym maen prawf 1c ym Mholisi PS 1) ar safle du mewn i ffiniau datblygu Canolfan neu Bentref, a yw'r datblygiad yn darparu ar gyfer cartrefi prynu tro cyntaf (tai neu fflatiau), cartrefi teulu, cartrefi person hŷn.</p> <p><u>Arfer gwael</u></p> <p>Nid yw'r tai (math, maint a deiliadaeth) yn adlewyrchu gofynion presennol ac arfaethedig yr ardal.</p> <p><u>Arfer da</u></p> <p>Mae'r tai (math, maint a deiliadaeth) yn briodol ar gyfer anghenion a nodwyd o fewn y gymuned sydd eisoes yn bodoli yn yr ardal, ond hefyd yn cyfarch y tueddiadau demograffig a ragwelir yn yr ardal.</p>	<p>Ydi – mae'r datblygiad yn gyson efo Polisi TAI 8 ac felly nid oes angen asesiad pellach o ran y Gymraeg.</p>	<p>Nac ydi – darparwch wybodaeth i ddangos sut mae'r datblygiad yn gyson efo Polisi TAI 8 yn y Cynllun</p>
<p>D3) Os yn berthnasol, ydi'r datblygiad yn darparu cymorth i ddarparu lleoedd ysgol ychwanegol a/ neu adnoddau ychwanegol mewn uned drochi iaith?</p> <p><u>Arfer gwael</u></p>	<p>Ydi - rhowch wybodaeth berthnasol efo'r cais cynllunio (edrychwch ar CCA Ymrwymadau Cynllunio a CCA</p>	<p>Nac ydi – darparwch wybodaeth i ddangos sut mae'r datblygiad yn gyson efo Polisi ISA 1</p>

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL - Atodiad 5 Y Drefn Sgrinio**

<p>Dim tystiolaeth i ddangos sut byddai cynnydd disgwylidig mewn nifer o blant yn cael ei gyfarch.</p> <p><u>Arfer da</u></p> <p>Cyflwynwyd tystiolaeth i ddangos cytundeb gyda'r awdurdod addysg bod capasiti digonol yn yr ysgol (ion) perthnasol a/ neu'r uned drochi iaith berthnasol i ymdopi gyda'r cynnydd disgwylidig yn y nifer o blant yn sgil y datblygiad neu gellir lliniaru'r effaith yn addas drwy ddarpariaeth ar y safle a/neu gyfraniadau.</p>	<p>Cyfleusterau Addysgol i gael gweld y fformiwla berthnasol).</p>	
<p>D4) Ydi'r gyfradd datblygu yn ystyried ac yn ymateb yn dda i argaeledd seilwaith cymdeithasol a ffisegol er mwyn sicrhau gallu'r gymuned leol i ymdopi efo'r newid (Polisi ISA 1).</p> <p><u>Arfer gwael</u></p> <p>Dim tystiolaeth i ddangos pa ystyriaeth a roddwyd i effaith y gyfradd adeiladu arfaethedig ar wead cymdeithasol.</p> <p><u>Arfer da</u></p> <p>Cyflwynwyd tystiolaeth i ddangos ymrwymiad, lle'n berthnasol, i ddatblygu'n raddol i sicrhau nad yw'r holl ddatblygiad yn digwydd ar yr un pryd er mwyn cynorthwyo i gymhathu trigolion newydd yn y gymuned bresennol a hwyluso cydlynid y gymuned.</p>	<p>Ydi – rhowch wybodaeth berthnasol efo'r cais cynllunio, e.e. rhaglen datblygu fesul cam (os yn berthnasol).</p>	<p>Nac ydi – darparwch wybodaeth i gefnogi eich dull o gyflawni'r datblygiad arfaethedig.</p>
<p>D5) Os yn berthnasol, ydi dyluniad y cynnig yn ystyried barn pob rhan berthnasol o'r gymuned leol, a gellir dangos hyn yn ddigonol drwy ddatblygiad y dyluniad?</p> <p><u>Arfer gwael</u></p> <p>Nid yw'r dyluniad wedi ystyried barn y gymuned leol ac nid yw wedi cwrdd ag unrhyw rai o'r disgwyliadau'r awdurdod lleol o ran trefniadau ymgysylltu.</p> <p><u>Arfer da</u></p> <p>Mae dyluniad y datblygiad wedi datblygu i gymryd i ystyriaeth barn y gymuned leol. Mae'r ymgysylltu</p>	<p>Ydi – rhowch wybodaeth berthnasol efo'r cais cynllunio, e.e. fel rhan o'r datganiad cynllunio, rhan ychwanegol o'r datganiad dylunio a mynediad, rhan o'r datganiad am ymgysylltu.</p>	<p>Nac ydi – darparwch wybodaeth i gefnogi eich dull o gyflawni'r datblygiad arfaethedig.</p>

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL - Atodiad 5 Y Drefn Sgrinio**

a gynhaliwyd yn cydymffurfio â disgwyliadau'r awdurdod lleol.		
Dd) Datblygiad sy'n golygu colli cyfleuster cymunedol, e.e. neuadd bentref, ysgol, addoldai, tafarn		
<p>Dd1) Ydi'r cyfleuster cymunedol yn chwarae rôl i gynnal hunaniaeth a chynaliadwyedd y gymuned?</p> <p><u>Arfer gwael</u></p> <p>Nid oes cyfleuster cymunedol arall tebyg yn bodoli yn yr anheddle nac mewn anheddle arall y gellir teithio iddo yn hwylus.</p> <p><u>Arfer da</u></p> <p>Mae cyfleuster cymunedol tebyg yn bodoli yn yr anheddle neu mewn anheddle arall gellir teithio iddo yn hwylus neu mae'r datblygiad arfaethedig yn cynnwys mesur lliniaru priodol.</p>	<p>Ydi – rhowch wybodaeth berthnasol efo'r cais cynllunio, e.e. fel rhan o'r datganiad cynllunio, rhan ychwanegol o'r datganiad dylunio a mynediad, rhan o'r datganiad am ymgysylltu.</p>	<p>Nac ydi – dim angen asesiad pellach o ran y Gymraeg.</p>

Nodyn cyngor i fusnesau:

Mae gan Swyddfa Comisiynydd y Gymraeg wybodaeth ar ei wefan am fanteision y Gymraeg, enghreifftiau o arfer da a phrofiadau busnesau ac elusennau o ddefnyddio'r Gymraeg. Cyfeirir hefyd at gymorth ymarferol sydd ar gael ar ffurf canllawiau amrywiol ar sut i fynd ati i ddefnyddio'r Gymraeg a thystiolaeth ac ymchwil i ddangos gwerth y Gymraeg. Trwy galendr y Swyddfa, gallwch hefyd ddod o hyd i ddigwyddiadau a sesiynau hyfforddiant defnyddiol. Ceir holiadur fel rhan o'r pecyn gwybodaeth i wneud hunan asesiad o'r busnes o bersbectif y Gymraeg yn y busnes.

<http://www.comisiynyddygybraeg.cymru/hybu/cy/hafan/Pages/hafan.aspx>

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL - Atodiad 6 Gweithgareddau i liniaru a gwella effeithiau ieithyddol
datblygiad**

- 1) Pwrpas y **cam creu barn gychwynnol/ rhestr sgrinio** yn ystod y cam cyn cyflwyno cais cynllunio yw gweld os ydi datblygiad arfaethedig yn cyrraedd y trothwyon ym meini prawf 1 a 2 ym Mholisi PS 1, ac i ysgogi ymgeisydd na fydd yn cyrraedd y trothwyon hynny i ystyried mesurau a fyddai'n gallu cael eu hymgorffori yn ei ddatblygiad.
- 2) Rôl y **Datganiad Iaith Gymraeg** (gweler diagram 6 ac Atodiad 7) yw rhoi gwybodaeth am ddatblygiad arfaethedig sy'n cwrdd â maen prawf 1 a - c Polisi PS 1. Yn dibynnu ar gasgliadau'r Datganiad, bydd angen adnabod mesurau i'w rhoi ar waith i sicrhau bod y datblygiad yn cwrdd â gofynion polisiâu perthnasol y Cynllun, gan gynnwys Polisi PS 1.
- 3) Os yw datblygiad arfaethedig yn cyrraedd maen prawf 2 o Bolisi PS 1, bydd angen cyflwyno adroddiad am **Asesiad Effaith Iaith Gymraeg** i gyflwyno'r cyd-destun ac egluro pa fesurau a roddir ar waith i helpu i amddiffyn, hybu a gwella sefyllfa'r iaith Gymraeg, gan roi ystyriaeth i'r datblygiad arfaethedig a'r gymuned leol (gweler diagram 7 ac Atodiad 8).
- 4) Yn achos y Datganiad a'r Asesiad bydd cynnal yr asesiad mor fuan â phosib wrth baratoi'r cais cynllunio, ac ymgysylltu â rhanddeiliaid, yn helpu adnabod cyfleoedd i leihau risg neu uchafu buddion drwy weithgareddau lliniaru posibl.

Rhestr gweithgareddau posib

- 5) Mae'r rhestr nesaf yn cynnwys enghreifftiau o weithgareddau posib i liniaru effeithiau ieithyddol datblygiad yn ogystal â mesurau gwella i sicrhau buddion ehangach o'r datblygiad y gellid eu cynnwys mewn ceisiadau cynllunio. Nid yw'r rhestr hon yn gwbl gynhwysfawr, ac felly dylid ei defnyddio fel canllaw yn hytrach na rhestr gyflawn, gynhwysfawr o ofynion. Dylid nodi gall fesurau lliniaru neu wella fod yn berthnasol i ddatblygiadau arfaethedig ar safleoedd sydd wedi eu dynodi yn y Cynllun yn ogystal â rheiny sydd heb eu dynodi (sef, (i) rhai ar hap lle rhoddwyd ystyriaeth adeg paratoi'r Cynllun i'w cyfraniad, a (ii) y rhai ar hap sy'n cael eu disgrifio fel rhai annisgwyl – gweler diagram 7 ac Atodiad 8 yn rhan D o'r Canllaw yma.
- 6) **Bydd yn hanfodol bod cyswllt uniongyrchol rhwng yr hyn a geisir yn y mesur a'r caniatâd cynllunio. Bydd yn bwysig sicrhau fod yr hyn y gofynnir amdano yn rhesymol mewn perthynas â maint a natur y cynnig, nad yw'n gwneud y datblygiad yn annichonadwy, ac nad yw'n ymwneud â hunaniaeth neu nodweddion personol defnyddiwr y tir.** Bydd rhai cynigion, fel datblygiad sy'n cynnwys tai fforddiadwy digonol, yn cynnwys lliniaru ymgorfforwyd ac felly ni fyddai angen rhagor o fesurau.
- 7) Disgwylir i ymgeisydd gysylltu gyda swyddogion cymwys (e.e. swyddogion cynllunio, datblygu'r iaith Gymraeg, tai, ac addysg) o fewn yr Awdurdodau a/ neu gyda'r Mentrau Iaith mor fuan â phosib yn y broses o baratoi cais cynllunio i drafod mesurau lliniaru a gwella.

Tabl A: Rhestr o enghreifftiau o weithgareddau posib

TAI	
i.	Bod y nifer o dai sydd i'w codi yn cael eu codi ychydig ar y tro, neu fesul cam, drwy ystyried tafluniad tai'r Cynllun yn Atodiad 10 o'r Cynllun;
ii.	Darparu mathau tai (gan gynnwys tai fforddiadwy) sy'n cyd-fynd â chasgliadau astudiaethau angen am dai lleol, cofrestr tai, cofrestr Tai Teg, rhagolygon aelwydydd diweddaraf Llywodraeth Cymru, neu ffynhonnell briodol arall o wybodaeth am

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL - Atodiad 6 Gweithgareddau i liniaru a gwella effeithiau ieithyddol
datblygiad**

	anghenion y farchnad dai lleol (gweler Polisi TAI 8 a'r Canllaw Cynllunio Atodol: Cymysgedd Tai a Pholisi TAI 15 a'r Canllaw Cynllunio Atodol: Tai Fforddiadwy);
iii.	Darparu tai fforddiadwy ar gyfer anghenion lleol sydd yn cyd-fynd â gofynion y Cynllun (gweler Polisi TAI 15 a Pholisi TAI 16 a'r Canllaw Cynllunio Atodol: Tai Fforddiadwy);
iv.	Darparu tai marchnad leol sydd yn cyd-fynd â gofynion y Cynllun (Polisi TAI 5) a'r Canllaw Cynllunio Atodol: Tai Marchnad Leol;
v.	Cytundebau gan landlordiaid cymdeithasol cofrestredig i ddarparu ar gyfer y gofrestr tai lleol (gweler Canllaw Cynllunio Atodol: Tai Fforddiadwy);
vi.	Enwi strydoedd/ datblygiadau gan roi ystyriaeth i dreftadaeth ieithyddol leol (gweler Polisi PS1 a rhan D.16 o'r Canllaw Cynllunio Atodol: Cynnal a chreu cymunedau nodedig a chynaliadwy);
vii.	Cefnogi ac ariannu gweithgareddau lle gall rhieni gael cyfle i glywed y Gymraeg efo'u plant, e.e. Cylch Ti a Fi a darpariaeth Gymraeg i Blant (gweler Polisi ISA 1 a'r Canllaw Cynllunio Atodol: Ymrwymadau Cynllunio);
viii.	Cefnogi ac ariannu lleoedd mewn ysgol ac/neu ganolfan drochi (gweler Polisi ISA 1 a'r Canllaw Cynllunio Atodol: Ymrwymadau Cynllunio);
ix.	Cefnogi ac ariannu gweithgareddau anffurfiol lle gall plant bach (cyn oed ysgol) a phlant ysgol gael cyfle i ddefnyddio'r Gymraeg (gan gynnwys fel dysgwyr), e.e. hyfforddiant pêl-droed, clybiau ieuentid, clybiau gwyliau ysgol (gweler Polisi ISA 1 a'r Canllaw Cynllunio Atodol: Ymrwymadau Cynllunio);

CYFLOGAETH	
x.	Enwi datblygiadau gan roi ystyriaeth i dreftadaeth ieithyddol leol (gweler Polisi PS 1 a rhan D.16 o'r Canllaw Cynllunio Atodol: Cynnal a chreu cymunedau nodedig a chynaliadwy);
xi.	Darparu arwyddion dwyieithog mewn mannau cyhoeddus (gweler Polisi PS 1 a rhan D.15 o'r Canllaw Cynllunio Atodol: Cynnal a chreu cymunedau nodedig a chynaliadwy);
xii.	Cefnogi ac ariannu mentrau cyflogaeth a hyfforddi sgiliau lleol (gweler Polisi ISA 1 a'r Canllaw Cynllunio Atodol: Ymrwymadau Cynllunio);
xiii.	Cefnogi ac ariannu cyfleusterau/ grwpiau cymunedol a mentrau/prosiectau diwylliant ac iaith sydd yn yr ardal leol i annog gweithwyr i ddefnyddio'r iaith (gan gynnwys fel dysgwyr) o fewn eu cymunedau (gweler Polisi ISA 1 a'r Canllaw Cynllunio Atodol: Ymrwymadau Cynllunio);

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL - Atodiad 6 Gweithgareddau i liniaru a gwella effeithiau ieithyddol
datblygiad**

xiv.	Cefnogi ac ariannu cyrsiau cyflwyno iaith a gwersi iaith i aelodau o staff, e.e. cyrsiau byr wedi'u targedu at anghenion y cyflogwr a'r gweithwyr (gweler Polisi ISA 1 a'r Canllaw Cynllunio Atodol: Ymrwymadau Cynllunio);
xv.	Cefnogi ac ariannu cyrsiau 'Hyfforddiant ymwybyddiaeth iaith' ar gyfer staff er mwyn codi ymwybyddiaeth o gyd-destun y Gymraeg a natur cymdeithas ddwyieithog yng Ngwynedd a Môn (gweler Polisi ISA 1 a'r Canllaw Cynllunio Atodol: Ymrwymadau Cynllunio);
xvi.	Darparu gwybodaeth er mwyn codi ymwybyddiaeth darpar cyflogai am y Gymraeg, natur ddwyieithog cymunedau Gwynedd a Môn a pholisi addysg y Cyngor wrth recriwtio a sefydlu staff newydd (gweler Polisi ISA 1 a'r Canllaw Cynllunio Atodol: Ymrwymadau Cynllunio);
xvii.	Mabwysiadu polisi / cynllun iaith gwirfoddol neu statudol sy'n egluro sut y bydd y cyflogwr yn sicrhau na fydd y Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg (gweler Polisi ISA 1 a'r Canllaw Cynllunio Atodol: Ymrwymadau Cynllunio).

CYFLEUSTERAU A GWASANAETHAU CYMUNEDOL	
i.	Enwi datblygiadau gan roi ystyriaeth i dreftadaeth ieithyddol leol (gweler Polisi PS 1 a rhan D.16 o'r Canllaw Cynllunio Atodol: Cynnal a chreu cymunedau nodedig a chynaliadwy);
ii.	Darparu arwyddion dwyieithog mewn mannau cyhoeddus (gweler Polisi PS 1 a rhan D.15 o'r Canllaw Cynllunio Atodol: Cynnal a chreu cymunedau nodedig a chynaliadwy);
iii.	Cefnogi ac ariannu mentrau cyflogaeth a hyfforddi sgiliau lleol (gweler Polisi ISA 1 a'r Canllaw Cynllunio Atodol: Ymrwymadau Cynllunio);
iv.	Cefnogi ac ariannu cyfleusterau/ grwpiau cymunedol a mentrau/prosiectau diwylliant ac iaith sydd yn yr ardal leol i annog gweithwyr i ddefnyddio'r iaith (gan gynnwys fel dysgwyr) o fewn eu cymunedau (gweler Polisi ISA 1 a'r Canllaw Cynllunio Atodol: Ymrwymadau Cynllunio);
v.	Cefnogi ac ariannu cyrsiau cyflwyno iaith a gwersi iaith i aelodau o staff, e.e. cyrsiau byr wedi'u targedu at anghenion y cyflogwr a'r gweithwyr (gweler Polisi ISA 1 a'r Canllaw Cynllunio Atodol: Ymrwymadau Cynllunio);
vi.	Cefnogi ac ariannu cyrsiau 'Hyfforddiant ymwybyddiaeth iaith' ar gyfer staff er mwyn codi ymwybyddiaeth o gyd-destun y Gymraeg a natur cymdeithas ddwyieithog yng Ngwynedd (gweler Polisi ISA 1 a'r Canllaw Cynllunio Atodol: Ymrwymadau Cynllunio);
vii.	Darparu gwybodaeth er mwyn codi ymwybyddiaeth darpar cyflogai am y Gymraeg, natur ddwyieithog cymunedau Gwynedd a Môn a pholisi addysg y Cyngor wrth recriwtio a sefydlu staff newydd (gweler Polisi ISA 1 a'r Canllaw Cynllunio Atodol: Ymrwymadau Cynllunio);

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL - Atodiad 6 Gweithgareddau i liniaru a gwella effeithiau ieithyddol
datblygiad**

viii.	Mabwysiadu polisi / cynllun iaith gwirfoddol neu statudol sy'n egluro sut y bydd y cyflogwr yn sicrhau na fydd y Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg (gweler Polisi ISA 1 a'r Canllaw Cynllunio Atodol: Ymrwymadau Cynllunio);
-------	---

ISADEILEDD TELATHREBU A GWYBODAETH	
i.	Enwi datblygiadau gan roi ystyriaeth i dreftadaeth ieithyddol leol (gweler Polisi PS1 a rhan D.16 o'r Canllaw Cynllunio Atodol: Cynnal a chreu cymunedau nodedig a chynaliadwy);
ii.	Darparu arwyddion dwyieithog mewn mannau cyhoeddus (gweler Polisi PS 1 a rhan D.15 o'r Canllaw Cynllunio Atodol: Cynnal a chreu cymunedau nodedig a chynaliadwy);
iii.	Cefnogi ac ariannu cyfleusterau/ grwpiau cymunedol a mentrau/prosiectau diwylliant ac iaith sydd yn yr ardal leol i annog gweithwyr i ddefnyddio'r iaith (gan gynnwys fel dysgwyr) o fewn eu cymunedau (gweler Polisi ISA 1 a'r Canllaw Cynllunio Atodol: Ymrwymadau Cynllunio);
iv.	Mabwysiadu polisi / cynllun iaith gwirfoddol neu statudol sy'n egluro sut y bydd y cyflogwr yn sicrhau na fydd y Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg (gweler Polisi ISA 1 a'r Canllaw Cynllunio Atodol: Ymrwymadau Cynllunio);

YNNI ADNEWYDDADWY	
i.	Enwi datblygiadau gan roi ystyriaeth i dreftadaeth ieithyddol leol (gweler Polisi PS1 a rhan D.16 o'r Canllaw Cynllunio Atodol: Cynnal a chreu cymunedau nodedig a chynaliadwy);
ii.	Darparu arwyddion dwyieithog mewn mannau cyhoeddus (gweler Polisi PS 1 a rhan D.15 o'r Canllaw Cynllunio Atodol: Cynnal a chreu cymunedau nodedig a chynaliadwy);
iii.	Cefnogi ac ariannu mentrau cyflogaeth a hyfforddi sgiliau lleol (gweler Polisi ISA 1 a'r Canllaw Cynllunio Atodol: Ymrwymadau Cynllunio);
iv.	Cefnogi ac ariannu cyfleusterau/ grwpiau cymunedol a mentrau/prosiectau diwylliant ac iaith sydd yn yr ardal leol i annog gweithwyr i ddefnyddio'r iaith (gan gynnwys fel dysgwyr) o fewn eu cymunedau (gweler Polisi ISA 1 a'r Canllaw Cynllunio Atodol: Ymrwymadau Cynllunio);
v.	Mabwysiadu polisi / cynllun iaith gwirfoddol neu statudol sy'n egluro sut y bydd y cyflogwr yn sicrhau na fydd y Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg (gweler Polisi ISA 1 a'r Canllaw Cynllunio Atodol: Ymrwymadau Cynllunio);

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL - Atodiad 6 Gweithgareddau i liniaru a gwella effeithiau ieithyddol
datblygiad**

- 8) Bydd rhaid i'r caniatâd gynnwys y mesurau naill ai trwy amodau cynllunio neu drwy ymrwymadau Adran 106. **Fel pob amod neu ymrwymiad arall bydd raid iddynt fod yn angenrheidiol i wneud y datblygiad yn dderbyniol o safbwynt cynllunio ac yn ymwneud yn uniongyrchol â'r datblygiad yn unol â'r rheoliadau/ cyfraith sy'n ymwneud â'r pwnc (gweler Atodiad 3 sy'n rhoi cyfeiriadau i ddogfennau perthnasol).** Mae'n bwysig nodi na ellir sicrhau unrhyw ofyniad i dalu cyfansymiau gohiriedig trwy amod cynllunio a byddai angen eu sicrhau trwy ymrwymiad Adran 106.
- 9) Yn seiliedig ar gasgliadau'r Datganiad Iaith Gymraeg a'r adroddiad Asesiad Effaith Iaith Gymraeg a'r math o ddatblygiad, a gan gadw'r gofynion cynllunio a ddisgrifir ym mharagraff 7 uchod mewn cof, gall yr esiampl canlynol o amod cynllunio gael ei ddefnyddio:
- Ni ddylai unrhyw ddatblygiad ddechrau hyd nes bod cynllun i liniaru effeithiau'r datblygiad ar yr iaith Gymraeg wedi ei gyflwyno a'i gymeradwyo yn ysgrifenedig gan yr Awdurdod Cynllunio Lleol. Bydd y cynllun lliniaru yn cynnwys a, b, c, ayb, ac yn cynnwys amserlen ar gyfer gweithredu'r mesurau lliniaru. Dylai'r mesurau lliniaru gael eu gweithredu fel y'u cymeradwywyd o fewn yr amserlen (-ni) a nodir yn y cynllun lliniaru.
- 10) Nodwch hefyd gall yr Awdurdodau godi Ardoll Seilwaith Cymunedol ar ddatblygiadau newydd er mwyn talu am seilwaith sy'n angenrheidiol ar gyfer twf megis gwella ffyrdd a pharciau/mannau agored neu ddarparu gwasanaethau iechyd newydd. Codir yr ardreth ar ddatblygiadau newydd ac mae'n dibynnu beth ar faint a natur y datblygiad newydd. Bydd yr Awdurdodau yn paratoi gwaith ymchwil i mewn i'r maes ac yn edrych ar gysylltiadau rhwng isadeiledd cymunedol a'r iaith Gymraeg a sut y gallai datblygiadau newydd gyfrannu at hyn. Mae'r Strategaethau Iaith ar gyfer Cyngor Gwynedd a Chyngor Sir Ynys Môn ynghyd â'r Cynlluniau Llesiant Lleol yn berthnasol er mwyn ystyried unrhyw brosiectau perthnasol y gellir eu hariannu.

Pryd fydd angen paratoi Datganiad Iaith Gymraeg?

1. Mae Diagramau 5 a 6 wedi gosod allan y gofynion o ran pryd fydd angen Datganiad Iaith Gymraeg a'i bwrpas.
2. I'ch atgoffa, bydd yn ofynnol i'r ymgeisydd gwblhau Datganiad Iaith Gymraeg ar gyfer mathau penodol o ddatblygu yn unol â Pholisi PS 1 – Yr Iaith Gymraeg a'r Diwylliant Cymreig. Gellir gweld copi cyflawn o'r Polisi yn Atodiad 1 i'r Canllaw Cynllunio Atodol hwn. Er hwylustod, dyma'r meini prawf sy'n rhoi'r trothwy ar gyfer yr angen i baratoi Datganiad Iaith Gymraeg:

Bydd gofyn am Ddatganiad Iaith Gymraeg fydd yn dweud sut bydd datblygiad arfaethedig yn gwarchod, hyrwyddo a chryfhau'r iaith Gymraeg, pryd fydd y datblygiad arfaethedig yn perthyn i un o'r categorïau canlynol:

- a. Datblygiad manwerthu, diwydiannol neu fasnachol sy'n cyflogi mwy na 50 o weithwyr a/ neu gydag arwynebedd o 1,000 m. sg. neu fwy; neu
 - b. Datblygiad preswyl a fydd un ai ar ben ei hun neu yn gronol yn darparu mwy na'r ddarpariaeth tai dangosol a osodwyd ar gyfer yr anheddle ym Mholisi TAI 1 - TAI 6; neu
 - c. Datblygiad preswyl o 5 o unedau tai neu fwy ar safleoedd a ddynodwyd neu safleoedd ar hap du mewn i ffiniau datblygu nad yw'n mynd i'r afael â thystiolaeth o angen a galw am dai a gofnodir mewn Asesiad Marchnad Tai a ffynonellau tystiolaeth leol berthnasol eraill.
3. Mae paratoi Datganiad iaith Gymraeg i'w gyflwyno gyda chais yn cynnig nifer o fanteision, yn arbennig fel arf ar gyfer arddangos a chyfathrebu bod ystyriaeth ddigonol wedi cael ei roi i'r iaith yn ystod y broses o lunio cynnig. Mae'n ofynnol i ddangos os yw datblygiad yn mynd i gyfrannu at greu hinsawdd cymdeithasol a'r amodau sy'n hwyluso'r defnydd o'r Gymraeg yn y gymuned leol. Mae'n caniatáu i'r Awdurdod weld os ydi'r cynnig yn bodloni amcanion a pholisïau'r Cynllun. Bydd o gymorth i'r ymgeisydd, yna yr awdurdod, i benderfynu pa fesurau sy'n ofynnol (wedi'i ymgorffori neu ei reoli'n gan amod cynllunio neu gytundeb 106) i ddileu neu leihau effeithiau negyddol neu i wella'r effaith gadarnhaol. Bydd hefyd yn galluogi'r Awdurdod i benderfynu a fyddai'r datblygiad yn cael effaith negyddol ar yr iaith a'r gymuned a fyddai'n cyfiawnhau gwrthod y cais.
 4. Os yw'r datblygiad yn un 'mawr' o dan gategori a. uchod (h.y. datblygiad busnes gydag adeilad arwynebedd llawr o 1,000 m. sg. neu fwy) neu o dan gategori b neu c uchod, (h.y. yn golygu darparu 10 neu fwy o unedau tai) yn ôl Gorchymyn Cynllunio Gwlad a Thref (Gweithdrefn Rheoli Datblygu) (Cymru) (Diwygio) 2016 (gweler diagram 4 yn y Canllaw Cynllunio Atodol) bydd rhaid ymgymryd â phroses Ymgynghori statudol Cyn Cyflwyno cais cynllunio. Bydd angen cyflwyno Datganiad Cyfranogiad Cyhoeddus efo'r cais cynllunio a fydd yn cynnwys gwybodaeth am yr ymgysylltu, am farn y rhai ddaru ymateb i'r broses ymgysylltu a'r newidiadau a fyddwch wedi eu gwneud i'r datblygiad, os ydi'n berthnasol gwneud hynny yn sgil ystyriaeth o'r farn a gafwyd. Pan fydd angen Ymgynghoriad statudol Cyn Cyflwyno cais cynllunio, disgwylir i'r ymgeisydd baratoi Datganiad Iaith Gymraeg fel rhan o'r cynnig drafft ar gyfer yr ymgynghoriad cyn cyflwyno a dylid

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL - Atodiad 7: Methodoleg ar gyfer paratoi Datganiad Iaith Gymraeg**

croesyfeirio at y Datganiad iaith Gymraeg fel rhan o'r Datganiad Cyfranogiad Cyhoeddus.

5. Os yw'r datblygiad yn ddatblygiad preswyl o dan gategori b. gofynnir i'r ymgeisydd gysylltu gyda'r Gwasanaeth Cynllunio am arweiniad pellach ar sut fath o Ddatganiad iaith Gymraeg sydd ei angen.

Pwrpas y Datganiad Iaith Gymraeg

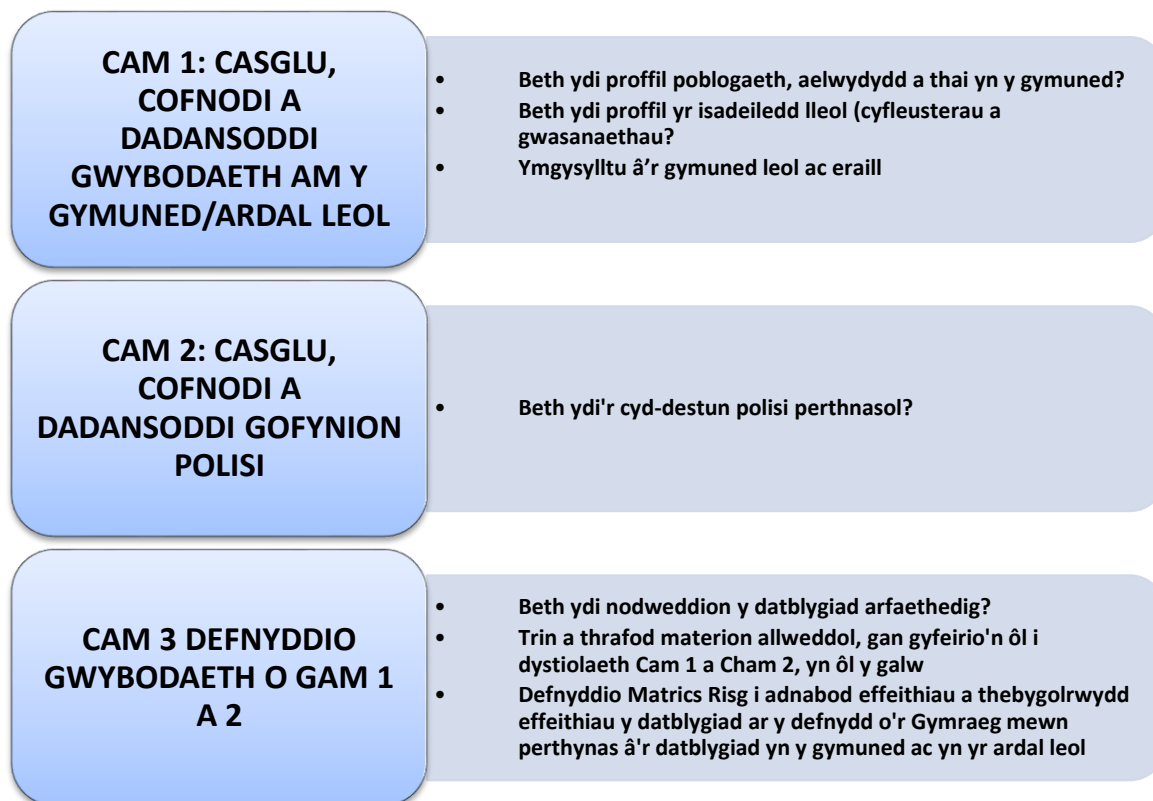
6. Pwrpas y Datganiad yw sefydlu effaith tebygol y datblygiad arfaethedig ar gymunedau yn gyffredinol, ac ar yr iaith Gymraeg yn fwy penodol ac, os yn briodol, adnabod mesurau a fydd un ai yn lliniaru effeithiau negyddol neu'n diogelu/ wella/ lledaenu effeithiau positif. Bydd yn cynorthwyo i sicrhau bod oblygiadau ieithyddol datblygiad arfaethedig perthnasol wedi cael eu deall yn llawn cyn gwneud penderfyniad am y cais cynllunio. Bydd graddfa a chyfnod yr effeithiau (cadarnhaol a negyddol) yn dibynnu ar natur a math y datblygiad a'r berthynas fydd rhyngddo a'r gymuned. Mae'r Datganiad yn broses strwythuredig sy'n caniatáu i'r iaith Gymraeg gael ei hystyried wrth ystyried cynigion am newid. Dylid rhoi'r wybodaeth, y dadansoddiad a'r canlyniadau o'r Datganiad iaith Gymraeg mewn adroddiad strwythuredig.
7. Mae'r Fethodoleg a ddisgrifir yn yr Atodiad hwn yn dilyn tri cham. Dyma'r fethodoleg bydd rhaid ei dilyn ar gyfer ymgymryd â'r Datganiad. Mae'n broses lle mae gwybodaeth am effeithiau tebygol datblygiad arfaethedig yn cael eu casglu, coladu, eu hasesu a'u cymryd i ystyriaeth gan yr ymgeisydd, fel rhan o'r gwaith i lunio'r cynnig. Bydd y fethodoleg hefyd yn cael ei wirio gan swyddogion cymwys o fewn yr Awdurdod cyn i'r sawl a fydd yn gwneud penderfyniad benderfynu a ddylid rhoi caniatâd neu beidio.
8. Dylai'r lefel o fanylder sy'n ofynnol fod yn gymesur â graddfa'r datblygiad. Gofynnir i'r ymgeisydd ystyried cyflogi unigolyn cymwys i'w gynorthwyo i wneud y gwaith. Gweler Ffigur 1 yn y Canllaw Cynllunio Atodol am arweiniad ynglŷn â beth olygir gan efe-unigolyn cymwys. Bydd yr angen am gymorth unigolyn cymwys yn dibynnu ar faint a math y datblygiad.

Pwy ddylid paratoi'r asesiad ar gyfer y Datganiad Iaith Gymraeg?

9. Disgwylir i ymgeisydd gyflogi unigolyn cymwys neu grŵp o ymgynghorwyr a fydd yn cynnwys unigolyn cymwys i ymgymryd â'r gwaith. Bydd gwneud hynny'n sicrhau cyflawnrwydd ac ansawdd y Datganiad a'r adroddiad amdano. Disgwylir i'r Datganiad amlinellu arbenigedd perthnasol yr unigolyn cymwys, ei gymwysterau neu ei brofiad a fydd yn ddigonol i ddangos bod hyn yn wir. Mae Diagram 9 yn Adran 2 y Canllaw Cynllunio Atodol yn disgrifio 'unigolyn cymwys' o bersbectif yr iaith Gymraeg, sy'n cynnwys unigolion gyda chymhwyster Cynllunio iaith achrededig, neu gymhwyster, profiad neu hyfforddiant mewn ymchwil am feysydd cynllunio ieithyddol, a chymhwyster Cynllunio Gwlad a Thref. Yr ymgeisydd sydd yn gyfrifol am dalu am y gwaith sy'n gysylltiedig â pharatoi'r Datganiad.

Y fethodoleg – proses ac asesu

10. Mae'r siart llif yn Ffigur 7.1 isod yn crynhoi'r fethodoleg i'w defnyddio i ymgymryd â'r gwaith sy'n gysylltiedig â pharatoi Datganiad Iaith Gymraeg. Rhoddir disgrifiad manwl o'r fethodoleg yn y paragraffau a'r tablau sy'n dilyn y siart llif.

Ffigur 7.1: Y fethodoleg i'w defnyddio ar gyfer paratoi Datganiad Iaith Gymraeg

11. Rhaid cwblhau'r Datganiad Iaith Gymraeg drwy gynnwys y wybodaeth ar gyfer Cam 1 a 2 yn Ffigur 7.1 ac yna thrin a thrafod y materion allweddol a restrir yng Ngham 3 (yn ôl y galw), gan roi cymaint o dystiolaeth ysgrifenedig â phosibl.
12. Mae'r materion sy'n berthnasol i ystyriaethau cynllunio defnydd tir yn ymwneud â lleoedd sy'n bwysig i allu trosglwyddo'r Gymraeg yn y cartref a lleoedd sy'n bwysig i gynnal a chreu cyfleoedd cymdeithasol i ddefnyddio a dysgu Cymraeg. Gellir cynnwys gwybodaeth am unrhyw fater arall y credwch ei fod yn angenrheidiol.

Methodoleg paratoi Datganiad Iaith Gymraeg

13. Mae'n ofynnol dilyn y Fethodoleg hwn i ystyried a dangos sut all y datblygiad arfaethedig effeithio'n negyddol ac / neu'n gadarnhaol ar y cyfleoedd i drosglwyddo a defnyddio'r Gymraeg yn y gymuned leol a'r ardal leol.

CAM 1: CASGLU, COFNODI A DADANSODDI GWYBODAETH AM Y GYMUNED A'R ARDAL LEOL

Beth ydi proffil poblogaeth, aelwydydd a thai?

14. Rhaid ystyried natur ddemograffig leol (e.e. genedigaethau, marwolaethau, patrymau (niferoedd a chanrannau) mudo, oedran, incwm, amddifadedd) yr anheddle ac ardal Cyngor Cymuned/ Dinas/ Tref lle y mae safle'r cais er mwyn deall sut y gallai'r datblygiad arfaethedig effeithio ar y gymuned, gan gynnwys newidiadau dros amser ac effeithiau cronol. Bydd nifer ac oedran y siaradwyr Cymraeg ar adeg cyflwyno'r cais cynllunio ac yn y gorffennol yn ffactorau critigol. Rhaid edrych, nid yn unig ar nifer a chanran y siaradwyr yn yr ardal yn gyffredinol, ond, er enghraifft, raniad y siaradwyr hynny yn ôl grŵp oedran er mwyn deall beth allai effaith datblygiad fod ar gyfansoddiad ieithyddol pobl yr ardal. Dylid hefyd dadansoddi data am batrymau trosglwyddo iaith yn y cartref o fewn y gymuned leol. Yn dibynnu ar y math o ddatblygiad sydd mewn golwg, rhaid deall natur y farchnad lafur a natur y farchnad dai lleol. Sut bydd y datblygiad yn effeithio ar y marchnadoedd hyn? A fydd, er enghraifft, yn cynnig cyfleodd cyflogaeth nad ydynt wedi bod ar gael yn yr ardal cynt? Bydd y proffil poblogaeth, aelwydydd a thai yn helpu i ddangos pam y mae angen y datblygiad a phwy sy'n debygol o gael ei effeithio'n negyddol gan y datblygiad neu yn manteisio ohono aïs. Mae Atodiad 2 a 3 o'r Canllaw Cynllunio Atodol yn rhoi cyfeiriadau i wahanol ffynonellau data a gwybodaeth. Mae'r data a'r wybodaeth ar gael ar sail sawl haen ofodol, e.e. ar sail ward, Cyngor Cymuned, Awdurdod Lleol a Chymru gyfan.
15. Bydd rhaid rhoi datganiad byr am eich dealltwriaeth o'r materion yma yn y Datganiad Iaith Gymraeg.

Proffil o'r isadeiledd lleol (cyfleusterau a gwasanaethau)

16. Rhaid ystyried beth yw'r cyfleusterau sydd ar gael yn lleol at ddefnydd cyhoeddus, - siopau, meddygfeydd a gwasanaethau cyhoeddus eraill, a chanolfannau cymunedol, neuaddau, ysgolion, ac ati. Pa rai o'r cyfleusterau hyn sydd yn cynnig gwasanaethau neu weithgareddau yn Gymraeg a sut byddai eich datblygiad chi yn ychwanegu at y ddarpariaeth yn y cyfleusterau hyn? Rhowch grynoded byr o'r sefyllfa yn eich Datganiad Iaith Gymraeg. Mae Papur Testun 5 a gafodd ei baratoi i gefnogi gwaith paratoi'r Cynllun Datblygu Lleol yn un ffynhonnell wybodaeth am argaeledd cyfleusterau a gwasanaethau fesul anheddle. Gellir gweld hwn ar lein yn Llyfrgell Archwiliad y Cynllun Datblygu Lleol. Bydd eich gwybodaeth leol am yr anheddle yn rhoi'r wybodaeth fwyaf cyfredol am yr anheddle neu dylech gysylltu gyda'r Cyngor Cymuned neu Dref, a fydd gan wybodaeth sydd ond ar gael yn lleol.
17. Bydd rhaid rhoi datganiad byr am eich dealltwriaeth o'r materion yma yn y Datganiad Iaith Gymraeg

Ymgysylltu â'r gymuned leol ac eraill

18. Dangoswch sut yr ydych wedi ymgynghori ac ymgysylltu â'r gymuned leol am eich cynnig. Gall hyn gynnwys ymgynghori â chymdogion, grwpiau cymunedol a gwirfoddol, grwpiau penodol, y Cyngor Cymuned neu Wasanaethau o fewn y Cyngor sydd â gwybodaeth berthnasol am yr anheddle lle lleolir y datblygiad. Bydd graddfa'r ymgysylltu yn dibynnu ar fath a graddfa'r datblygiad sydd mewn golwg. Os nad ydi'r datblygiad yn un 'mawr' yn ôl y Gorchymyn a gyfeiriwyd ato uchod, dylech roi datganiad byr am y camau a dulliau ymgysylltu fel rhan o'r Datganiad Iaith Gymraeg. Mae'r ymgynghori a'r ymgysylltu yn gyfle i chi rannu'ch cynnig dechreuol â'r gymuned leol a'i egluro wrthynt cyn cyflwyno cais ffurfiol a chael cymeradwyaeth gan y gymuned os yw'n bosibl. Ni fydd llwyddiant y cais cynllunio yn dibynnu'n llwyr ar gefnogaeth gan y gymuned.

CAM 2: CASGLU, COFNODI A DADANSODDI GOFYNIION POLISI

Y cefndir polisi

19. Mae cyd-destun polisiâu cyhoeddus yn dylanwadu ar fywydau beunyddiol cymunedau boed hynny ar lefel sirol, ranbarthol, genedlaethol neu ryngwladol. Wrth fynd ati i lunio datblygiad arfaethedig mae'n hanfodol bod yn ymwybodol o ba bolisiau cynllunio defnydd tir yn y Cynllun Datblygu Lleol a pha ganllawiau cynllunio atodol all effeithio ar y datblygiad. Yn ogystal â hynny, byddai'n ddefnyddiol bod yn ymwybodol o ba bolisiau cyhoeddus eraill sydd yn gadarnhaol o blaid y Gymraeg. Mae Atodiad 3 yn cynnwys cyfeiriadau at enghreifftiau o ddogfennau polisi defnyddiol ar adeg ysgrifennu'r canllaw hon. Bydd angen gwirio os oes datblygiadau polisi mwy diweddar yn bodoli ar adeg paratoi'r datganiad.
20. Dylech gynnwys datganiad byr am eich dealltwriaeth o'r materion yma yn y Datganiad Iaith Gymraeg.

CAM 3: DEFNYDDIO GWYBODAETH O GAM 1 & 2

Nodweddion y datblygiad arfaethedig

21. Disgrifiwch y cais a pham yr ydych yn credu ei fod yn gyson â pholisiau lleol a chenedlaethol ac yn cael effaith gadarnhaol ar y Gymraeg yn y gymuned/ ardal leol. Os oes unrhyw effeithiau negyddol yn debygol, dylid nodi hynny. Y man cychwyn fydd dangos yn glir fod y cais yn gyson â'r Cynllun Datblygu Lleol. Dylech wneud hyn, nid yn unig drwy restru amcanion a pholisiau perthnasol yn y Cynllun, ond hefyd drwy gynnwys cyfiawnhad lawn dros y cynnig a sut y bydd yn cyfrannu'n gadarnhaol at weithredu'r Cynllun, drwy gyfeirio at y materion allweddol isod. Os bydd unrhyw effaith negyddol tebygol, dylid adnabod yr effeithiau hynny a chynnig dulliau lliniaru a digolledu.

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL - Atodiad 7: Methodoleg ar gyfer paratoi Datganiad Iaith Gymraeg**

Materion allweddol i'w hystyried

22. Dylai gweddill y Datganiad Iaith Gymraeg drin a thrafod y materion allweddol a ddangosir yn y tabl isod, wrth gyfeirio at eich dehongliad o'r wybodaeth a gasglwyd am y gymuned (a gyfeirir ato uchod) a'ch gwybodaeth chi am y cais cynllunio. Mae'r materion allweddol yn gysylltiedig â'r lleoedd sy'n bwysig i allu trosglwyddo'r Gymraeg yn y cartref a lleoedd sy'n bwysig i gynnal a chreu cyfleoedd cymdeithasol i ddefnyddio a dysgu Cymraeg.

IAITH A SYMUDEDD POBLOGAETH (mae'r mater hwn yn gyffredin i ddatblygiad Tai a datblygiad Cyflogaeth)

Eglurwch, gyda thystiolaeth lawn o'ch proffiliau o Gam 1 a'ch dadansoddiad o Gam 2, sut mae'r datblygiad yn debygol o effeithio ar y Boblogaeth o safbwynt cyfrannu neu effeithio ar y cyfansoddiad ieithyddol. Dylech sôn am y canlynol:

- Sut mae'r datblygiad yn mynd i sicrhau cyfleoedd i bobl aros yn eu cymuned?
- A oes tebygolrwydd bydd y datblygiad yn denu pobl i'r gymuned? Os oes, beth yw'r nifer a ddisgwylir? Faint a pha ganran ohonynt sy'n debygol o fod yn siarad Cymraeg?
- A oes tebygolrwydd bydd pobl leol yn ymfudo o'r gymuned o ganlyniad i'r datblygiad?
- Cydbwysedd rhwng siaradwyr Cymraeg (gan gynnwys dysgwyr) ac unigolion sydd heb unrhyw allu yn Gymraeg
- A yw'r datblygiad yn debygol o arwain at newid yn strwythur oedran y gymuned: mwy neu lai o blant, pobl ifanc, pobl ganol oed, pobl hŷn?
- A fydd y newid yn debygol o fod yn barhaol neu'n un dros dro?

ELFENNAU GWELEDOL (mae'r mater yma yn gyffredin i ddatblygiad Tai a datblygiad Cyflogaeth)

Eglurwch, gyda thystiolaeth o'ch proffiliau o Gam 1 a'ch dadansoddiad o Gam 2, bydd y datblygiad yn effeithio ar Weledd yr Iaith yn yr ardal, o ran hybu diwylliant unigryw'r ardal. Dylech sôn am y canlynol:

- A fydd y datblygiad yn cynyddu amlygrwydd yr iaith yn weledol?
- Delwedd gorfforaethol a brandio - arwyddion a hysbysebion ar y safle sydd dan reolaeth cynllunio, e.e. arwydd hysbysebu/ marchnata safle tai newydd, arwyddion a hysbysebion i gwsmeriaid mewn mannau cyhoeddus ar safle cyflogaeth
- Enw'r safle neu'r datblygiad – a fydd yn dal gafael ar hen enw Cymraeg neu a fydd unrhyw enw newydd yn deillio o gysylltiadau hanesyddol, daearyddol neu leol i'r ardal, os yn ymarferol

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL - Atodiad 7: Methodoleg ar gyfer paratoi Datganiad Iaith Gymraeg**

ANSAWDD BYWYDD GAN GYNNWYS SEILWAITH Y GYMUNED (dylech drin a thrafod yr isod yn ôl math o ddatblygiad)
Eglurwch, gyda thystiolaeth o'ch proffiliau o Gam 1 a'ch dadansoddiad o Gam 2, sut mae'r datblygiad yn effeithio ar Seilwaith y gymuned (cyfleusterau a gwasanaethau cymunedol). Dylech sôn am y canlynol:
<ul style="list-style-type: none"> • Pa mor ddigonol ydi'r lleoedd mewn darpariaeth gofal plant a chyn ysgol yn yr ardal leol?
<ul style="list-style-type: none"> • Pa mor ddigonol ydi'r lleoedd mewn ysgolion yn yr ardal leol? A fyddai'r datblygiad yn debygol o alw am fwy o leoedd neu a oes digon o le yn yr ysgolion yn barod? A oes digon o adnoddau fel bod yr ysgolion yn gallu cario'n 'mlaen i gyflawni eu rôl i gynhyrchu siaradwyr Cymraeg rhugl?
<ul style="list-style-type: none"> • Cydbwysedd rhwng disgyblion di-Gymraeg a disgyblion Cymraeg yn yr ysgol
<ul style="list-style-type: none"> • A fyddai'r datblygiad yn cynyddu'r galw am gefnogaeth trochi iaith ar gyfer hwyrddyfodiad?
<ul style="list-style-type: none"> • A fyddai'r datblygiad yn cynyddu'r galw am gyfleusterau a gwasanaethau lleol?
<ul style="list-style-type: none"> • I ba raddau mae'r datblygiad yn cael effaith gadarnhaol neu negyddol ar gyfleusterau neu wasanaethau presennol?
<ul style="list-style-type: none"> • Sut I ba raddau fydd y datblygiad yn creu cyfleoedd newydd i hybu'r Gymraeg mewn cyfleusterau a gwasanaethau lleol fel neuaddau, siopau, ac yn y blaen?

TAI NEWYDD
Eglurwch, gyda thystiolaeth o'ch proffiliau o Gamau 1 a'ch dadansoddiad o Gam 2, sut mae'r datblygiad yn debygol o effeithio ar y farchnad Dai. Dylech sôn am y canlynol:
<ul style="list-style-type: none"> • Pris marchnad ddisgwyliedig ar gyfer y tai a sut y mae hyn yn cymharu ag incwm aelwydydd yn lleol
<ul style="list-style-type: none"> • Cyfraniad tai fforddiadwy a sut mae hynny yn cymharu efo gofynion polisi
<ul style="list-style-type: none"> • Cyfradd ddisgwyliedig neu arfaethedig datblygu
<ul style="list-style-type: none"> • Cymysgedd tai a sut mae hynny yn cymharu efo gofynion polisi, arolygon Sirol neu leol, neu ffynonellau gwybodaeth eraill
<ul style="list-style-type: none"> • Nifer tai a sut mae hynny yn cymharu efo'r galw am dai a'r cyflenwad o dai a roddir yn y Cynllun ac sydd wedi cael caniatâd ers i'r Cynllun gael ei fabwysiadu
<ul style="list-style-type: none"> • Effaith gynyddol bosibl y gallai'r datblygiad ei gael, gan gymryd ystyriaeth unrhyw ddatblygiad diweddar perthnasol arall yn yr ardal leol

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL - Atodiad 7: Methodoleg ar gyfer paratoi Datganiad Iaith Gymraeg**

CYFLOGAETH
Eglurwch, gyda thystiolaeth o'ch proffiliau o Gam 1 a'ch dadansoddiad o Gam 2, sut mae'r datblygiad yn effeithio ar Economeg yr ardal leol. Dylech sôn am y canlynol:
<ul style="list-style-type: none">• Sut mae'r datblygiad yn cyfrannu at gyfleoedd cyflogaeth presennol yn yr ardal, e.e. ydi o am feithrin amrywioldeb economaidd yn yr ardal leol neu beidio?
<ul style="list-style-type: none">• Nifer y swyddi llawn a/ neu ran amser
<ul style="list-style-type: none">• Sgiliau sy'n angenrheidiol i'r busnes neu sefydliad a sut mae hynny'n cymharu efo sgiliau llafur y bobl leol (o fewn yr ardal Teithio i'r Gwaith)
<ul style="list-style-type: none">• Cyflogau a fydd yn cael eu cynnig a sut mae hynny yn cymharu efo cyflogau cyfartalog yn yr ardal
<ul style="list-style-type: none">• Sgiliau llafur y bobl leol (o fewn yr ardal Teithio i'r Gwaith) a pha mor debygol yw hi yn ôl yr asesiad uchod bydd y swyddi yn cael eu llenwi o blith y boblogaeth leol
<ul style="list-style-type: none">• A yw'n debygol y bydd rhaid chwilio tu allan i'r ardal leol am weithwyr, e.e. i gael sgiliau arbenigol?
<ul style="list-style-type: none">• Pa sgiliau iaith Gymraeg sy'n hanfodol ac yn ddymunol i'r swyddi a grëir gan y datblygiad.? Bydd angen diffinio'r rhain fel rhan o gynllun iaith Gymraeg (gwirfoddol neu statudol) y datblygiad.
<ul style="list-style-type: none">• Sgiliau iaith Gymraeg a fydd yn angenrheidiol i'r gweithlu mewnfudo a'u dibynyddion integreiddio yn y gymuned leol
<ul style="list-style-type: none">• Effaith gynyddol bosibl y gallai'r datblygiad ei gael, gan gymryd ystyriaeth unrhyw ddatblygiad diweddar perthnasol arall yn yr ardal leol

CRYNHOI EICH CANFYDDIADAU A'CH CASGLIADAU
<p>Crynhowch eich canfyddiadau gan gynnwys effeithiau tebygol (cadarnhaol a/neu negyddol) sylweddol.</p> <p>Cofnodwch eich casgliadau, gan gynnwys trafodaeth gyda'r Mentrau Iaith neu eraill ynglŷn â'r gweithgareddau lliniaru a gwella posib.</p>

MESURAU LLINIARU NEU WELLA
<p>Pa weithgareddau sydd yn angenrheidiol i gael gwared â neu leihau unrhyw effeithiau niweidiol a achosir gan y datblygiad, neu i ledaenu unrhyw fudd?</p> <p>Edrychwch ar Atodiad 6 yn y Canllaw Cynllunio Atodol am weithgareddau posib. Bydd angen creu Strategaeth Lliniaru a Hyrwyddo Buddion i'r Gymraeg gyda rhaglen gweithredu sy'n nodi sut a phryd gaiff y gweithgareddau eu cyflawni, h.y. bod y mesurau yn gallu cael eu gwireddu. Bydd angen cynnwys cynllun ar gyfer monitro effaith camau amrywiol y strategaeth yn ogystal.</p>

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL - Atodiad 7: Methodoleg ar gyfer paratoi Datganiad Iaith Gymraeg**

Cofnodwch eich casgliadau, gan gynnwys ffrwyth eich trafodaethau gyda'r Mentrau Iaith neu eraill ynglŷn â'r gweithgareddau posib.

23. Yn unol ag arfer da i gloriannu effaith y datblygiad, defnyddiwch y Matrics Risg enghreifftiol yn Ffigur 7.2 i adnabod yr effeithiau posib a'r tebygolrwydd o'r effeithiau hynny ar hyfywedd y Gymraeg yn y gymuned a'r ardal leol.

Ffigur 7.2: Matrics Risg enghreifftiol

		EFFAITH 20 MLYNEDD						
		Sylweddol positif	Ansylweddol positif	Ansylweddol negyddol	Sylweddol negyddol			
Holl siaradwyr yn yr Ardal Ddethol		Cynnydd 2.5 pwynt canran a throsodd mewn siaradwyr na'r rhagamcan(busnes fel arfer)	Cynnydd llai na 2.5 pwynt canran mewn siaradwyr na'r rhagamcan(busnes fel arfer)	Lleihâd llai na 2.5 pwynt canran mewn siaradwyr na'r rhagamcan(busnes fel arfer)	Lleihâd 2.5 pwynt canran a throsodd mewn siaradwyr na'r rhagamcan(busnes fel arfer)			
		2	1	-1	-2			
		Sylweddol	Bychan	Bychan	Sylweddol			
↑ TEBYGOLRWYDD ↑	Siawns	Amledd	Tebygolrwydd					
	Gellir disgwyl iddo ddigwydd mewn bron y cyfan o ddatblygiadau cyffelyb	Tystiolaeth gadarn iddo ddigwydd mewn o leiaf 8 gwaith allan o 10 yn yr 20 mlynedd diwethaf	4	Bron yn sicr	8	4	-4	-8
	Gellir disgwyl iddo ddigwydd mewn y mwyafrif o ddatblygiadau cyffelyb	Tystiolaeth gadarn iddo ddigwydd mewn o 5 - 7 gwaith allan o 10 yn yr 20 mlynedd diwethaf	3	Tebyg	6	3	-3	-6
	Gellir disgwyl iddo ddigwydd mewn lleiafrif o ddatblygiadau cyffelyb	Tystiolaeth gadarn iddo ddigwydd mewn o leiaf 2-4 gwaith allan o 10 yn yr 20 mlynedd diwethaf	2	Posibl	4	2	-2	-4
Gellir disgwyl iddo ddigwydd mewn nifer fechan iawn o ddatblygiadau cyffelyb	Tystiolaeth gadarn iddo ddigwydd llai na 2 waith allan o 10 yn yr 20 mlynedd diwethaf	1	Annhebyg	2	1	-1	-2	

Beth sy'n digwydd ar ôl i'r Datganiad gael ei gyflwyno? (Gweler Diagram 10)

24. Bydd y Swyddog Cynllunio a fydd yn ymdrin â'r cais cynllunio yn ystyried y dystiolaeth a gyflwynir. Wrth wneud hynny bydd yn ymgynghori gyda swyddog (-ion) cymwys o fewn y Cyngor. Cyn dod i gasgliad a gwneud argymhelliad am y cais cynllunio, bydd yn ystyried tystiolaeth y swyddog (-ion) cymwys a thystiolaeth berthnasol a geir gan bartïon allanol, e.e. cyngorau cymuned a thref. Gall y Swyddog Cynllunio ofyn i'r ymgeisydd am eglurhad neu am ragor o fanylion i sicrhau bod y Datganiad yn gywir ac yn gyflawn cyn gwneud argymhelliad am y cais am ganiatâd cynllunio. Bydd y Swyddog Cynllunio yn trafod tystiolaeth ychwanegol a dderbynnir gan yr ymgeisydd gyda swyddog (-ion) cymwys o fewn y Cyngor.
25. Mewn achosion o anghydfod rhwng y Swyddog Cynllunio a'r ymgeisydd ynglŷn â'r dystiolaeth yn y Datganiad Iaith Gymraeg, bydd y Swyddog yn penodi ymgynghorydd allanol cymwys i drin a thrafod y dystiolaeth sy'n destun yr anghydfod. Rhoddir gwybod i'r ymgeisydd am fwriad i gyflogi ymgynghorydd allanol cyn ei benodi. Telir am waith yr ymgynghorydd gan yr ymgeisydd.

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL - Atodiad 8: Fframwaith i baratoi Asesiad Effaith Iaith Gymraeg**

Pryd fydd angen Asesiad Effaith Iaith Gymraeg?

1. Bydd yn ofynnol i ymgeisydd asesu effaith debygol datblygiad arfaethedig a chynhyrchu adroddiad Asesiad Effaith Iaith Gymraeg os yw'r datblygiad yn cwrdd â maen prawf 2 ym Mholisi PS 1 – Yr Iaith Gymraeg a'r Diwylliant Cymreig (gweler hefyd Atodiad 1). Er hwylustod, dyma'r maen prawf sy'n rhoi'r trothwy ar gyfer yr angen i baratoi adroddiad am Asesiad Effaith Iaith Gymraeg:

Bydd gofyn am Asesiad Effaith Iaith Gymraeg, a fydd yn dweud sut fydd datblygiad arfaethedig yn gwarchod, hyrwyddo a chryfhau'r iaith Gymraeg, pan fydd y datblygiad arfaethedig ar safle ar hap annisgwyl ar gyfer datblygiad tai ar raddfa fawr neu ddatblygiad cyflogaeth ar raddfa fawr a fyddai'n golygu llif arwyddocaol o weithlu.

2. Mae diagram 8 yn Adran 2 o'r Canllaw Cynllunio Atodol yn disgrifio beth a olygir gyda'r termau 'safle ar hap annisgwyl', 'datblygiad tai ar raddfa fawr' a 'datblygiad cyflogaeth ar raddfa fawr a fyddai'n golygu twf arwyddocaol o weithlu'. Er hwylustod mae Tabl 8.1 yn ail ddatgan y disgrifiadau hyn:

Tabl 8.1: Diffiniad o dermau allweddol

ar hap annisgwyl – aser hyn drwy edrych ar strategaeth a pholisïau'r Cynllun a'r dystiolaeth i gefnogi'r strategaeth a'r polisïau, e.e. ei leoliad o'i gymharu â'r ffin datblygu, statws y safle ym mholisiâu'r Cynllun, ystyriaethau Asesiad Capasiti Trefol, pryd ddaeth y safle ar gael, cydymffurfiaeth neu beidio gyda pholisïau perthnasol.

datblygiad mawr tai - datblygiad a fyddai'n golygu cael 10 neu fwy o unedau tai yn y Ganolfan Isranbarthol a'r Canolfannau Gwasanaeth Trefol, a golygu cael 5 neu fwy o unedau tai mewn Canolfannau Gwasanaeth Lleol, Pentrefi Gwasanaeth, Pentrefi Lleol/ Gwledig/ Arfordirol. Edrychir ar gapasiti'r safle i benderfynu os ydi'r trothwy wedi cael ei gyrraedd, e.e. a fyddai modd codi mwy o dai na fwriedir ar y safle a fyddai'n golygu croesi'r trothwy; a/ neu ydi'r safle yn rhan o safle a fyddai, o'i gymryd yn ei gyfanrwydd, yn croesi'r trothwy.

Datblygiad cyflogaeth ar raddfa fawr sy'n golygu llif arwyddocaol o weithlu:

i) Angen 10 neu fwy o weithwyr¹; a

ii) Bod rhaid marchnata'r swyddi tu hwnt i'r Ardal Teithio i'r Gwaith cydnabyddedig er mwyn i'r gweithlu gael y sgiliau perthnasol ar gyfer y swyddi newydd. Cysylltwch gydag Adran Economi a Chymuned (Cyngor Gwynedd) neu'r Gwasanaeth Datblygu Economi o fewn Adran Rheoleiddio a Datblygu Economi (Cyngor Sir Ynys Môn) i gael ciplun o ddata allweddol, gwybodaeth marchnad lafur, ayb. — gweler fanylion cyswllt yn Atodiad 4

3. Felly, yn syml, ni ragwelwyd datblygiad ar y safle mewn golwg ar gam llunio'r Cynllun Datblygu Lleol ac mae'r datblygiad hwnnw ar raddfa fawr. Oherwydd hynny, ni fuodd y cynnig yn destun Asesiad Cynaliadwyedd (sy'n cynnwys Asesiad Amgylcheddol Strategol), a gafodd ei ddylanwadu gan Asesiad Effaith Iaith Gymraeg. Yn sgil hynny, mae Polisi PS 1 o'r Cynllun yn gofyn am Asesiad Effaith Iaith Gymraeg o'r datblygiad arfaethedig. Mae'r dull yma o weithio yn gyson gyda pholisi a chanllawiau cynllunio cenedlaethol (gweler paragraff 3.2.2). Dylai ymgeiswyr gysylltu gyda'r Uned Rheolaeth Datblygu yn y cyfnod cyn cyflwyno cais cynllunio os oes ansicrwydd ynglŷn â'r angen neu beidio am Asesiad Effaith Iaith Gymraeg.

Pwrpas yr Asesiad

4. Pwrpas yr Asesiad yw sefydlu effaith debygol y datblygiad arfaethedig ar gymunedau yn gyffredinol, ac ar yr iaith Gymraeg yn fwy penodol ac, os yn briodol, adnabod mesurau a fydd un ai yn lliniaru effeithiau negyddol neu'n diogelu/ wella/ lledaenu effeithiau positif. Bydd yn cynorthwyo i sicrhau bod oblygiadau ieithyddol datblygiad arfaethedig perthnasol wedi cael eu deall yn llawn cyn gwneud penderfyniad am y cais cynllunio. Bydd graddfa a chyfnod yr effeithiau (cadarnhaol a negyddol) yn dibynnu ar natur a math y datblygiad a'r berthynas fydd rhyngddo a'r gymuned. Mae'r Asesiad yn broses strwythuredig sy'n caniatáu i'r iaith Gymraeg gael ei hystyried wrth ystyried cynigion am newid. Dylid rhoi'r wybodaeth, y dadansoddiad a'r canlyniadau o'r Asesiad Effaith Iaith Gymraeg mewn adroddiad strwythuredig.
5. Mae'r Fethodoleg a roddir yn yr Atodiad hwn mewn tair rhan. Dyma'r fethodoleg y bydd rhaid ei dilyn ar gyfer ymgymryd â'r Asesiad. Mae'n broses lle mae gwybodaeth am effeithiau tebygol datblygiad arfaethedig yn cael eu casglu, coladu, eu hasesu a'u cymryd i ystyriaeth gan yr ymgeisydd, fel rhan o'r gwaith i lunio'r cynnig. Bydd y fethodoleg hefyd yn cael ei wirio gan swyddogion cymwys o fewn yr Awdurdod cyn i'r sawl a fydd yn gwneud penderfyniad benderfynu a ddylid rhoi caniatâd neu beidio.

¹Dim ond tua 11% o fusnesau yn ardal y Cynllun sy'n cyflogi 10 neu fwy o weithwyr.

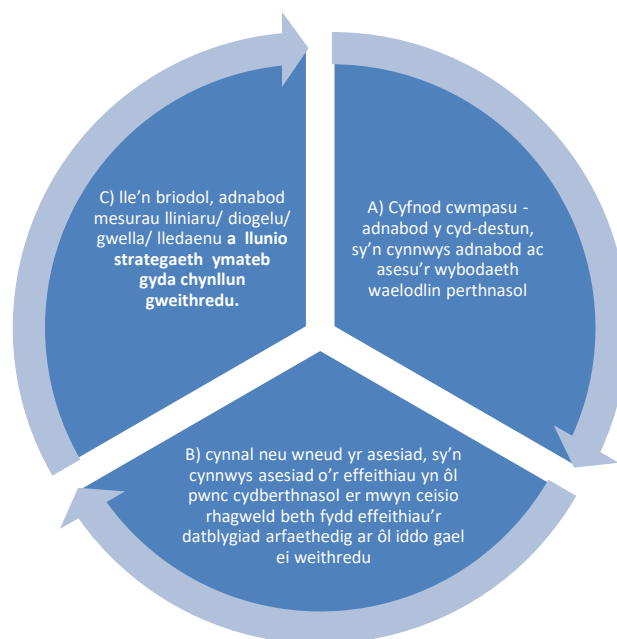
Pwy ddylid paratoi'r Asesiad?

6. Oherwydd lleoliad a graddfa'r datblygiad arfaethedig, disgwylir i ymgeisydd gyflogi unigolyn cymwys neu grŵp o ymgynghorwyr a fydd yn cynnwys unigolyn cymwys i ymgymryd â'r gwaith. Bydd gwneud hynny'n sicrhau cyflawnrwydd ac ansawdd yr Asesiad a'r adroddiad amdano. Disgwylir i'r adroddiad am yr Asesiad gynnwys datganiad yn amlinellu arbenigedd perthnasol yr unigolyn cymwys, ei gymwysterau neu ei brofiad a fydd yn ddigonol i ddangos bod hyn yn wir. Mae Diagram 8 yn Adran 2 y Canllaw Cynllunio Atodol yn disgrifio 'unigolyn cymwys' o bersbectif yr iaith Gymraeg, sy'n cynnwys unigolion gyda chymhwyster Chynllunio Iaith achrededig, neu gymhwyster, profiad neu hyfforddiant mewn ymchwil am feysydd cynllunio ieithyddol, a chymhwyster Cynllunio Gwlad a Thref.
7. Fel y crybwyllwyd yn Adran 2 o'r CCA bydd ymgysylltu a chynnal cyfres o weithgareddau ymgynghori cyn cyflwyno cais yn rhan allweddol o baratoi ceisiadau sydd angen Adroddiad Asesiad Effaith. Bydd disgwyl i randdeiliaid allweddol chwarae rhan lawn yn y camau A i C a ddisgrifir isod.

Y fethodoleg – proses ac asesu

8. Fel y nodwyd ym mharagraff 4 uchod, fe fuodd datblygiad y Cynllun Datblygu Lleol yn destun prosesau Asesiad o Gynaliadwyedd, a oedd yn cynnwys Asesiad Amgylcheddol Strategol. O bersbectif y Gymraeg, fe gafodd yr Asesiad o Gynaliadwyedd ei ddylanwadu gan Asesiad Effaith Iaith Gymraeg. Yn debyg i'r gwaith o ymgymryd ag Asesiad o Gynaliadwyedd, Asesiad Amgylcheddol Strategol, Asesiad Ardrowiad Amgylcheddol o brosiectau unigol, mae yna 3 prif gam i'w dilyn yn y broses Asesiad Effaith Iaith Gymraeg o'r datblygiad arfaethedig perthnasol (Diagram 8.1):

Diagram 8.1

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL - Atodiad 8: Fframwaith i baratoi Asesiad Effaith Iaith Gymraeg**

9. Mae ymgysylltu ac ymgynghori yn rhan allweddol o'r broses a ddisgrifir uchod.

**CAM A1) CYFNOD CWMPASU (ADNABOD Y CYD-DESTUN) - ADNABOD GWYBODAETH
GWAELODLIN BERTHNASOL**

10. Mae'n bwysig fod y broses Asesiad Effaith Iaith Gymraeg, fel unrhyw asesiad arall, yn dechrau'n gynnar er mwyn galluogi'r ymgeisydd a'i gynghorwyr i adnabod y materion priodol a'u dadansoddi wrth baratoi manylion y datblygiad arfaethedig. Yn fras, bydd y gwaith cwmpasu yma yn cynnwys y canlynol a dylid cofnodi hynny:
- Disgrifio'r datblygiad arfaethedig;
 - Diffinio'r ardal y gallai'r datblygiad mawr ar safle ar hap annisgwyl ddylanwadu arni yn uniongyrchol neu'n anuniongyrchol. Bydd hyd a lled yr ardal yn dibynnu ar ba fath o ddatblygiad ydi o, ei raddfa a'i leoliad;
 - Dogfennu 'cyflwr' cyfredol y cymunedau/ ardal a bennwyd, ac yn benodol yr iaith Gymraeg, sy'n rhan o'r llinell sylfaen i selio asesiad arni;
 - Dogfennu rhagdybiaethau/ rhagamcanion am y cymunedau/ ardal a bennwyd, er mwyn ceisio cael darlun o'r newid cyfeiriad (yn hytrach na ffigyrau pendant) a ragwelir yn yr ardal a bennwyd ar sail tueddiadau, heb ymyrraeth y datblygiad;
 - Dogfennu amcanion y Cynllun Datblygu Lleol a'r polisïau perthnasol, a dogfennu amcanion y Strategaeth Iaith, y Cynllun Llesiant Lleol, a Chynllun y Cyngor.

Ffynonellau data ar gyfer y gwaith cwmpasu

11. Mae Atodiad 2 o'r Canllaw Cynllunio Atodol yn cynnwys gwybodaeth am sawl ffynhonnell data perthnasol cydnabyddedig cyfredol am y Gymraeg. Bydd data/ gwybodaeth yn cael ei ddiweddarau yn eithaf cyson ac mae posibilrwydd bydd ffynonellau ychwanegol yn dod i'r amlwg. Felly, wrth gasglu gwybodaeth am yr ardal ddylanwad adeg paratoi ar gyfer y datblygiad, dylid ymholi yn drylwyr am fodolaeth y data diweddaraf yn ogystal â data ychwanegol a all ond fod ar gael ar lefel lleol am y Gymraeg ac am y cymunedau yn ehangach. Mae gan fudd-ddeiliaid lleol, fel Cynghorau Cymuned a Thref, ddata a gwybodaeth a fydd ond ar gael yn lleol, yn enwedig gwybodaeth am isadeiledd (cyfleusterau a gwasanaethau) o fewn aneddeledd a'u rôl i hyrwyddo'r Gymraeg.

Adnabod yr ardal ddylanwad

12. Mae adnabod yr ardal y gallai'r datblygiad arfaethedig annisgwyl ddylanwadu arni yn bwysig. Nid yw'r ardal ddylanwad yn debygol o barchu ffiniau ddatblygu aneddeledd nac efallai wardiau unigol. Yn dibynnu ar raddfa a math y datblygiad gall yr ardal ddylanwad fod yn lleol iawn neu gynnwys yr Ardal Teithio i Waith a/ neu'r Ardal Marchnad Tai. Bydd trafodaeth fuan gyda'r Awdurdod Cynllunio a budd-ddeiliaid eraill, fel gwasanaethau eraill o fewn y Cynghorau a Mentrau Iaith, yn gwneud cyfraniad buddiol i'r tasgau canlynol o sefydlu'r dystiolaeth a'i ddadansoddi a chynnal yr asesiad. Fel, er enghraifft, yn achos astudiaethau effaith manwerthu

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL - Atodiad 8: Fframwaith i baratoi Asesiad Effaith Iaith Gymraeg**

neu astudiaethau cyflogaeth, dylid cynnwys map yn yr adroddiad ynghyd â chofnod o'r rhesymau dros ddewis yr ardal ddylanwad. Dylid cofnodi'r drafodaeth gyda budd-ddeiliaid priodol. Dylai'r map gofnodi pa niferoedd a chanrannau o'r boblogaeth gyfan sy'n gallu siarad Cymraeg ar lefel cymuned a ward.

Proffil y boblogaeth rŵan ac yn y dyfodol

13. Wrth ystyried y wybodaeth y dylid casglu yng nghyd-destun y Gymraeg, argymhellir y dylid defnyddio niferoedd a chanran y boblogaeth sy'n siarad yr iaith (gan gynnwys dysgwyr) a rhaniad y siaradwyr hynny yn ôl grŵp oedran, er mwyn deall beth allai effaith datblygiad fod ar gyfansoddiad ieithyddol yr ardal dros gyfnod o amser. Nid yw iaith plant sy'n llai na thair oed yn cael eu cofnodi yn y Cyfrifiad. Fe all ffynonellau eraill roi'r wybodaeth er mwyn sefydlu gwaelodlin a rhagdybiaethau cyflawn, sef data gan Fudiad Meithrin a data darpariaeth Dechrau'n Deg. Dylid hefyd dadansoddi data am batrymau trosglwyddo iaith yn y cartref o fewn y gymuned leol. Mae deall sefyllfa'r iaith yn y gwahanol grwpiau oedran yn rhoi darlun o hyfywedd yr iaith rŵan a hefyd yn cynnig darlun o sefyllfa'r iaith yn yr ardal ddylanwad dros y degawdau nesaf pe fyddai'r tueddiadau presennol yn parhau ac na fyddai'r datblygiad yn digwydd. Sut mae'r datblygiad arfaethedig yn cyfrannu at neu effeithio ar ragamcanion o newid sy'n angenrheidiol i gynnal neu gynyddu'r niferoedd a chanrannau o siaradwyr Cymraeg yn yr ardal ddylanwad. Mae'r cam yn cynnig cyfle i adnabod beth fydd y materion i'r ardal yn y dyfodol ac wrth gynnal yr asesiad, sut all y datblygiad arfaethedig effeithio ar hynny (yn gadarnhaol neu yn negyddol).
14. Gall effaith datblygiad arfaethedig mewn ardal ddylanwad lle nad yw defnydd o'r Gymraeg yn nodweddiadol mor amlwg yn y cymunedau fod yn wahanol i'r effaith mewn ardal lle ceir canran uwch o siaradwyr Cymraeg ac mae'r defnydd o'r Gymraeg o ddydd-i-ddydd yn fwy amlwg. Dylid cofnodi'r dadansoddiad yma.

Proffil o'r isadeiledd yn yr ardal ddylanwad (cyfleusterau a gwasanaethau at ddefnydd cyhoeddus)

15. Wrth ystyried y wybodaeth y dylid casglu yng nghyd-destun y cymunedau yn ehangach, rhaid deall beth yw'r cyfleusterau sydd ar gael yn lleol at ddefnydd cyhoeddus - siopau, meddygfeydd a gwasanaethau cyhoeddus eraill, a chanolfannau cymunedol, neuaddau, ysgolion, ac ati. Wrth ymgysylltu gyda budd-ddeiliaid perthnasol gellir cael darlun o ba rai o'r cyfleusterau hyn sydd yn cynnig gwasanaethau neu weithgareddau yn Gymraeg. Os nad yw'r wybodaeth ar gael disgwylir i ymgeisydd gymryd camau i lenwi'r bwlch. Mae Atodiad 3 yn cynnwys cyfeiriad i'r teclyn Gweithredu'n Lleol² a all fod yn gymorth i adnabod cyfleusterau a gwasanaethau perthnasol a dull i gasglu'r wybodaeth.

Ymgysylltu yn ystod y cam cwmpasu

16. Nid oes unrhyw rwymedigaeth ar yr ymgeisydd i ymgynghori ag unrhyw un ynghylch y wybodaeth sydd i'w chynnwys mewn adroddiad Asesiad Effaith Ieithyddol. Fodd bynnag, ceir rhesymau ymarferol da i wneud hynny. Yn gyntaf fe fyddai'n cyd-fynd ag un o egwyddorion yr ISO 31000 sef

² <https://gov.wales/topics/welshlanguage/publications/gweithredun-lleol-resource-pack/?skip=1&lang=cy>

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL - Atodiad 8: Fframwaith i baratoi Asesiad Effaith Iaith Gymraeg**

“gweithgareddau i gyfathrebu ac ymgynghori gyda rhanddeiliaid trwy gydol y broses”³ Yn ail, mae adnabod nodweddion y gymuned a'r ffactorau sy'n dylanwadu ar y lleoedd (peuoedd) sy'n bwysig i hyfywedd yr iaith yn gynnar yn cynnig y cyfle gorau i sicrhau fod y Gymraeg yn ystyriaeth wrth ddatblygu'r cynnig. Mae Diagram 5 yn y Canllaw yn adnabod disgwyliadau o ran ymgysylltu ac ymgynghori yn ystod y cyfnod cyn cyflwyno cais cynllunio. Mae'r ymgysylltu a'r ymgynghori yn cynnwys cymdogion, grwpiau cymunedol a gwirfoddol, grwpiau penodol a Chynghorau Cymuned. Bydd gan yr Awdurdod Cynllunio/ Cynghorau yn aml wybodaeth leol ac arbenigol defnyddiol ac fe fydd yn gallu rhoi cyngor rhagarweiniol ar yr ardal ddylanwad a'r agweddau hynny o'r cynnig sy'n debygol o fod yn destun pryder arbennig i'r Awdurdod Cynllunio. Mae amseriad trafodaethau anffurfiol o'r fath yn ôl disgrisiwn yr ymgeisydd; ond, yn gyffredinol bydd yn hynod fanteisiol iddynt ddigwydd cyn gynted ag y mae'r ymgeisydd mewn sefyllfa i ddarparu digon o wybodaeth i ffurfio sail ar gyfer trafodaeth. Bydd yn gyfle i swyddogion penodol dynnu sylw'r ymgeisydd a/neu'r rhai a fydd yn ei gynghori (sef yr unigolyn cymwys) at unrhyw fylchau mewn gwybodaeth a gasglwyd ganddo. Gall yr ymgeisydd ofyn bod unrhyw wybodaeth ragarweiniol a ddarperir ar hyn o bryd yn cael ei drin yn gyfrinachol gan yr awdurdod cynllunio. Mae'r ddau Awdurdod yn cynnig gwasanaeth cyngor cyn cyflwyno cais cynllunio (cynnwys dolen i'r gwefannau yn y fan yma). Mae Atodiad 4 o'r Canllaw Cynllunio Atodol yn cynnwys cyfeiriadau budd-ddeiliaid allweddol.

17. Mae Tabl 8.2 isod yn cynnig templed ar gyfer cofnodi'r wybodaeth a fydd yn angenrheidiol.

Tabl 8.2: Templed cofnodi trafodaethau gyda budd-ddeiliaid

Ymgynghori ac ymgysylltu am y gweithgareddau sy'n ofynnol i fynd i'r afael â'r buddion a risgiau sydd wedi cael eu hadnabod	
Pa grwpiau/ sefydliadau lleol/ swyddogion a ymgynghorwyd â hwy	Manylion yr adborth a gafwyd

³ Gw. C.10, tudalen 13

CAM A2) CYFNOD CWMPASU (ADNABOD Y CYD-DESTUN) – DADANSODDI'R WYBODAETH

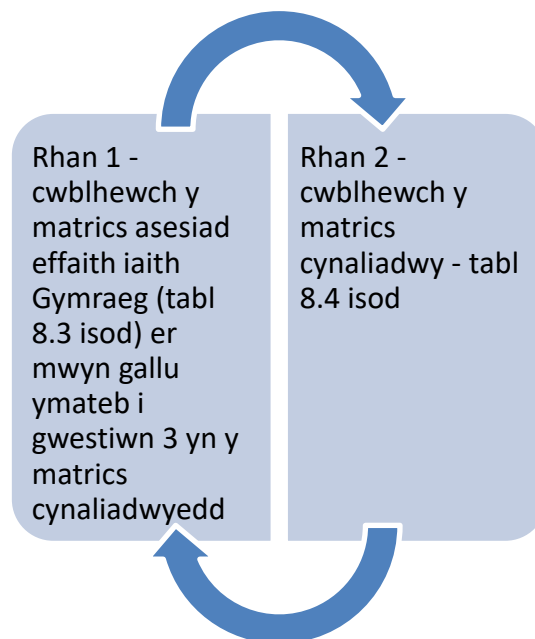
18. Diben y rhan hon o'r cyfnod cwmpasu yw dadansoddi'r wybodaeth a gasglwyd yn ystod Cam A1 er mwyn adnabod materion allweddol am y gymuned a'r iaith Gymraeg. Bydd hyn yn gymorth i gael darlun cychwynnol o ardrawiadau posib yn gysylltiedig â'r datblygiad. Dylid cofnodi'r casgliadau yn yr Adroddiad Asesiad Effaith Iaith Gymraeg.

CAM B) CYNNAL NEU WNEUD YR ASESIAD

19. Yn debyg i broses yn gysylltiedig ag Asesiad Ardrawiad Amgylcheddol, bydd angen i'r broses cynnal yr Asesiad Effaith Iaith Gymraeg ystyried a chofnodi'r canlynol, wrth gyfeirio at y wybodaeth gefndirol a'r dadansoddiad uchod (sef Cam A1 & Cam A2):

- i. pwy (e.e. grŵp oedran penodol) / beth (e.e. ysgolion lleol) fydd yn debygol o gael ei effeithio;
- ii. math o effaith (h.y. cadarnhaol, negyddol, niwtral, uniongyrchol, anuniongyrchol);
- iii. tebygolrwydd i'r effaith ddigwydd (h.y. pendant, ansicr, gellir ei wyrdroi, ni ellir ei wyrdroi);
- iv. effeithiau cronol posib.

20. Mae'r rhan yma o'r fethodoleg mewn dwy ran:

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL - Atodiad 8: Fframwaith i baratoi Asesiad Effaith Iaith Gymraeg**

Rhan 1: Cwblhau'r Asesiad Effaith Iaith Gymraeg

21. Er mwyn asesu'r datblygiad arfaethedig yn erbyn yr Amcan Asesiad Cynaliadwyedd sy'n berthnasol i'r iaith Gymraeg dylid cwblhau'r rhannau perthnasol yn y matrices ar gyfer yr Asesiad Effaith Iaith Gymraeg a welir yn nhabl 8.2 isod. Bydd angen ystyried natur rhyngberthynol y ffactorau e.e. y boblogaeth o siaradwyr Gymraeg a'r farchnad dai ac economi'r ardal. Dylid defnyddio'r templed yn eich adroddiad am yr Asesiad. Os fydd effaith cadarnhaol neu negyddol yn cael eu hadnabod bydd rhaid ystyried os ellir gwella unrhyw effaith cadarnhaol neu sut fyddwch yn rheoli effeithiau negyddol. Dylid cofnodi'r gweithgareddau hynny yng Ngham C isod.

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY DRAFFT YMGYNGHOROL - Atodiad 8: Fframwaith i baratoi
Asesiad Effaith Iaith Gymraeg**

22. Gellid defnyddio'r matrices risg/buddion enghreifftiol yn Ffigur 8.1 ar gyfer adnabod yr effaith a'r tebygolrwydd o'r effaith.

Ffigur 8.1 Matrics Risg/Buddion Enghreifftiol

				EFAITH 20 MLYNEDD						
				Ardal	Sylweddol bositif	Ansylweddol bositif	Ansylweddol negyddol	Sylweddol negyddol		
				Holl siaradwyr yn yr Ardal Ddethol	Cynnydd 2.5 pwynt canran a throsodd mewn siaradwyr na'r rhagamcan(busnes fel arfer)	Cynnydd llai na 2.5 pwynt canran mewn siaradwyr na'r rhagamcan(busnes fel arfer)	Lleihâd llai na 2.5 pwynt canran mewn siaradwyr na'r rhagamcan(busnes fel arfer)	Lleihâd 2.5 pwynt canran a throsodd mewn siaradwyr na'r rhagamcan(busnes fel arfer)		
					2	1	-1	-2		
				Siawns	Amlledd	Tebygolrwydd	Sylweddol	Bychan	Bychan	Sylweddol
↑ TEBYGOLRWYDD ↑	Gellir disgwyl iddo ddigwydd mewn bron y cyfan o ddatblygiadau cyffelyb	Tystiolaeth gadarn iddo ddigwydd mewn o leiaf 8 gwaith allan o 10 yn yr 20 mlynedd diwethaf	4	Bron yn sicr	8	4	-4	-8		
	Gellir disgwyl iddo ddigwydd mewn y mwyafrif o ddatblygiadau cyffelyb	Tystiolaeth gadarn iddo ddigwydd mewn o 5 - 7 gwaith allan o 10 yn yr 20 mlynedd diwethaf	3	Tebyg	6	3	-3	-6		
	Gellir disgwyl iddo ddigwydd mewn lleiafrif o ddatblygiadau cyffelyb	Tystiolaeth gadarn iddo ddigwydd mewn o leiaf 2- 4 gwaith allan o 10 yn yr 20 mlynedd diwethaf	2	Posibl	4	2	-2	-4		
	Gellir disgwyl iddo ddigwydd mewn nifer fechan iawn o ddatblygiadau cyffelyb	Tystiolaeth gadarn iddo ddigwydd llai na 2 waith allan o 10 yn yr 20 mlynedd diwethaf	1	Annhebyg	2	1	-1	-2		

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY DRAFFT YMGYNGHOROL - Atodiad 8: Fframwaith i baratoi
Asesiad Effaith Iaith Gymraeg**

Tabl 8.3: Matrics Asesiad Effaith Iaith Gymraeg

IAITH A SYMUDEDD POBLOGAETH (mae'r mater yma yn gyffredin i ddatblygiad Tai a datblygiad Cyflogaeth)	Sgôr			Sylwadau
Eglurwch, gyda thystiolaeth lawn, a yw'r datblygiad yn debygol o arwain at newid yng nghyfansoddiad y Boblogaeth yn yr ardal ddylanwad rŵan ac yn y dyfodol, ac yn benodol o safbwynt cyfrannu neu effeithio ar y cyfansoddiad ieithyddol.	Effaith (E) 1,2,3 neu 4	Tebygolrwydd (T) 1,2,3 neu 4	Sgôr Cyfansawdd 0 -8 i +8	
<ul style="list-style-type: none"> Sut mae'r datblygiad yn mynd i sicrhau cyfleoedd i bobl aros yn eu cymuned? 				
<ul style="list-style-type: none"> A oes tebygolrwydd y bydd y datblygiad yn denu pobl ychwanegol i'r gymuned? Os oes, beth yw'r nifer a ddisgwylir? O le byddant yn dod? Faint a pha ganran ohonynt sy'n debygol o fod yn siarad Cymraeg? 				
<ul style="list-style-type: none"> A oes tebygolrwydd bydd pobl lleol yn ymfudo o'r gymuned o ganlyniad i'r datblygiad? 				
<ul style="list-style-type: none"> A yw'r datblygiad yn debygol o arwain at newid yn strwythur oedran y gymuned: mwy neu lai o blant, pobl ifanc, pobl ganol oed, pobl hŷn? 				
<ul style="list-style-type: none"> A oes tebygolrwydd bydd yna newid yn y cydbwysedd rhwng siaradwyr Cymraeg (gan gynnwys dysgwyr) ac unigolion nad oes gan unrhyw allu yn Gymraeg? 				
<ul style="list-style-type: none"> A fydd y newid yn debygol o fod yn barhaol neu'n un dros dro? 				
<p>Cofnodwch eich dadansoddiad efo tystiolaeth gan gyfeirio at bwy (e.e. grwp oedran penodol) a fydd yn cael ei effeithio; pa fath o effaith; tebygolrwydd i'r effaith ddigwydd; ac effaith cronol posib. Gellid defnyddio'r matrics risg enghreifftiol yn Ffigur 8.1 ar gyfer adnabod yr effaith a'r tebygolrwydd o'r effaith.</p>				

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY DRAFFT YMGYNGHOROL - Atodiad 8: Fframwaith i baratoi
Asesiad Effaith Iaith Gymraeg**

IAITH A SYMUDEDD POBLOGAETH (mae'r mater yma yn gyffredin i ddatblygiad Tai a datblygiad Cyflogaeth)		Sgôr			Sylwadau
Defnyddiwch dudalen ar wahân os oes angen mwy o le.....					
Sgôr cyfansawdd					
Beth ydi'r budd?	Beth ydi'r risg?				
Ewch i Gam C i ddangos sut fyddwch yn sicrhau'r budd ac, os yn bosib, yn lledaenu'r budd	Ewch i Gam C i ddangos sut fyddwch yn rheoli'r risg (cael gwared ohono neu ei leihau'r effaith i lefel dderbyniol)				

ELFENNAU GWELEDOL (mae'r mater yma yn gyffredin i ddatblygiad Tai a datblygiad Cyflogaeth)	Sgôr			Sylwadau
Eglurwch, gyda thystiolaeth lawn, a yw'r datblygiad yn debygol o arwain at newid yng nghyfansoddiad y Boblogaeth yn yr ardal ddylanwad rŵan ac yn y dyfodol, ac yn benodol o safbwynt cyfrannu neu effeithio ar y cyfansoddiad ieithyddol.	Effaith (E)	Tebygolrwydd (T)	Sgôr Cyfansawdd	
	1,2,3 neu 4	1,2,3 neu 4	0 -8 i +8	
<ul style="list-style-type: none"> A fydd y datblygiad yn cynyddu amlygrwydd yr iaith yn weledol? 				

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY DRAFFT YMGYNGHOROL - Atodiad 8: Fframwaith i baratoi
Asesiad Effaith Iaith Gymraeg**

ELFENNAU GWELEDOL (mae'r mater yma yn gyffredin i ddatblygiad Tai a datblygiad Cyflogaeth)		Sgôr			Sylwadau
<ul style="list-style-type: none"> • Delwedd gorfforaethol a brandio - arwyddion a hysbysebion ar y safle sydd dan reolaeth cynllunio, e.e. arwydd hysbysebu/ marchnata safle tai newydd, arwyddion a hysbysebion i gwsmeriaid mewn mannau cyhoeddus ar safle cyflogaeth • Enw'r safle neu'r datblygiad – a fydd yn dal gafael ar hen enw Cymraeg neu a fydd unrhyw enw newydd yn deillio o gysylltiadau hanesyddol, daearyddol neu leol i'r ardal, os yn ymarferol 					
<p>Cofnodwch eich dadansoddiad efo tystiolaeth gan gyfeirio at bwy (e.e. grwp oedran penodol) a fydd yn cael ei effeithio; pa fath o effaith; tebygolrwydd i'r effaith ddigwydd; ac effaith cronol posib. Gellid defnyddio'r matrices risg enghreifftiol yn Ffigur 8.1 ar gyfer adnabod yr effaith a'r tebygolrwydd o'r effaith.</p> <p align="center">Defnyddiwch dudalen ar wahân os oes angen mwy o le.....</p>					
Sgôr cyfansawdd					
Beth ydi'r budd?	Beth ydi'r risg?				

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY DRAFFT YMGYNGHOROL - Atodiad 8: Fframwaith i baratoi
Asesiad Effaith Iaith Gymraeg**

ELFENNAU GWELEDOL (mae'r mater yma yn gyffredin i ddatblygiad Tai a datblygiad Cyflogaeth)		Sgôr			Sylwadau
Ewch i Gam C i ddangos sut fyddwch yn sicrhau'r budd ac, os yn bosib, yn lledaenu'r budd	Ewch i Gam C i ddangos sut fyddwch yn rheoli'r risg (cael gwared ohono neu ei leihau'r effaith i lefel dderbyniol)				

ANSAWDD BYWYD GAN GYNNWYS SEILWAITH Y GYMUNED (dylech drin a thrafod yr isod yn ôl math o ddatblygiad)	Sgôr			Sylwadau
Eglurwch, gyda thystiolaeth lawn, sut mae'r datblygiad yn effeithio ar ANSAWDD BYWYD y gymuned (mwynderau cyhoeddus a chyfleusterau a gwasanaethau cymunedol).	Effaith (E) 1,2,3 neu 4	Tebygolrwydd (T) 1,2,3 neu 4	Sgôr Cyfansawdd 0 -8 i +8	
• I ba raddau mae'r datblygiad yn effeithio ar fwynder cyhoeddus/ yr amgylchedd yn yr ardal ddylanwad? A fydd yr ardal yn fwy/ llai dymunol i fyw ynddi?				
• Pa mor ddigonol ydi'r lleoedd mewn darpariaeth gofal plant a chyn ysgol yn yr ardal leol?				
• Pa mor ddigonol ydi'r lleoedd mewn ysgolion yn yr ardal leol? A fyddai'r datblygiad yn debygol o alw am fwy o leoedd neu a oes digon				

CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY DRAFFT YMGYNGHOROL - Atodiad 8: Fframwaith i baratoi

Asesiad Effaith Iaith Gymraeg

ANSAWDD BYWYD GAN GYNNWYS SEILWAITH Y GYMUNED (dylech drin a thrafod yr isod yn ôl math o ddatblygiad)	Sgôr			Sylwadau
o le yn yr ysgolion yn barod? A oes digon o adnoddau fel bod yr ysgolion yn gallu cario'n 'mlaen i gyflawni eu rôl i gynhyrchu siaradwyr Cymraeg rhugl?				
<ul style="list-style-type: none"> Sut fyddai'r datblygiad yn debygol o effeithio ar gydbwysedd rhwng disgyblion di-Gymraeg a disgyblion Cymraeg yn yr ysgol? A fyddai angen rhagor o leoedd yn yr uned drochi? A oes digon o adnoddau i ddarparu cyfleusterau a chyfleoedd fel bod plant o gartrefi di-Gymraeg a rhai a ddysgodd Gymraeg fel ail iaith yn gallu defnyddio a gwella eu Cymraeg a dod yn rhan o'r gymuned Gymraeg? 				
<ul style="list-style-type: none"> A fyddai'r datblygiad yn cynyddu'r galw am gyfleusterau a gwasanaethau lleol? 				
<ul style="list-style-type: none"> I ba raddau mae'r datblygiad yn cael effaith gadarnhaol neu negyddol ar gyfleusterau neu wasanaethau presennol? 				
<ul style="list-style-type: none"> Sut fydd y datblygiad yn cynnal neu greu cyfleoedd newydd i hybu'r Gymraeg mewn cyfleusterau a gwasanaethau lleol fel neuaddau, siopau, ac yn y blaen? 				
<ul style="list-style-type: none"> A oes gan y datblygiad botensial i gael effaith gadarnhaol neu negyddol ar weithgareddau gwahanol grwpiau sy'n weithgar yn y gymuned a gafodd eu hadnabod yn y gwaith proffilio, e.e. mudiadau meithrin, yr Urdd, grwpiau gwirfoddol? Beth ydi'r capasiti'r darparwyr lleol i ymdopi efo'r newid? 				
<ul style="list-style-type: none"> Sut gallai'r gymuned Gymraeg a'i sefydliadau gymhathu'r datblygiad? 				
<p>Cofnodwch eich dadansoddiad efo tystiolaeth gan gyfeirio at bwy (e.e. grwp oedran penodol) neu beth a fydd yn cael ei effeithio; pa fath o effaith; tebygolrwydd i'r effaith ddigwydd; ac effaith cronol posib. Gellid defnyddio'r matrices risg enghreifftiol yn Ffigur 8.1 ar gyfer adnabod yr effaith a'r tebygolrwydd o'r effaith.</p>				

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY DRAFFT YMGYNGHOROL - Atodiad 8: Fframwaith i baratoi
Asesiad Effaith Iaith Gymraeg**

ANSAWDD BYWYD GAN GYNNWYS SEILWAITH Y GYMUNED (dylech drin a thrafod yr isod yn ôl math o ddatblygiad)		Sgôr			Sylwadau
<p align="center">Defnyddiwch dudalen ar wahân os oes angen mwy o le.....</p>					
Sgôr cyfansawdd					
<p>Beth ydi'r budd?</p> <p>Ewch i Gam C i ddangos sut fyddwch yn sicrhau'r budd ac, os yn bosib, yn lledaenu'r budd</p>	<p>Beth ydi'r risg?</p> <p>Ewch i Gam C i ddangos sut fyddwch yn rheoli'r risg (cael gwared ohono neu ei leihau'r effaith i lefel dderbyniol)</p>				

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY DRAFFT YMGYNGHOROL - Atodiad 8: Fframwaith i baratoi
Asesiad Effaith Iaith Gymraeg**

Y FARCHNAD DAI	Sgôr			Sylwadau
Eglurwch, gyda thystiolaeth lawn, sut mae'r datblygiad yn debygol o effeithio ar y farchnad Dai yn yr ardal ddylanwad rŵan ac yn y dyfodol, ac yn benodol o safbwynt cyfrannu neu effeithio ar y cyfansoddiad ieithyddol.	Effaith (E) 1,2,3 neu 4	Tebygolrwydd (T) 1,2,3 neu 4	Sgôr Cyfansawdd 0 -8 i +8	
<ul style="list-style-type: none"> • Pris marchnad ddisgwyliedig ar gyfer y tai a sut y mae hyn yn cymharu ag incwm aelwydydd yn lleol. 				
<ul style="list-style-type: none"> • A fyddai'r datblygiad yn debygol o gael effaith cadarnhaol neu negyddol ar bris cyfartalog tai yn yr ardal ddylanwad? 				
<ul style="list-style-type: none"> • Cyfraniad tai fforddiadwy a sut mae hynny yn cymharu efo gofynion polisi 				
<ul style="list-style-type: none"> • Cyfradd ddisgwyliedig neu arfaethedig datblygu. A fyddai'n digwydd yn araf deg? 				
<ul style="list-style-type: none"> • Cymysgedd tai a sut mae hynny yn cymharu efo gofynion polisi, arolygon Sirol neu leol, neu ffynonellau eraill o wybodaeth 				
<ul style="list-style-type: none"> • Nifer tai a sut mae hynny yn cymharu efo'r galw am dai a'r cyflenwad o dai a roddir yn y Cynllun ac sydd wedi cael caniatâd ers i'r Cynllun gael ei fabwysiadu 				
<ul style="list-style-type: none"> • Effaith gynyddol bosibl y gallai'r datblygiad ei gael, gan gymryd ystyriaeth o unrhyw ddatblygiad diweddar perthnasol arall yn yr ardal leol 				
<ul style="list-style-type: none"> • A fyddai'r datblygiad yn cynyddu'r galw am dai rhent preifat a fyddai'n golygu llai o stoc ar gael i aelwydydd lleol? 				
<p>Cofnodwch eich dadansoddiad efo tystiolaeth gan gyfeirio at bwy (e.e. grwp oedran penodol) neu beth a fydd yn cael ei effeithio; pa fath o effaith; tebygolrwydd i'r effaith ddigwydd; ac effaith cronol posib. Gellid defnyddio'r matrices risg enghreifftiol yn Ffigur 8.1 ar gyfer adnabod yr effaith a'r tebygolrwydd o'r effaith.</p>				

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY DRAFFT YMGYNGHOROL - Atodiad 8: Fframwaith i baratoi
Asesiad Effaith Iaith Gymraeg**

Y FARCHNAD DAI		Sgôr			Sylwadau
Defnyddiwch dudalen ar wahân os oes angen mwy o le.....					
Sgôr cyfansawdd					
Beth ydi'r budd?	Beth ydi'r risg?				
Ewch i Cam C i ddangos sut fyddwch yn sicrhau'r budd ac, os yn bosib, yn lledaenu'r budd	Ewch i Cam C i ddangos sut fyddwch yn rheoli'r risg (cael				

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY DRAFFT YMGYNGHOROL - Atodiad 8: Fframwaith i baratoi
Asesiad Effaith Iaith Gymraeg**

Y FARCHNAD DAI		Sgôr			Sylwadau
	gwared ohono neu ei leihau'r effaith i lefel dderbyniol)				

FFACTORAU ECONOMAIDD	Sgôr			Sylwadau
Eglurwch, gyda thystiolaeth lawn, sut mae'r datblygiad yn effeithio ar Economeg yr ardal leol. Dylech sôn am y canlynol:	Effaith (E)	Tebygolrwydd (T)	Sgôr Cyfansawdd	
	1,2,3 neu 4	1,2,3 neu 4	0 -8 i +8	
• Sut mae'r datblygiad yn cyfrannu at gyfleoedd cyflogaeth bresennol yn yr ardal?,				
• Ydi o'n o feithrin amrywioldeb economaidd yn yr ardal leol, h.y. creu swyddi sydd ddim ar gael yn lleol?				
• Nifer y swyddi llawn a/ neu ran amser				
• Sgiliau sy'n angenrheidiol i'r busnes neu sefydliad a sut mae hynny yn cymharu efo sgiliau llafur y bobl leol (o fewn yr ardal Teithio i'r Gwaith)				
• Cyflogau a fydd yn cael eu cynnig a sut mae hynny yn cymharu efo cyflogau cyfartalog yn yr ardal				
• Sgiliau llafur y bobl leol (o fewn yr ardal Teithio i'r Gwaith) a pha mor debygol yw hi yn ôl yr asesiad uchod bydd y swyddi yn cael eu llenwi o blith y boblogaeth leol				
• A yw'n debygol y bydd rhaid chwilio tu allan i'r ardal leol am weithwyr, e.e. i gael sgiliau arbenigol				
• A fydd gwasanaeth rheng flaen yn cael ei ddarparu i'r cyhoedd?				

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY DRAFFT YMGYNGHOROL - Atodiad 8: Fframwaith i baratoi
Asesiad Effaith Iaith Gymraeg**

FFACTORAU ECONOMAIDD	Sgôr			Sylwadau
<ul style="list-style-type: none"> Pa sgiliau iaith Gymraeg sy'n hanfodol ac yn ddymunol i'r swyddi a grëir gan y datblygiad. Bydd angen diffinio'r rhain fel rhan o gynllun iaith Gymraeg (gwirfoddol neu statudol) y datblygiad. 				
<ul style="list-style-type: none"> Sgiliau iaith a fydd yn angenrheidiol i integreiddio yn y gymuned leol, h.y. pa iaith a fyddai'n angenrheidiol ar gyfer gwahanol fathau o swyddi 				
<ul style="list-style-type: none"> Effaith gynyddol bosibl y gallai'r datblygiad ei gael, gan gymryd i ystyriaeth unrhyw ddatblygiad diweddar perthnasol arall yn yr ardal leol 				
<ul style="list-style-type: none"> A yw'r datblygiad yn debygol o gael effaith gadarnhaol ar fusnesau lleol cyfredol, e.e. trwy gynnig cyfleoedd i fusnesau a fyddai'n gallu cyflenwi gofynion y busnes newydd am nwyddau? 				
<p>Cofnodwch eich dadansoddiad efo tystiolaeth gan gyfeirio at bwy (e.e. grwp oedran penodol) neu beth a fydd yn cael ei effeithio; pa fath o effaith; tebygolrwydd i'r effaith ddigwydd; ac effaith cronol posib. Gellid defnyddio'r matrices risg enghreifftiol yn Ffigur 8.1 ar gyfer adnabod yr effaith a'r tebygolrwydd o'r effaith.</p>				

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY DRAFFT YMGYNGHOROL - Atodiad 8: Fframwaith i baratoi
Asesiad Effaith Iaith Gymraeg**

FFACTORAU ECONOMAIDD		Sgôr			Sylwadau
Defnyddiwch dudalen ar wahân os oes angen mwy o le.....					
Sgôr cyfansawdd					
Beth ydi'r budd?	Beth ydi'r risg?				
Ewch i Gam C i ddangos sut fyddwch yn sicrhau'r budd ac, os yn bosib, yn lledaenu'r budd	Ewch i Gam C i ddangos sut fyddwch yn rheoli'r risg (cael gwared ohono neu ei leihau'r effaith i lefel dderbyniol)				

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL - Atodiad 8: Fframwaith i baratoi Asesiad Effaith Iaith Gymraeg**

Rhan 2: Cwblhau'r Matrics Cynaliadwy

23. Mae'r rhestr nesaf yn rhoi matrics o gwestiynau i asesu effaith debygol y datblygiad arfaethedig o safbwynt y safle. Mae'n bosib eich bod wedi ateb rhai o'r cwestiynau hyn eisoes fel rhan o Asesiad Amgylcheddol pan fydd angen un ar gyfer eich cais. Os nad ydych wedi cynnal asesiad amgylcheddol, defnyddiwch y matrics yn nhabl 8.4 isod i gofnodi'r asesiad o'r datblygiad arfaethedig ar yr ardal ddylanwad yn gyffredinol. Defnyddiwch y symbolau yn yr allwedd (gweler isod) yn y golofn 'Asesiad'. Mae'r symbolau yn y golofn hon yn nodi a yw'r datblygiad arfaethedig yn cyfrannu'n gadarnhaol tuag at ddiwallu'r Amcan Asesiad Cynaliadwyedd:
- a yw'n cyd-fynd â'r Amcan Asesiad Cynaliadwyedd?;
 - a yw'r datblygiad arfaethedig yn cael effaith niwtral ar yr Amcan Asesiad Cynaliadwyedd?; neu
 - a yw'r datblygiad arfaethedig yn rhwystr i gyflawni'r Amcan Asesiad Cynaliadwyedd?.
24. Yn y golofn 'Crynodeb' eglurwch, gyda thystiolaeth, sut rydych yn dod i'ch casgliad.
25. Bydd yr ymateb i rannau perthnasol yn y matrics ar gyfer yr Asesiad Effaith Iaith Gymraeg a welir yn nhabl 8.2 wedi asesu'r datblygiad arfaethedig yn erbyn yr Amcan Asesiad Cynaliadwyedd sy'n berthnasol i'r iaith Gymraeg.
26. Os fydd effaith cadarnhaol neu negyddol yn cael eu hadnabod ar ôl gwneud yr Asesiad Cynaliadwyedd o'r safle bydd rhaid ystyried os ellir gwella unrhyw effaith cadarnhaol neu sut fyddwch yn rheoli effeithiau negyddol. Dylid cofnodi'r gweithgareddau hynny yng Ngham C isod.

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY DRAFFT YMGYNGHOROL - Atodiad 8: Fframwaith i baratoi
Asesiad Effaith Iaith Gymraeg**

Tabl 8.4: Matrics Cynaliadwy asesu effaith ar yr ardal ddylanwad

Enw'r safle:

Ardal ddylanwad (map)

Math o ddatblygiad:

Amcan Asesiad Cynaliadwyedd	Asesiad	Crynodeb
<p>1. Cynnal a mwyhau buddion a chysylltedd bioamrywiaeth (<i>Pynciau AAS: bioamrywiaeth, ffawna, fflora, pridd</i>) A fydd y datblygiad arfaethedig yn...</p> <ul style="list-style-type: none"> • Amddiffyn cyfanrwydd safleoedd dynodedig (rhyngwladol, cenedlaethol a lleol), ac osgoi cynefinoedd / rhywogaethau tameidiog • Diogelu a mwyhau cynefinoedd bywyd gwylt ar y tir ac yn y môr (yn cynnwys yr ased coetiroedd sylweddol a geir yn ardal y cynllun), a bioamrywiaeth ehangach mewn ardaloedd gwledig a threfol • Cynnal a gwella'r ddarpariaeth o seilwaith gwyrdd • Diogelu a mwyhau'r safleoedd daearegol dynodedig a'r ddaear amrywiaeth ehangach • Cynnal a mwyhau swyddogaeth chysylltedd ecolegol 	<p>e.e. ++</p>	<p>Bydd y datblygiad arfaethedig yn cyfrannu tuag at yr Amcan Asesiad Cynaliadwyedd hwn oherwydd.....</p>
<p>2. Hyrwyddo hyfywdra, cydlyniant, ac iechyd a lles cymunedol (<i>Pynciau AAS: iechyd bodau dynol, y boblogaeth</i>) A fydd y datblygiad arfaethedig yn...</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bodloni anghenion poblogaeth sy'n heneiddio • Lleihau nifer y bobl mewn oed gwaith sy'n allfudo er mwyn cefnogi cymunedau sy'n gytbwys o ran oedran y boblogaeth 		

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY DRAFFT YMGYNGHOROL - Atodiad 8: Fframwaith i baratoi
Asesiad Effaith Iaith Gymraeg**

Amcan Asesiad Cynaliadwyedd	Asesiad	Crynodeb
<ul style="list-style-type: none"> Gwella'r ddarpariaeth o gyfleusterau a gwasanaethau i gymunedau difreintiedig ac ardaloedd gwledig a gwella mynediad atynt. Hyrwyddo rhyngweithio cymunedol a chynhwysiad cymdeithasol Cael gwared ar rwystrau a chreu cyfleoedd i bobl fyw bywydau iachach, e.e. hyrwyddo ymarfer corff (cerdded, beicio) Lleihau'r anghydraddoldeb iechyd rhwng ardaloedd a grwpiau cymdeithasol 		
<p>3. Cadw, hyrwyddo a chryfhau'r iaith Gymraeg (Pwnc AAS: treftadaeth ddiwylliannol) A fydd y datblygiad arfaethedig yn...</p> <ul style="list-style-type: none"> Gwarchod a gwella'r cyfleoedd i hyrwyddo a datblygu'r iaith Gymraeg – er mwyn gallu ymateb i'r cwestiwn yma dylid cwblhau'r Matrics Asesiad Effaith Iaith Gymraeg yn nhabl 8.3 uchod 		
<p>4. Cadw, hyrwyddo a mwyhau adnoddau diwylliannol ac asedau treftadaeth hanesyddol (Pwnc AAS: treftadaeth ddiwylliannol) A fydd y datblygiad arfaethedig yn...</p> <ul style="list-style-type: none"> Sicrhau y gwarchodir asedau hanesyddol, archeolegol a diwylliannol lleol (yn cynnwys eu gwarchod rhag datblygiadau newydd), ac y gwneir y mwyaf ohonynt er budd trigolion ac ymwelwyr 		

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY DRAFFT YMGYNGHOROL - Atodiad 8: Fframwaith i baratoi
Asesiad Effaith Iaith Gymraeg**

Amcan Asesiad Cynaliadwyedd	Asesiad	Crynodeb
<ul style="list-style-type: none"> Hyrwyddo mynediad at yr amgylchedd hanesyddol er dibenion addysg a thwristiaeth / datblygiad economaidd 		
<p>5. Cefnogi twf economaidd a hwyluso economi fywiog, amrywiol sy'n darparu cyfleoedd cyflogaeth leol (<i>Pwnc AAS: Poblogaeth</i>)</p> <p>A fydd y datblygiad arfaethedig yn...</p> <ul style="list-style-type: none"> Hyrwyddo a hwyluso buddsoddiad i fusnesau lleol ar draws amrywiaeth o sectorau economaidd Gwella a mwyhau cyfleoedd cyflogaeth, yn cynnwys mewn ardaloedd gwledig Cefnogi'r diwydiant twristiaeth drwy wneud gwelliannau amgylcheddol a gwella'r seilwaith, a chynorthwyo i wella adnoddau a seilwaith presennol Darparu mynediad at gyfleoedd am hyfforddiant, addysg a datblygu sgiliau i bob sector yn y gymuned Peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg wrth ddarparu gwasanaethau i'r cyhoedd Creu cyfleoedd i weithwyr ddefnyddio'r Gymraeg yn y gweithle 		
<p>6. Darparu tai o ansawdd da, yn cynnwys tai fforddiadwy sy'n bodloni angen lleol (<i>Pwnc AAS: y boblogaeth, iechyd bodau dynol</i>)</p> <p>A fydd y datblygiad arfaethedig yn...</p> <ul style="list-style-type: none"> Gwella ansawdd ac argaeledd y stoc tai presennol ar gyfer cymunedau difreintiedig 		

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY DRAFFT YMGYNGHOROL - Atodiad 8: Fframwaith i baratoi
Asesiad Effaith Iaith Gymraeg**

Amcan Asesiad Cynaliadwyedd	Asesiad	Crynodeb
<ul style="list-style-type: none"> • Cyflwyno mwy o dai fforddiadwy a chynaliadwy gyda'r effaith leiaf bosib ar yr amgylchedd mewn ardaloedd gwledig a threfol • Cyflwyno tai addasadwy sy'n mynd i'r afael ag anghenion unigol y cymunedau 		
<p>7. Gwerthfawrogi, cadw ac uchafu tirweddau gwledig a threfweddau ardal y cynllun (<i>Pwnc AAS: y dirwedd</i>) A fydd y datblygiad arfaethedig yn...</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gwarchod a mwyhau nodweddion arbennig y dirwedd yn ardal y cynllun, yn cynnwys Ardaloedd o Harddwch Naturiol Eithriadol, y dirwedd arfordirol / morol a threfweddau • Gwarchod a gwella ansawdd y mannau agored sy'n hygyrch i'r cyhoedd mewn amgylchedd gwledig ac adeiledig • Sicrhau bod datblygiadau newydd wedi'u hintegreiddio'n briodol ac yn sensitif i gymeriad y dirwedd a'r drefwedd yn ardal y cynllun 		
<p>8. Cefnogi ac uchafu cysylltiadau trafndiaeth dda i gefnogi'r gymuned a'r economi (<i>Pwnc AAS: y boblogaeth, iechyd bodau dynol</i>) A fydd y datblygiad arfaethedig yn...</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gwella hygyrchedd mewn ardaloedd lleol, drwy gysylltu rhwydweithiau cludiant (cludiant cyhoeddus a heb gerbyd) â'r canolfannau gwasanaethu • Lleihau'r angen am deithio mewn ceir preifat, drwy wella'r seilwaith cludiant cyhoeddus 		

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY DRAFFT YMGYNGHOROL - Atodiad 8: Fframwaith i baratoi
Asesiad Effaith Iaith Gymraeg**

Amcan Asesiad Cynaliadwyedd	Asesiad	Crynodeb
<ul style="list-style-type: none"> Blaenoriaethu hygyrchedd drwy gael opsiynau trafndiaeth gynaliadwy ar gyfer datblygiadau newydd 		

Allwedd

++	Anogaeth frwd i'r datblygiad gan y byddai'n datrys problem bresennol o ran cynaladwyedd	+/-	Materion cynaladwyedd posib; posib lliniaru a / neu negodi
+	Dim rhwystrau cynaladwyedd ac mae'r datblygiad yn dderbyniol	-	Yn broblemus ac annhebygol oherwydd materion cynaladwyedd sy'n hysbys; lliniaru neu negodi'n anodd ac / neu'n ddrud
0	Niwtral	--	Cyfyngiadau absoliwt o ran cynaladwyedd
?	Effaith anhysbys/ansicr		

**CAM C) – ADNABOD MESURAU LLINIARU/ DIOGELU/ GWELLA/ LLEDAENU A PHARATOI
STRATEGAETH YMATEB GYDA CHYNLLUN GWEITHREDU**

27. Mae pob penderfyniad da yn dibynnu ar ddadansoddiad effeithiol o opsiynau. Arfarnu'r Opsiynau yw'r broses o adnabod a dethol y strategaeth rheoli risg mwyaf addas o fewn y cyfyngiadau sydd ar y sefyllfa. Fel rheol, mae hyn yn gofyn dilyn proses o sgorio neu bwysoli opsiynau ar sut i leihau'r risg i lefel dderbyniol. Yn dilyn arfarnu'r opsiynau a dod i gasgliadau gellir wedyn bwrw 'mlaen i ddewis yr Hoff Strategaeth, sef y strategaeth 'orau' ar gyfer y sefyllfa a'r un sy'n derbyn sêl bendith y datblygwr, y rhanddeiliaid a'r partneriaid.
28. Mae arfarnu yn gofyn am ddilyn rhai, os nad y cyfan, o'r camau dilynol:
- Sefydlu'n glir beth yw'r canlyniad y mae rhywun yn ceisio ei gyflawni;
 - Adnabod yr opsiynau posibl i gyrraedd y canlyniad hwnnw;
 - Sefydlu'n glir beth yw'r meini prawf a ddefnyddir i arfarnu;
 - Dewis beth yw'r teclyn mwyaf priodol i weithredu pob opsiwn;
 - Adnabod effaith pob opsiwn;
 - Cymharu manteision ac anfanteision pob opsiwn a dod i gasgliad.
29. Fel arfer, mae'r opsiynau rheoli risg ar ffurf un o'r canlynol:
- TERFYNU - cael gwared o gyfran o'r risg lle bo hynny'n bosibl;
 - GODDEF - derbyn y risg drwy ddewis beidio ag ymyrryd;
 - TROSGLWYDDO – rhannu neu symud elfennau o'r risg trwy rannu gyda rhanddeiliaid neu bartneriaid eraill neu ddefnyddio technoleg, prosesau newydd neu fuddsoddiad o'r newydd;
 - LLINIARU - addasu effeithiau'r datblygiad drwy osod cynlluniau datblygol yn eu lle.
30. Mae gofyn hefyd ystyried MANTEISIO AR GYFLEOEDD sy'n codi o'r risg i gychwyn cyfleoedd newydd.
31. Os fydd effaith cadarnhaol neu negyddol yn cael eu hadnabod yng Ngham B uchod bydd rhaid ystyried os y gellir gwella unrhyw effaith cadarnhaol neu dangos sut fyddwch yn rheoli effeithiau negyddol. Os nad yw effeithiau negyddol sylweddol yn dderbyniol, rhaid ystyried a yw'n bosibl cymryd camau i leihau'r risg i lefel dderbyniol. Dylid cydnabod nad yw'n bosibl, yn ymarferol, i ddileu risg yn gyfan gwbl. Bydd hyn yn gymorth i dewis pa opsiynau sydd ar gael i'w cynnwys mewn Strategaeth a Chynllun Gweithredu.
32. Mae Ffigur 8.2 yn adnabod yn gyffredinol sut fath o ymateb i ystyried yn ddibynnol ar y sgôr cyfansawdd.

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY
DRAFFT YMGYNGHOROL - Atodiad 8: Fframwaith i baratoi Asesiad Effaith Iaith Gymraeg**

Ffigur 8.2 Opsiynau Ymateb

	Positif	Opsiynau Ymateb	Negyddol	Opsiynau Ymateb
Sylweddol Tebygol		UCHAFU		TERFYNU
Sylweddol Annhebygol		UCHAFU		LLINIARU
Bychan Tebygol		UCHAFU		LLINIARU
Bychan Annhebygol		UCHAFU		GODDEF

33. Mae Atodiad 6 yn cynnwys rhestr o weithgareddau posib ellir eu defnyddio i sicrhau effeithiau cadarnhaol ac i reoli risgiau o effeithiau negyddol. Dylid cofnodi'r gweithgareddau hynny yn yr Adroddiad am yr Asesiad, gan nodi sut a phryd gaiff y gweithgareddau eu cyflawni. Bydd hyn yn hanfodol er mwyn dangos gall y mesurau gael eu gwireddu. Dylid trafod mesurau posib gyda'r Mentrau Iaith a'r Swyddog Cynllunio, a fydd yn trafod gyda swyddogion perthnasol o fewn y Cynghorau, e.e. swyddogion addysg, swyddogion datblygu economi.

34. Mae Tabl 8.5 isod yn cynnig templed ar gyfer cofnodi'r wybodaeth a fydd yn angenrheidiol.

**CANLLAW CYNLLUNIO ATODOL: CYNNAL A CHREU CYMUNEDAU NODEDIG A CHYNALIADWY DRAFFT YMGYNGHOROL - Atodiad 8: Fframwaith i baratoi
Asesiad Effaith Iaith Gymraeg**

Tabl 8.5: Tabled Cynllun Gweithredu i gofnodi gweithgareddau diogelu/ gwella/ hybu/ lliniaru

Beth ydi'r Budd neu Risg a gafodd ei adnabod yng Ngham B uchod?	Gweithgaredd posib i reoli'r budd neu'r risg	Beth mae'r gweithgaredd yn cyflawni?	Sut bydd y budd/ lliniaru yn cael ei gyflawni?	Beth yw'r amserlen ar gyfer ei ddarparu a phwy yw'r person / sefydliad cyfrifol?